

”Det er viktige ting vi driver med, vi griper jo inn i
det mest sårbare folk har her i livet!”

*Barnevernspedagogers vurdering av fosterbarns
utviklingsforutsetninger*

Ane Elin Østhus

Masteroppgave i spesialpedagogikk

Institutt for spesialpedagogikk

Det utdanningsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2014

”Det er viktige ting vi driver med, vi griper jo
inn i det mest sårbare folk har her i livet!”

Copyright: Ane Elin Østhus

År: 2014

Tittel: ”Det er viktige ting vi driver med, vi griper jo inn i det mest sårbare folk har her i livet!”. Barnevernspedagogers oppfatning av faktorer som påvirker fosterbarns utviklingsmuligheter.

Forfatter: Ane Elin Østhus

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Tema, bakgrunn og formål

Tema for denne masteroppgaven er fosterbarns utviklingsforutsetninger. Bakgrunnen var min interesse for hvordan faktorer relatert til fosterhjems plasseringen påvirker utviklingsmulighetene til fosterbarn. Målet med studien er øke kunnskapen om ulike beskyttende – og risikofaktorer som påvirker barnets hverdag, slik at tilretteleggingen av utviklingsbetingelsene bedres.

Problemstilling og forskningsspørsmål

Studiens problemstilling er: Hvordan oppfatter barnevernspedagoger at fosterbarns utviklingsforutsetninger påvirker deres psykososiale utvikling? Jeg har hatt et generelt fokus på barn under skolealder, men et spesielt fokus på barn under to år. For å vurdere hva som er til et barns beste, må svært mange faktorer tas med i betraktningen. Jeg belyser derfor ulike tema som barnets genetiske utrustning, oppvekstvilkår, tilknytning og selvbildet. Den bioøkologiske systemteorien integreres i ulike sider av drøftingen, mens en psykososial utviklingsmodell drøftes for seg selv.

Metode

Dette er et fenomenologisk, kvalitativt studie som har fokusert på å få frem barnevernspedagogers oppfatninger knyttet til hvilke forhold som er til barnets beste. Det er anvendt ett fokusgruppeintervju og to kvalitative forskningsintervju. Utvalget er hensiktsmessig, og består av barnevernspedagoger med mellom 5 og 20 års erfaring. Resultatene presenteres i eget kapittel, og drøftes deretter opp mot relevant teori.

Resultater og konklusjoner

Mange barn har levd under alvorlig omsorgssvikt, noe som gjør at de kanskje alltid vil streve. En tidlig fosterhjems plassering øker sjansen for at barna klarer å korrigere skjevutviklingen. Som et forebyggende tiltak for å øke sjansen for at plasseringen blir utviklingsfremmende, brukes det tid på å matche barn og fosterfamilier. Dette er et tiltak som også kan forebygge brudd i omsorgsrelasjonen. En god match kan også øke sjansen for at fosterfamilien kommer over ens med barnets biologiske familie, og en god mesosystemforbindelse mellom disse mikrosystemene øker sjansen for at barnet opplever en aksept som gjør at det får bedre utviklingsforutsetninger for en god psykososial helse.

Et barns tilknytning til fosterforeldre synes også å påvirke utviklingsforutsetningene, En trygg tilknytning er en beskyttelsesfaktor mot en psykososial skjevutvikling, og trygg tilknytning fører ofte til et positivt selvbilde. Et positivt selvbilde øker læringsmotivasjonen.

En lojalitetskonflikt mellom de biologiske foreldre og fosterforeldre er hemmende for barnets utvikling. Foreldrenes aksept av plasseringen er derfor sentral, så det jobbes mye med å veilede foreldrene mot å bli gode samværsforeldre.

Å kjenne til sitt biologiske opphav er viktig for barna, og i noen tilfeller blir det viktigere etter hvert som barna blir eldre. I noen saker kan det å ha samvær med familien forbindes med mye uro. Barnevernet må da vurdere hva som vil være mest skadelig for barnets utvikling av å ha jevnlig kontakt med foreldrene, eller redusere samværene. Skjønnsanvendelsen deres påvirker arbeidsutførelsen, så å holde seg faglig oppdatert er en måte å sørge for at vurderingene blir i tråd med barnets beste. I fylkesnemnda skal det vurderes om barnevernets vurderinger er i tråd med lovverket, og denne ekstra kvalitetssikringen oppfattes som en sikkerhet for at barnets beste blir gjennomført. Likevel står det biologiske prinsipp enda noe sterkt, og informantene oppfatter at vurderingene i fylkesnemnda ikke alltid er i tråd med deres barnevernfaglige vurdering av barnets beste.

De siste årene har det kommet føringer for at adopsjon skal brukes oftere, da adopsjonsforskningen har vist at adopterte barn klarer seg bedre enn langtidsplasserte fosterbarn. Adopsjon er et tiltak som informantene mener bør brukes mer, men det er lite brukt så langt.

En ankesak tar lang tid. Tiden forbindes med uro og uvisshet for hva som kommer til å skje, og dette gjør at barnet ikke får tilstrekkelig ro til å konsentrere seg om hverdagslige utviklingsoppgaver i fosterhjemmet. Dette hemmer barnets utvikling, så foreldrenes mulighet til å anke omsorgsvedtaket en gang i året anses som en rett som ikke er til barnets beste.

Informantene uttrykte en ydmykhet overfor faget og de komplekse vurderingene som gjøres. Alle barn og situasjoner er forskjellige, så det krever bred kunnskap for å gjøre vurderinger som er i tråd med barnets beste.

Forord

Jeg ønsker å rette en stor takk til alle informantene! Tusen takk for at dere har tatt dere tid til å være med å belyse fosterbarns utviklingsforutsetninger. Jeg skulle ønske alle barnevernspedagoger var like reflekterte og kunnskapsrike som dere. Jeg vil også takke lederne deres for at de videreformidlet forespørselen om forskningsdeltagelse.

Jeg vil også takke veilederen min Liv Lassen. Tusen takk for at du har veiledet meg gjennom denne oppgaven, og takk for mange gode innspill.

Tusen takk til min gode venn Elise som har tatt seg tid til å korrekturlese store deler av oppgaven.

Og sist, men ikke minst tusen tusen takk til Eldunn og Nicolai, uten deres raushet og velvilje hadde jeg ikke kunnet jobbe så intenst og uforstyrret. Nicolai, tusen takk for all hjelp med utskrifter og Eldunn, tusen takk for alle oppmuntringer, det har hjulpet meg med å holde humøret oppe i en intens prosess.

Tysvær, mai 2014.

Ane Elin Østhus.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Bakgrunn for valg av tema	3
1.2	Spesialpedagogisk relevans	4
1.3	Problemstilling og spesifisering	5
1.4	Begrepsavklaring	5
1.5	Disposisjon	5
2	Teori.....	6
2.1	Barnevernet	6
2.1.1	Det biologiske prinsipp	7
2.1.2	Barnevernloven	7
2.1.3	Barnekonvensjonen og barnets beste	8
2.2	Psykososiale vansker og psykisk lidelse	8
2.3	Familien, oppvekstvilkår, og utvikling	9
2.3.1	Tilknytningsteori	11
2.3.2	Selvbilde	13
2.3.3	Biologiske konsekvenser ved omsorgssvikt	14
2.3.4	Resiliens	14
2.4	Bioøkologisk systemperspektiv	15
2.5	Psykososial utviklingsteori	16
2.6	Oppsummering.....	18
3	Metode	20
3.1	Vitenskapsteori.....	20
3.1.1	Fenomenologi og hermeneutikk	20
3.1.2	For forståelses innvirkning på studien	21
3.2	Kvalitativ metode	23
3.2.1	Kvalitativt forskningsintervju	23
3.2.2	Utvalg	24
3.3	Bearbeiding av datamateriale	25
3.3.1	Transkribering	26
3.3.2	Koding	26
3.4	Kvalitet i studien	27
3.4.1	Validitet og reliabilitet	27
3.5	Etiske aspekt ved studien	29
3.6	Oppsummering.....	30
4	Resultater	31
4.1	Plasseringstidspunkt og barnets forhistorie	31
4.2	Samværsordningen og det biologiske prinsipp	36
4.3	Utviklingsforutsetninger	43
4.4	Adopsjon	44
4.5	Barnets beste	45
4.6	Viktigheten av arbeidet	47
4.7	Oppsummering.....	48

5	Drøfting av resultatene.....	49
5.1	Hvordan faktorer relatert til fosterhjems plasseringen påvirker barnets utvikling	49
5.1.1	Barnets gener, temperament og matching med riktig fosterhjem	49
5.1.2	”Det er en grunn til at alle flytter i fosterhjem”	50
5.2	Hvordan fosterhjems plasseringen påvirker barnets tilknytning og selvbylde	51
5.2.1	Hjernens organisering og barnets utvikling	54
5.3	Hvordan samværet påvirker barnets utvikling	55
5.4	Hvordan adopsjon påvirker barns utvikling.....	56
5.5	Hvordan skjønnsanvendelsen påvirker barnets beste.....	60
5.6	Hvordan foreldrenes ankenulighet påvirker barnets beste	61
5.7	Hvordan kan Eriksons utviklingsteori belyse sider ved fosterbarns utviklingsforutsetninger?	62
5.7.1	Spedbarnsalderen	62
5.7.2	Småbarnsalderen	63
5.7.3	Lekealderen.....	63
5.7.4	Skolealderen.....	65
5.7.5	Ungdomsalderen	65
6	Avslutning	68
6.1	Oppsummering av hovedfunn	68
6.1.1	Barnets genetiske disposisjon og tidlige erfaringer	68
6.1.2	Trygg tilknytning og fosterbarns utviklingsforutsetninger	68
6.1.3	Biologiske foreldres aksept av fosterhjems plasseringen	69
6.1.4	Barn må få kjenne til sitt biologiske opphav	69
6.1.5	Adopsjon medfører ekstra trygghet og stabilitet.....	70
6.1.6	Foreldrenes årlige ankerett hemmer barns utvikling	70
6.1.7	Komplekse vurderinger i barnevernet.....	70
6.1.8	Psykososial utviklingsmodell	71
6.1.9	Bioøkologisk systemteori	71
6.2	Konklusjon:	72
6.2.1	Betydningen av funnene	72
6.2.2	Begrensninger og behov for videre forskning	73
	Litteraturliste:	74
	Vedlegg 1.....	79

1 Innledning

Spesialpedagogisk forskning har som hovedoppgave å utvikle kunnskap om ulike faktorer som hemmer og fremmer læring, og målet er at denne kunnskapen skal benyttes til å forbedre barn og unges livsvilkår (Befring og Tangen, 2012). Tangen og Befring skriver i *Spesialpedagogikk* (2012)

Spesialpedagogikkens overordnede mål er å fremme gode lærings-, utviklings- og livsvilkår for barn, unge og voksne som av ulike grunner møter – eller er i betydelig risiko for å møte - funksjonshemmende vansker og barrierer i sin utvikling, læring og livsutfoldelse. Dette innebærer to sentrale faglige oppgaver:

1. *Å forebygge at vansker og barrierer oppstår eller får utvikle seg, og*
2. *Å avhjelpe og redusere vansker og barrierer som finnes. (s. 17)*

Forebygging går ut på å avgrense risikofaktorer, hindre at skader oppstår og styrke barn og ungdommers evne til å stå imot ulike risikofaktorerens påvirkning. Målet er å snu en potensielt uheldig utvikling (Befring, 2012; Gelso og Fretz, 2001). Med andre ord kan man si at forebygging skal redusere risikofaktorer i tillegg til å styrke ulike beskyttende faktorer (Gjertsen, 2007). *Psykososial forebygging* går ut på hvilke tiltak og strategier man kan iverksette for å motvirke utviklingen av sosiale og psykiske problemer, og videre hindre en sosial marginalisering. Målet er at barna skal utvikle en fremtidstro og livskompetanse på hvordan de skal mestre utfordringene livet byr på (Lund, 2012). Et viktig område innen spesialpedagogisk forskning er å forebygge psykososiale vansker hos barn, og ved å bedre oppvekstvilkårene er omsorgsovertakelse et ledd i å forebygge en psykososial skjevutvikling.

For at en barnevernspedagog skal vurdere om et barn har det godt nok i hjemmet sitt under de oppvekstbetingelsene det lever under der, må alle faktorene vurderes og de videre vurderingene tar utgangspunkt i en sannsynlighetsvurdering. Med utgangspunkt i de ulike risikofaktorene må saksbehandlere i barnevernet vurdere hva som vil være til barnets beste. Barnevernloven erklærer at skjønnsvurderingen skal ta utgangspunkt i en kunnskapsbasert og profesjonell skjønnsanvendelse. *Å utøve skjønn* går ut på å legge sammen alle de ulike faktorene, og med utgangspunkt i kunnskap skal faktorene sammenlignes og summeres opp. Viser det seg at det er større sjanse for at barnet vil få bedre oppvekst- og utviklingsforutsetninger i et fosterhjem enn hjemme, skal barnevernet fremme sak om omsorgsovertakelse til fylkesnemnda (Backe-Hansen, 2004, Barnevernloven, 2012).

Man kan definere *risiko* som en faktor eller omstendighet som øker sannsynligheten for et uheldig utfall (Lagerberg og Sundelin 2000, ref. i Backe-Hansen, 2004, Lund, 2012). Risikofaktorer kan være knyttet til både individet selv, familien, samfunnet, nærmiljøet og barnets jevnaldrende (Gjertsen, 2007). Antallet risikofaktorer, risikofaktorens alvorlighetsgrad og hvor lenge den varer påvirker risikoens styrke, og mange risikofaktorer øker sjansen for at et barn utvikler problemer. Det er også slik at en latent risikofaktor kan gjøre et barn mer sårbart for å utvikle problemer senere hvis det også opplever flere risikofaktorer på et senere tidspunkt, og dette fordi barnets tidligere disposisjon gjør at barnets tåleevne er svekket (Lagerberg og Sundelin 2000, ref. i Backe Hansen, 2004). Det er også slik at jo flere risikofaktorer et barn opplever, jo større er sjansen for at det vil hemme utviklingen (Backe-Hansen; 2004, Gjertsen, 2007). ”En *beskyttende faktor* defineres som en hvilken som helst faktor hos individet eller i oppvekstmiljøet som kan assosieres med redusert sannsynlighet for framtidig negativ psykososial utvikling” (Gjertsen, 2007: 24). Et barns utvikling påvirkes av hvordan det håndterer ulike beskyttende – og risikofaktorer, så kunnskap om ulike beskyttende - og risikofaktorer kan være nyttig i arbeidet med å kartlegge og tilrettelegge for at barna og ungdommen skal få god hjelp (Kvello, 2008b).

En amerikansk studie har satt et tall på de alvorlige konsekvensene traumatisering i barndommen har, og gjennom livet vil barndomstraumatisering koste samfunnet like mye som kreft og HIV til sammen. Ressursene som settes inn er likevel forsvinnende små, med et forhold på 1:100. Blindheim (2012) skriver at det er grunn til å anta at traumatiseringen i barndommen er et av nåtidens største helseproblem, og igjen sannsynligvis en av de største årsakene til psykiske lidelser og vansker. Selv om disse tallene ikke automatisk kan overføres til norsk målestokk, er det grunn til å tro at forebygging vil ha en stor positiv effekt for både mennesker og samfunn. Ved å bedre et barns oppvekstvilkår vil de få en bedre forutsetning til å få en god utvikling, så omsorgsovertakelse er et viktig forebyggende tiltak mot barndomstraumatisering (Kvello, 2008b).

Man regner med fire hovedformer for *omsorgssvikt*, og det er vanskjøtsel/neglisjering, fysiske overgrep, seksuelle overgrep og emosjonelle overgrep (Killen, 2004; Braarud, 2012). Ulike undersøkelser har vist at barn som har blitt utsatt for omsorgssvikt har forhøyede sjanser for å utvikle depresjoner, forsøke å avslutte livet sitt og utvikle et rusmisbruk (Putnam, 2006 ref. i Blindheim; 2012, Killén, 2008). Når et barn blir utsatt for en traumatisk opplevelse i sitt omsorgssystem, vil dette føre til at barnet er i langt større risiko for å bli traumatisert (Blindheim, 2012). De barna som blir traumatisert utvikler et negativt, konfliktfylt og usikkert selvbylde, noe som vil påvirke barnets identitetsfølelse (Schoore, 1994

og 2003, ref. i Blindheim 2012). Barn som har opplevd en omsorgsovertakelse har opplevd omsorgssvikt, og denne omsorgssvikten kan ha ført til at barnet har opplevd noe traumatisk som øker barnets risiko for en psykososial skjevutvikling (Blindheim, 2012). Derfor kan barn som har opplevd omsorgssvikt ha en utvikling som kan avvike noe fra normalutviklingen (Johansson og Sundt, 2007). Det må likevel poengteres at selv om barn som utsettes for omsorgssvikt i mange tilfeller har opplevd noe traumatiserende, vil det ikke være noen automatikk i at de blir traumatisert, men å oppleve omsorgssvikt er en klar risikofaktor (Blindheim, 2012; Johansson og Sundt, 2007). Når det i denne sammenheng skrives traume, så er det snakk om den opprinnelige betydningen av ordet traume, og det betyr ”sår”. Det er en persons subjektive opplevelse av traumet som vil være avgjørende for om opplevelsen vil oppleves som traumatiserende, og traumatiserte barn vil være i risiko for en skjevutvikling (Van der Hart et al., 2006, ref. i Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (heretter BLID) 2012)

Barnevernet etterstreber å gi alle barn gode oppvekstsvilkår i familien, men det er ikke alltid det lar seg gjøre og da blir omsorgsovertakelse vurdert. Omsorgssvikt er resultatet av et samspill mellom kulturelle forhold, samfunnsforhold, ytre stressfaktorer, samlivsforholdet, og personlighetstrekk hos omsorgsgiver og barnet (Killèn, 2008). Summen av disse faktorene gjør at foreldrene ikke klarer å ivareta barnets behov. Målet med en omsorgsovertakelse er å svekke risikofaktorenes styrke og øke de beskyttende faktorene rundt barnet. Et barns kompetanse kan defineres som dets muligheter til å påvirke og handle i sitt liv med utgangspunkt i samspill med andre mennesker, så å øke et barns kompetanse innen ulike områder kan gjøre det mer motstandsdyktig for risikofaktorer (Lund, 2012). Hva som hemmer og fremmer utvikling og læring varierer fra person til person, men alle barn har et behov for oppvekstsvilkår som skaper trygge rammer slik at barnet får dekket sine behov for struktur, mestring og tilhørighet (Ungar, 2004, ref. i Kvello, 2008b).

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Som utdannet barnevernspedagog er jeg opptatt av barns beste, men å finne ut hva barnets beste er kan være en komplisert prosess. I 2012 utgav Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet den offentlige utredningen «Bedre beskyttelse av barns utvikling; Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet». Her drøfter utvalget blant annet det biologiske prinsippets stilling i dagens samfunn. FNs barnekonvensjons artikkel tre omhandler barnets beste, og går ut på at barnets beste skal være et grunnleggende

hensyn i alle saker som på et eller annet vis påvirker barns hverdag

(<http://www.regjeringen.no>).

Barnets beste er et vidt begrep, og selv om det finnes retningslinjer for hvordan barnevernspedagoger skal arbeide for å sikre barnets beste, må det også brukes skjønn. Ved tidligere undersøkelser av hvordan fagfolk som jobber med fosterhjemsplassering og – oppfølging mener at konsekvensene av dagens lovverk og praksis påvirker barnas psykososiale utvikling, oppdaget jeg kompleksiteten ved dette arbeidet. Jeg var derfor nysgjerrig på om det til tross for potensielt ulike meninger, var noen erfaringer som viste seg å gå igjen. En persons oppfattelse vil påvirkes av kunnskap og erfaringer, så like meninger vil i tillegg til å kunne være et resultat av lik faglig bakgrunn også kunne være et resultat av at de har noen like erfaringer. Jeg ville derfor undersøke hvordan barnevernspedagoger vurderte utviklingsforutsetningene til fosterbarn som ble plassert tidlig, og videre hvordan de jobber for å ivareta barnets beste. Selv om ingen saker er like vil jeg vise noen av deres meninger, oppfatninger og erfaringer i forhold til om faktorer knyttet til hvorvidt barnets utviklingsmuligheter er til barnets beste.

Grunnen til at jeg ønsket å intervju barnevernspedagoger, var at de har kontakt med mange av de som er involvert i en barnevernssak. Erfaringsgrunnlaget fra kontakten deres med både barnet, foreldrene, fosterforeldre, tilsynsførere, advokater og andre som er involvert i saken, gjør at jeg synes at meningene og erfaringsgrunnlaget er bredt og interessant. De har også en formell utdanning på tre år som gjør at de har god kunnskap om barns utvikling og hvordan de på best måte skal tilrettelegge for barns utvikling. Flere av informantene har også ulike videreutdanninger og kurs. Ved å dele sin erfaring om dette temaet kan flere få et innblikk i hvordan fosterbarns hverdag kan påvirkes av faktorer barna kanskje ikke i like stor grad selv kan styre. Fokus på hvordan fosterhjemsplasserte barn tilpasser seg og hva som påvirker deres forutsetninger for en god utvikling, kan føre til en økt innsikt om hvordan man på best måte kan tilrettelegge for at disse barna får gode oppvekstvilkår og videre bedre forutsetninger for en god psykososial utvikling.

1.2 Spesialpedagogisk relevans

Da den spesialpedagogiske forskningen skal utvikle kunnskap om faktorer som påvirker læringen, har jeg valgt å undersøke hvordan en gruppe som befinner seg i en risikosituasjon kan få bedre oppvekstbetingelser. Ved at oppvekstbetingelsene er gode, vil barnet få bruke energien sin på utvikling og læring, i stedet for eksempelvis frykt og redsel (Johansson og

Sundt, 2007; Braarud, 2012). Tilrettelegging av en god nok hverdag blir derfor sentralt for å øke barnas utviklingsforutsetninger. Gode oppvekst- og utviklingsmuligheter øker også forutsetningene for en psykososial helse.

1.3 Problemstilling og spesifisering

Hvordan oppfatter barnevernspedagoger at fosterbarns utviklingsforutsetninger påvirker deres psykososiale utvikling?

I denne oppgaven har jeg hatt et fokus på de minste barna, noe intervjuguiden i vedlegg 1 viser. Jeg har tatt utgangspunkt i forhåndsbestemte tema og spurt hvordan dette påvirker fosterbarns utviklingsforutsetninger. Målet med å sikre gode utviklingsforutsetninger er at barna skal få tilrettelagt sin hverdag på en måte som sikrer barnas mulighet til å utvikle seg i tråd med sine forutsetninger og sitt potensial.

1.4 Begrepsavklaring

I barnevernlovens § 4-22 (2012) står det at et *fosterhjem* er (a) ” private hjem som tar imot barn til oppfostring på grunnlag av barneverntjenestens beslutning om hjelpetiltak etter § 4-4 eller i samband med omsorgsovertakelse ...”, og fosterbarn bor i fosterhjem.

Men *god utvikling* menes at et barn skal få bruke sin konsentrasjon, energi og oppmerksomhet på å vokse og utvikle seg, heller enn å bruke energien sin på å bekymre seg og være redd (Broberg, Mothander, Granqvist og Ivarsson, 2010; Skårderud, Haugsgjerd, Stänicke, 2010). En god utvikling fremmer en psykososial helse.

I et psykososialt utviklingsforløp er målet å utvikle psykososial helse. *Psykososial helse* kan ses på som et sett med psykologiske ressurser man bruker i møte med hverdagslige utfordringer, og at disse løses med livsglede og energi (Borghammar, 1993, Klepp et al., 1997, alle ref. i Ommundsen, 2008).

1.5 Disposisjon

Denne studien omhandler barnevernspedagogers vurderinger og oppfatninger, og det er deres stemmer som danner datagrunnlaget i studien. Først presenterer jeg teorigrunnlaget og deretter metodevalget. Resultatene blir presentert i et eget kapittel, før jeg i drøftingen besvarer problemstillingen. Avslutningsvis oppsummerer jeg hovedfunnene, studiens begrensninger og tanker om videre forskning.

2 Teori

Teori kan omtales som et forsøk på å sette begreper på de bakenforliggende omstendighetene slik verden og sammenhengene i verden fremtrer for vedkommende (Garsjø, 2001). I dette kapittelet presenterer jeg teoretiske perspektiver og emner som synes å være aktuelle for besvarelsen av problemstillingen. Jeg gjennomgår mandatet til barnevernet og sentrale lover i henhold til deres arbeid, hvilke rettigheter barn har og hvilke plikter foreldre har overfor barna sine. For å få en mer helhetlig forståelse setter jeg også fosterbarns utviklingsmuligheter i inn i Eriksons psykososiale utviklingsteori og Bronfenbrenners bioøkologiske systemperspektiv.

2.1 Barnevernet

Hovedmålet til barnevernet er ”å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, og bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.” (Barnevernlovens (heretter BVL) §1-1: 2013). Dette innebærer ”å gi råd og veiledning, treffe vedtak i henhold til loven, eventuelt innstille vedtak jf. tredje ledd, forberede saker for behandling i fylkesnemnda, iverksette og følge opp tiltak” (BVL § 2-1, 5. ledd). I tilfeller der barnevernet vurderer at den daglige omsorgen for barnet må overtas av barnevernet for å sikre barnet gode oppvekstvilkår, må de prøve ut saken i en fylkesnemnd. Fylkesnemnda skal (BVL § 7-3, 2. ledd a, 2008) ”sørge for at bevisførselen gir et forsvarlig faktisk avgjørelsesgrunnlag”, og saksbehandlingen skal være betryggende, tillitsskapende og rask.

Som en del av barnevernets ansvar for å sikre at barn og unge som lever under mangelfulle og potensielt skadelige forhold en bedre hverdag, er barnevernet nødt til å overta omsorgen for noen barn. Omsorgsovertakelsen er et forebyggende tiltak som skal minke risikofaktorenes påvirkning på barns utviklingen. I følge nettsidene til Barne- ungdoms- og familieetaten bodde i underkant av 10 300 barn i fosterhjem i slutten av 2012. 53 200 barn mottok i løpet av 2012 en eller annen form for hjelpetiltak, så i underkant av 1/5 av barna som er i kontakt med barnevernet bor i fosterhjem (www.bufetat.no). Ett av prinsippene som ligger til grunn for barnevernloven er det biologiske prinsipp, og mer om dette i neste avsnitt.

2.1.1 Det biologiske prinsipp

Det biologiske prinsipp som betegnelse brukes ikke i barnevernloven, men prinsippet ligger likevel til grunn for loven. Det biologiske prinsipp går ut på at det anses at det for barn er best å vokse opp med sine biologiske foreldre (Barne- og likestillingsdepartementet (heretter BLD) 2008-2009). Barnekonvensjonens artikkel 9 viser også viktigheten av biologiske prinsipp, og det står at ”Barnet ikke skal adskilles fra sine foreldre mot sin vilje, unntatt når dette er nødvendig av hensyn til barnets beste” (www.unicef.no). Videre står det i odelstingsproposisjon nummer 69. (BLD, 2008 – 2009)

”Når foreldrene ikke innehar ressurser til å skape forutsigbarhet og stabilitet for barnet må det biologiske prinsipp vike for barnets beste. Der det er motsetninger mellom barnets behov for trygghet og omsorg, og foreldres behov og ønsker, må barnets behov settes foran foreldrenes”. (side 6)

Det som er avgjørende for barnet når det gjelder forhold i oppveksten, er kvaliteten i og graden av foreldrenes emosjonelle forpliktelse, tilknytningen og relasjonen. Og dette uavhengig av om det er biologiske foreldre eller ikke som representerer disse faktorene (BLD, 2008-2009).

2.1.2 Barnevernloven

I barnevernlovens § 4-1 (2013) står det ”Ved anvendelse av bestemmelsene i dette kapitlet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Herunder skal legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen.”

Barnekonvensjonen, barnelova og barnevernloven legger visse føringer for hvordan barnevernet skal vurdere ulike verdier, men det vil likevel i mange situasjoner være vanskelig å vite hvordan verdihierarkiet er. I en situasjon der det biologiske prinsipp skal vurderes i forhold til barnets beste, vil vurderingen påvirkes av saksbehandlerens erfaringer, overbevisninger, teori- og menneskesyn. En viktig del av vurderingen innebærer dermed skjønnsutøvelse, og da må saksbehandleren være oppdatert på lovverket og forskningen, i tillegg til å ha barnevernfaglige argumenter. En del av vurderingene vil innbefatte en sannsynlighetsbedømmelse for ulike utfall, og etter hvert som saksbehandlere får erfaring fra ulike situasjoner, vil erfaringene kunne være med å forme helhetsvurderingen av hva som faktisk viser seg å være til barnets beste (Barnevernloven 2013 og FNs barnekonvensjon 1989). Likevel er det svært komplisert å forsøke å forutsi et barns utvikling. Dette fordi at selv med god kunnskap om ulike risikofaktorer, så kan man bare sannsynliggjøre og ikke

forutsi hvordan utviklingen kan komme til å bli. Kunnskap om ulike beskyttelses- og risikofaktorer kan også kritiseres for å være lite sensitiv overfor sosial klasse, kjønn, etnisitet og kultur, og dette gjør at vurderingen av et barns oppvekstvilkår blir mer kompleks (Kvelling, 2008b).

2.1.3 Barnekonvensjonen og barnets beste

Barnekonvensjonen bygger på prinsippet om at barnets beste skal være det viktigste i alle saker som angår barn. Barnekonvensjonen ble ratifisert av Norge i 1991, og Norge forpliktet seg da til å følge konvensjonens rettigheter som omfavner de fire hovedområdene som gjelder barnets rett til liv, beskyttelse, utvikling og deltakelse. Det er staten som bærer ansvaret for at rettighetene til enhver tid blir fulgt, og noe av ansvaret er som vist delegert til kommunene (FN: <http://www.fn.no>), der barnevernet skal sørge for barnets beste ved å bruke blant annet barnevernloven som arbeidsredskap. Det er til barnets beste å ha en stabil og trygg omsorgssituasjon, der omsorgsgiverne gir barna en utviklingsstøtte og trygg tilknytning. *God nok* omsorg innebærer at barnets utviklingsmuligheter sikres gjennom at barnets forutsetninger og behov imøtekommes og stimuleres (BLID, 2012; Killèn, 2007)

Det er en komplisert prosess å vurdere om et barns beste ivaretas av omsorgsrelasjonen i familien. Både forskjellige faginstanser, men også ulike personer innen samme faginstans vil kunne legge ulike verdier til grunn i sin vurdering av barnets beste, selv om alle bruker barnevernloven som arbeidsredskap. Barnets beste vil også forandre seg med utgangspunkt i barnets alder, erfaringer og ressurser, og det gjør prosessen med å undersøke barnets beste kompleks (www.regjeringen.no).

2.2 Psykososiale vansker og psykisk lidelse

Psykososial helse forbindes med et positivt selvbilde, en positiv identitet, emosjonell og sosial kompetanse (Ommundsen, 2008). Når barnas oppvekstvilkår ikke dekker deres behov, kan det svekke den psykososiale utvikling og øke risikoen for å utvikle psykiske vansker eller psykiske lidelser (Øia og Fauske, 2010; Skårderud, Haugsgjerd og Stänicke, 2010). *Psykisk lidelse* er kjennetegnet ved en avvikende tankegang, atferd eller følelsesuttrykk som fører til at vedkommende faller utenfor det sosiale i omgivelsene. Dette kan enten være gjennomgripende tilstander som kommer over kort eller lang tid, eller mer spesifikke tilstander. Psykiske vansker er en mye mildere grad av psykisk lidelse, og selv om begge forbindes med en redusert livskvalitet og svekkede forutsetninger for å være aktiv i jobb og i

samfunnet ellers, er altså psykiske lidelser mer alvorlig og gjennomgripende enn psykiske vansker (Kvelling, 2008c). Ved psykiske lidelser er personens forståelse av seg selv, sine følelser, tanker og relasjoner til andre mennesker sentral, da det er dette som ofte skaper symptomer og funksjonssvikt (Haugsgjerd, Jensen, Karlsson og Løkke, 2010). Den vanligste psykiske lidelsen hos barn er tilknytningsforstyrrelse (Skårderud, Haugsgjerd, Stånicke, 2010). Psykososiale vansker kan være en konsekvens av dette, og psykososiale vansker omfatter et bredt spekter av utfordringer. Med *psykososiale vansker* mener man sosialt påførte psykiske vansker som kan være knyttet til krav samfunnet stiller, forhold mellom mennesker eller belastninger i miljøet. En som har psykososiale vansker kan ha problemer i kontakten og samspillet med andre, og/eller følelser rundt dette (<http://www.ppt-ot.no>, Evenshaug og Hallen, 1997). For barn under to år kan dette vise seg som en tilknytningsvanske, og tilknytningsvansker er en betegnelse på hvordan barns tidligere erfaring har en negativ påvirkning på evnen til å etablere senere relasjoner (Golding, 2010). Det er derfor viktig at et barn får gode oppvekstvilkår slik at det får lære og utvikle seg.

2.3 Familien, oppvekstvilkår, og utvikling

I barnelovens § 30 (2010) står det at den eller de som har foreldreansvaret for barnet skal sørge for at barnet får forsvarlig omsorg og oppdragelse, og at barnet blir utdannet etter sine evner og forutsetninger. Oppdragelsen vil påvirke alle sider ved barnets liv, både fysisk, intellektuelt, moralsk, religiøst, emosjonelt, etisk og sosialt (Evenshaug og Hallen, 1997; Øia og Fauske, 2010). Barnets interesser og behov skal brukes som utgangspunkt i oppdragelsen, og barneloven legger begrensninger for at utøvelse av vold eller annen plagsom oppdragende atferd ikke tillates i oppdragelsessammenheng (Barneloven, 2010).

Et barns utvikling fra det er født til det når voksenalderen bygger på grunnlaget som blir lagt i barnets første leveår. Barnets utvikling forutsetter at det tilegner seg en grunnleggende trygghet og tillit i sosiale omgivelser i tillegg til en kognitiv læring og utvikling. I et barns oppvekst består barnets oppgaver av å lære seg nye ferdigheter og ny kunnskap (Golding, 2010; Broberg et al. 2010; Killèn, 2008), og læringsprosessen påvirkes av barnets genetiske disposisjon og de sosiale omgivelsene (Øia og Fauske, 2010). Holdningsdannelsen og tilegnelsen av de kulturelle verdiene og normene er også en sentral del av oppdragelsen, og barnets karakterdannelse påvirkes av foreldrenes menneskesyn, holdninger, moral og verdier. Foreldrene vil med utgangspunkt i sin oppdragerstil og sitt

menneskesyn retningsbestemme barnets utvikling og liv, så en oppdragelse vil aldri være nøytral verdimelessig (Øia og Fauske, 2010; Evenshaug og Hallen, 1997; Befring 2012).

Når man skal vurdere hva som er gode levekår for barn, må man se om barnets utviklingsoppgaver ivaretas i oppvekstmiljøet (Frønes og Strømme, 2014). Oppvekstmiljøet påvirker et barns læring, trivsel og utvikling, så det som kjennetegner gode oppvekstvilkår er faktorer som ivaretar et barns lærings-, utviklings- og omsorgsbehov (Kvello, 2008b; Befring, 2012). Noen av barns viktigste utviklingsoppgaver går ut på å opprette og vedlikeholde vennskap, lykkes på skolen, følge normene i samfunnet, familien, skolen og samfunnet. Barna som klarer dette vil ha gode forutsetninger til å få et godt liv. I familier der barna ikke får oppvekstvilkår som imøtekommer barnets vekst- og omsorgsbehov, vil et skifte av familie og oppvekstvilkår kunne øke forutsetningene for at barnet kommer til å oppleve trygghet til å utfolde seg, slik at de klarer å mestre utviklingsoppgavene (Ogden, 2009; Berg-Nielsen, 2008; Kvello, 2008b). Oppvekstvilkårene vil også påvirkes av barnets personlige kompetanse, og hvordan barnet utnytter og organiserer ressursene påvirker også utviklingen (Waters og Stoufe, 1983, ref. i Ogden, 2009). Målet med oppveksten er at barna utvikler seg og finner sin plass i voksensamfunnet. Ulike risiko- og beskyttende faktorer vil påvirke et barns utviklingsforutsetninger, så samfunnet må derfor forsøke å legge til rette oppvekstbetingelsene for barna slik at de kan nå sitt potensial (Befring, 2012, Kvello, 2008b). Befring referer til Helgeland (2007) i *Skolen for barnas beste* (2012):

Det er nær samheng mellom oppvekstvilkår og oppvekstresultat. Gode vilkår i barndommen borgar for ei god utvikling, medan dei barna som har vanskelege kår, har størst sjanse for å få problem seinare i livet. Psykososiale problem har ein særleg nær samheng med vilkåra i barndommen. Det siste kan dreie seg om mangelfull omsorg og traumatiske opplevingar. (s. 90)

Øia og Fauske sier i *Oppvekst i Norge* (2010) at et mål med utviklingen er at barna skal utvikle seg til å bli samfunnsnyttige voksne. Familien har i utgangspunktet det primære omsorgs- og oppdrageransvaret, men i Norge er staten også med og tar et pedagogisk ansvar når det gjelder barns oppdragelse mot å bli gode samfunnsborgere (Befring, 2012). Dette pedagogiske mandatet går ut på å sørge for at barna, både av hensyn til seg selv og samfunnet, blir opplært og sosialisert inn i samfunnet, med det innholdet som anses som sentralt for å ha muligheten til å leve et ansvarlig og godt liv i kulturen og samfunnet (Befring, 2012; Evenshaug og Hallen, 1997).

Når det kommer til utvikling av de grunnleggende momentene som det fysisk-motoriske, emosjonelle og intellektuelle, vil oppdragelse og utvikling skje i samspill med

andre mennesker (Befring, 2012; Evenshaug og Hallen, 1997). Disse grunnleggende fysiske og psykiske prosessenes utviklingsbetingelser påvirkes av et barns tilknytning.

2.3.1 Tilknytningsteori

John Bowlbys arbeid la grunnlaget for det som i dag kalles tilknytningsteori. Teorien viser hvordan dannelsen av et barns første relasjoner påvirker barnets videre utviklingsforutsetninger. Et barn er predisponert for å skape relasjoner og knytte seg til andre, noe det er avhengig av for å overleve. Tilknytningsteorien tar derfor utgangspunkt i at alle barn knytter seg til sine omsorgsgivere, og at det er kvaliteten i det følelsesmessige samspillet som avgjør hvordan tilknytningen blir (Killèn, 2007 og 2008; Golding, 2010). Hvordan barnet opplever relasjonene de erfarer fra livets begynnelse, legger grunnlaget for hvordan barnet oppfatter og forstår verden (Golding, 2010; Broberg et al. 2010; Killèn 2007).

Foreldrenes omsorg i form av deres kontroll, varme, sensitivitet og veiledning av barnet er knyttet til barnas psykiske og sosiale utvikling. (Wang, Pomerantz og Chen, 2007, ref. i Kvello 2008a). En forelders omsorgsutøvelse vil påvirkes av foreldrenes personlige historie, temperament og sinnstilstand, men barnets egenskaper, samfunnets forventninger, verdier, normer, økonomi og de sosiale omstendighetene påvirker også hvilken omsorg et barn får (Söderström, 2008). I spedbarnsalderen er det spesielt viktig at foreldrene gir barnet fysisk og psykisk omsorg, følelsesmessig nærhet og konsistente reaksjoner. (Golding, 2010; Broberg et al., 2010; Evenshaug og Hallen, 1997). Bowlby skriver i "Attachment and Loss" (1969) at de sentrale elementene i tillitsforholdet er den følelsesmessige kontakten og den totale stimuleringen som barnet får, og da spesielt det første leveåret. En god stimulering og en trygg og konsistent kontakt legger grunnlaget for at barnet etter hvert kan bli selvstendig og uavhengig. At barn utvikler trygg tilknytning er derfor særlig viktig, og det er den følelsesmessige kvaliteten i samspillet som avgjør hvordan tilknytningen blir (Hart, 2006; Schofield og Beek, 2006; Broberg et al., 2010; Evenshaug og Hallen, 1997). Tilknytningen dannes i løpet av de første 18 månedene (Berg-Nielsen, 2008). *Trygg tilknytning* innebærer at barnet har erfart at omsorgsgiveren er en trygg base som brukes som utgangspunkt for utforskning og læring. Trygt tilknyttede barn har opplevd at omsorgsgiveren har vist en responderende omsorg, vært tilgjengelig, sensitiv og akseptert barnet og barnets behov. Et trygt tilknyttet barn søker raskt tilbake til omsorgsgiveren for trøst og trygghet dersom barnet blir redd. Ca. 70 % har en trygg tilknytning, og et barns tilknytningsatferd viser seg fra barnet er omtrent 1. år (Golding, 2010; Lund, 2012; Killèn, 2004, 2008 og 2011; Schofield og Beek,

2006; Broberg et al., 2010; Kvello, 2008b). Barn med trygg tilknytning lærer at deres behov blir respektert og tatt hensyn til, og de vil da også lære å ta hensyn til andres behov og ønsker. Ved å selv bli ivaretatt sås frø til hvordan barna selv kan ivareta andre barn, og denne læringen er sentral (Killèn, 2011). Tilknytningen henger dermed nøye sammen med barnets forutsetninger for å utvikle en godt selvbylde. Trygg tilknytning er en beskyttelsesfaktor mot psykiske problemer og senskader etter traumer, og evnen til å håndtere utfordringer og stress er også generelt bedre for barn med trygg tilknytning (Gamst, 2011).

Barn som har opplevd at de primære omsorgspersonene ikke har maktet å skape gode utviklingsforutsetninger utvikler en form for utrygg tilknytning (Kvello, 2008b). De barna som utvikler en utrygg tilknytning har blitt møtt med avvisning, manglende følsomhet og oppmerksomhet. Dette påvirker barnets evne til å utvikle tillit til andre mennesker på senere tidspunkt (Killèn, 2008; Broberg et al., 2010). Det er tre typer utrygg tilknytning og en av dem er *utrygg, unnvikende tilknytning*. Barn med dette tilknytningsmønsteret har erfart at omsorgsgiveren er avvisende, invaderende, utilgjengelig, tilbaketrukket og/eller passiv, og ca. en av fem viser dette tilknytningsmønsteret ved 1-årsalderen. Barna av disse omsorgsgiverne har lært å undertrykke følelsene sine som et resultat av at de har erfart at det å vise følelser fører til avvisning og passivitet i stedet for trøst og støtte. En annen type er *utrygg, ambivalent tilknytning*. Barnas omsorgspersoner har i disse tilfellene vist en uforutsigbar og inkonsekvent respons på barnas behov, samt at de kan ha trukket seg ut av samhandlingssituasjoner med barnet. Det siste utrygge tilknytningsmønsteret er den uorganiserte, og den kalles *desorganisert tilknytning*. Dette innebærer at barnet bruker både en unnvikende og ambivalent strategi. Barnets atferd er motstridende, og de bruker ikke en bestemt strategi for å prøve å sikre seg forutsigbarhet i hverdagen, altså er tilknytningsatferden ikke organisert. Barnet er usikker på hvordan omsorgsgiveren vil respondere på atferden, og da responsen varierer, gjør også barnets tilknytningsatferd det (Golding, 2010; Lund, 2012; Killèn 2004 og 2011; Schofield og Beek, 2006; Broberg et al., 2010).

Man kan grovt sett si at i tilfeller der omsorgsgiverens tilstedeværelse verken trygger og støtter barnets utforsking av verden eller reduserer det stresset som oppstår som følge av en adskillelse, oppfatter man at barnet har en utrygg tilknytning. Barnets første leveår vil derfor i stor grad avgjøre hvordan barnet utvikler seg og forholder seg til verden og andre mennesker. Ved hjelp av tilknytningsteori kan vi lettere forstå hvordan neglisjering, tap, overgrep og adskillelse kan påvirke et barns forutsetninger til å på nytt knytte seg til andre mennesker, noe som øker forutsetningen for en god psykisk helse (Golding, 2010; Lund,

2012; Killèn, 2011 og 2004; Skårderud, Haugsgjerd og Stänicke; 2010, Schofield og Beek, 2006; Broberg et al., 2010).

Barn som er utrygt tilknyttet sine omsorgsgivere, bruker mye krefter på å prøve å forstå verden, som kan oppfattes uforutsigbar og uforståelig. At dagligdagse situasjoner krever mye oppmerksomhet fører til at det er mindre energi igjen til å investere i intellektuell og sosial utvikling (Killèn, 2004; Broberg et al. 2010; Golding, 2010; Hart, 2006).

Killèn skriver i ”Omsorgssvikt og barnemishandling” (2008) at overlevelsesstrategier kan defineres som en måte barnet forholder seg på i en truende situasjon for å på best mulig måte mestre situasjonen. Dette binder opp mye energi, og det går på bekostning av den kognitive, sosiale og følelsesmessige utviklingen. Overlevelsesstrategiene påvirkes av omsorgssviktens styrke og karakter, men også av barnets sensitivitet, kreativitet, fysikk og intellektuelle utrustning (Killèn, 2008, Hart, 2006 og Broberg et al., 2010). Barn som barnevernet overtar omsorgen for får ikke i tilstrekkelig grad ”god nok” omsorg av sine omsorgsgivere og dette kan ha påvirket barnets tilknytning. Et barn kan likevel knytte seg på ulik måte til ulike personer (Golding, 2010, Backe-Hansen, 2004). Trygg og utrygg tilknytning er en pekepinn når det gjelder hvor god psykisk helse et menneske ofte får senere i livet, der trygg tilknytning er en beskyttelsesfaktor mot psykisk lidelse og utrygg tilknytning er en risikofaktor mot psykisk helse. (Skårderud, Haugsgjerd og Stänicke, 2010). Hvilken type tilknytning et barn utvikler påvirker også barnets selvbylde.

2.3.2 Selvbylde

Et menneskes selvbylde er hvordan man ser på seg selv som person, og selvbyldet påvirkes av hvorvidt man blir forstått, anerkjent og sett som et viktig og unikt menneske av andre (Røkenes og Hanssen, 2012; Golding, 2010; Evenshaug og Hallen, 1997). Selvbylde påvirkes av flere faktorer, og spesielt når barnet er lite så henger mestring og selvbylde tett sammen. Et styrket selvbylde fører til et positivt syn på seg selv, og motivasjonen for å lære øker (Øia og Fauske, 2010; Berg, 2007; Ekeberg og Holmberg, 2004). Gjennom lek og arbeid, spørsmål og svar, og dagliglivets mange erfaringer lærer barnet seg selv å kjenne, og her spiller barnet nærmeste og spesielt foreldrene en sentral rolle. Et barns signifikante andre fungerer som et speil for barnet, og de sender signaler til barnet om hvem han er. Når barnet først har dannet seg et selvbylde, har dette en tendens til å virke inn på barnets handlinger (Berg, 2007; Øia og Fauske, 2010). Grunnlaget for et positivt selvbylde bør legges tidlig da selvbyldet etter hvert

blir stadig mer konsistent og motstandsdyktig mot forandring (Øia og Fauske, 2010; Røkenes og Hanssen, 2012; Evenshaug og Hallen, 1997; Golding, 2010).

2.3.3 Biologiske konsekvenser ved omsorgssvikt

Et menneskes sårbarhet er medfødte trekk som øker risikoen å utvikle en psykisk lidelse, og uheldige miljøbetingelser som stress vil øke menneskets sårbarhet (Kvello, 2008b). Noen har en større grad av sårbarhet, mens andre har en høy grad av robusthet. Barn er født med ulike genetiske disposisjoner, og barns ulike forutsetninger kan vise seg i form av hvordan de håndterer et vanskelig omsorgssystem. I denne delen skal jeg vise hvordan noen mekanismer i hjernen utvikles og påvirkes av omsorgsmiljøet.

Amygdala er området i hjernen som registrerer og responderer på frykt og angst. Amygdala er relativt godt utviklet ved fødselen, samtidig som det nesten fungerer optimalt når barnet er ett år. Andre sentrale nevrobiologiske komponenter som registrerer angst og frykt modnes også i barnets første levemåneder, så barnet har altså fra den spede begynnelse mulighet til å føle psykologisk stress, angst og frykt. (Gunnar and Quevedo, 2007, ref. i Gross, 2011). Handlinger og detaljer fra situasjoner som har skapt følelsesmessige reaksjoner og tanker, er det som huskes best hos barn. Stress og sterke følelser gjør at innkodingen av detaljinformasjonen foregår fortere, og barna husker dermed dette bedre. (Gamst, 2011). Jevnlig eller voldsom trussel mot et barns fysiske eller psykologiske trygghet kan forandre hjernestrukturen til et lite barn, og områder som har forandret seg er blant annet knyttet til matlyst, fordøyelse, vekst og respirasjon. Det har blitt påvist at hjerneutviklingen minker i takt med misbruket barnet utsettes for, og områder som har med angst, frykt og stresshåndtering blir mer fremtredende (Gross, 2011). Flere undersøkelser har bekreftet at barn er forskjellige når det gjelder hva de trenger av sensitiv oppmerksomhet, og noen barn krever mer sensitiv respons enn andre barn (Atkinson et al., 1995, ref. i Gross, 2011). Den psykologiske reguleringen en omsorgsgiver tilbyr barnet påvirker også barnets personlighetsutvikling, og er med på å bestemme et barns fremtidige stresshåndteringsevne (Hart, 2006).

2.3.4 Resiliens

Barndomsopplevelsene påvirker forutsetningene for hvordan det vil gå videre i livet, men det er ikke slik at de faktorene er helt bestemmende for den videre utviklingen. Ulik forskning har vist at for barn som lever under risikofylte oppvekstvilkår, så har utviklingen variert

(Rutter, 2006, ref. i Kvello 2008b). Befring (2012) viser til en stor oppfølgingsstudie som viste at av barn som hadde en risikofylt oppvekst, så var en av tre ungdommer som befant seg i risikosonen velutviklede 18-åringer med gode ressurser og god fremtidstro. Enda 10 år senere viste undersøkelsen at totalt sett så hadde tre av fire som befant seg i en risikosituasjon i oppveksten, klart seg bra (Werner og Smith, 1996, ref. i Befring, 2012). Om de barna som klarer seg bra til tross for dårlige betingelser brukes begrepet resiliens (Befring, 2012). Resiliens er knyttet til det å være utsatt for risiko, men likevel klare seg bra (Befring, 2012; Berg, 2007; Rutter, 2000 ref. i Gjertsen, 2007). Resiliens kan også ses på som summen av beskyttelsesfaktorer (Kvello, 2008b). Borge (2002, ref. i Gjertsen, 2007) viser at for å øke barns resiliens, må man styrke barnas sosiale, atferdsmessige og kognitive evner, slik at de blir mindre sårbare for ulike risikofaktorer. Som et ledd i å vurdere ulike risikofaktorer må barnets sårbarhet og eventuelt stressfylte oppvekstbetingelser også vurderes (Gjertsen, 2007).

Barn som flyttes i fosterhjem vil få en ny sjanse til å bygge opp sin kompetanse, og dette er derfor et viktig forebyggende tiltak som kan øke barnas forutsetninger til å klare seg til tross for en dårlig start i livet.

2.4 Bioøkologisk systemperspektiv

Urie Bronfenbrenner ser på utvikling som en prosess hvor barnets utvikling skjer gjennom gjensidig påvirkning mellom barn og miljø. En utvikling må ses i kontekst, og det er altså serier av ulike, parallelle prosesser i de ulike systemene som utgjør barnets utvikling. (Befring, 2012; Kvello, 2008b). Livsmiljøene kategoriseres i 4 system, og det er mikro-, meso-, ekso- og makrosystemet. (Bronfenbrenner 1995, ref. i Befring, 2012). Det første systemet er *mikrosystemet*, og det er barnets primærsamfunn, det vil si familien, fosterfamilie, vennegjeng, skolen og fritidsaktiviteter. Bronfenbrenner mente at kjernen i barns utvikling var læring i barnets nære utviklingssone, altså mikrosystemene. Utviklingen påvirkes av de mulighetene miljøet tilbyr. Barns læring gjør at det etter hvert vil få mulighet til å delta i mer komplekse aktiviteter, og slik påvirke systemet i større grad. Barnet utvikler dermed sine sosiale, fysiske, moralske, emosjonelle og intellektuelle evner. Det viktigste innholdet i mikrosystemene er relasjoner, roller og aktiviteter (Kvello, 2008b). *Mesosystemet* er navnet på relasjonene mellom ulike mikrosystem (Befring, 2012). Kvaliteten i mesosystemet representerer risiko eller utviklingsmuligheter for barna (Schaffer, 1999). Et godt samarbeid mellom fosterfamilie og biologisk familie skaper en god mesoforbindelse, som er en beskyttende faktor mot skjevutvikling. I mesosystemet er det fokus på prosessene

og relasjonene mellom mikrosystemene (Bronfenbrenner 1979, 1992, 2005, ref. i Kvello, 2008b). Det er hva de ulike mikrosystemene representerer samlet sett som er bestemmende for barnets utviklingsforutsetninger. Mesosystemet kan derfor si mye om barnets oppvekstbetingelser, men risikofaktorer i ett system kan oppveies av beskyttende faktorer i et annet system (Kvello, 2008b). Det neste systemet kalles *eksosystem*, og dette systemet påvirkes barna kun indirekte av, eksempelvis gjennom foreldrenes jobb, TV og internett. *Makrosystemer* er overordnede lover og regler i samfunnet som alle blir indirekte påvirket av (Bronfenbrenner 1979, 1992, 2005, ref. i Kvello, 2008b; Befring, 2012). Mens mikro- og mesosystemet gir barn muligheter til direkte interaksjon med systemene, er ekso- og makrosystemet noe som påvirker barnets oppvekst mer indirekte (Befring, 2012; Kloep og Hendry, 2003; Kvello, 2008b). En omsorgsovertakelse er et resultat av hvordan et barns makrosystem får inngripende virkning på barnets utvikling, og selv om barnet bare i begrenset, og indirekte grad får påvirket makrosystemet, vil dette få stor påvirkning på barnets utvikling. Videre i oppgaven skal vi se på hvordan Eriksons psykososiale stadieteori beskriver barns sentrale psykososiale utviklingsoppgaver.

2.5 Psykososial utviklingsteori

Eriksons modell for barns psykososiale utvikling fokuserer på relasjonen mellom individ og samfunn, og kategoriseres innen psykodynamisk utviklingspsykologi. Individets samhandling med de sosiale omgivelsene er et hovedpremiss for hele barnets psykososiale utvikling. Det sosiale miljøet påvirker utviklingen, samtidig som menneskene selv deltar aktivt og former og skaper sin identitet. (Erikson, 1963; Evenshaug og Hallen, 1997).

I følge Erikson skjer et menneskes utviklingen i åtte stadier gjennom hele livet, og individet utvikler seg ved å møte ulike personlige og sosiale oppgaver. Utviklingsoppgavene i de forskjellige stadiene fører til at vedkommende opplever en krise, men denne krisen opphører når vedkommende lærer å håndtere utviklingsoppgaven. Erikson bruker ordet krise om et vendepunkt eller en sårbar periode med økte muligheter til både en positiv videreutvikling, men også en feilutvikling eller feiltilpasning. Når oppgavene håndteres og fullføres skjer det en utvikling, og det neste stadiet representerer nye utfordringer (Erikson, 1963; Kloep og Hendry, 2003; Øia og Fauske, 2010; Evenshaug og Hallen, 1997)

Erikson regner ikke med at en utviklingsoppgave blir fullstendig løst på noe stadium. Hva individet tar med seg fra det forrige stadiet vil påvirke de neste stadiene, og det som løses og det som ikke løses vil hele tiden være i et visst forhold til hverandre. Dette forholdet

påvirker også selvbildet, samt at det som mestres og det som ikke mestres er avgjørende for barnets møte med senere utviklingsoppgaver og -kriser. Et barns mestring av de ulike utviklingsoppgavene er avhengig av samspillet mellom foreldre og barn (Erikson, 1963; Øia og Fauske, 2010; Evenshaug og Hallen, 1997), og grunnlaget for dette legges i det første stadiet som kalles spedbarnsalderen (Erikson, 1963; Kloep, Hendry, 2003). *Spedbarnsalderen* er fra fødsel til ett år, og utviklingsbehovet til barnet er å oppdage at man kan stole på at omgivelsene i form av omsorgspersonen vil tilfredsstille barnets behov. I dette stadiet er tillit og trygg tilknytning barnets utviklingsoppgave, i motsetning til mistillit (Kloep og Hendry, 2003; Miller, 2002). Utviklingskrisen går ut på å overvinne en truende følelse av mistillit og erstatte den med en følelse av tillit. Hvordan barnet opplever denne oppgaven fører til at en viktig holdning av tillit eller mistillit grunnfester seg (Øia og Fauske, 2010; Evenshaug og Hallen, 1997, Miller, 2002).

Småbarnsalderen er fra barnet er ett til tre år. I dette stadiet innebærer utviklingsoppgaven å lære selvkontroll og selvstendighet, og motpolen til dette er tvil på egne egenskaper og skamfølelse (Erikson, 1963, Kloep og Hendry, 2003, Miller, 2002). Videre kombinerer barnet sin forskertrang med sin økende fysiske og psykiske kapasitet, og vil da prøve ut hvor langt det kan gå uten å miste kontrollen over seg selv. Hvis barnet lykkes med dette legges grunnlaget for følelsen av stolthet og selvstyre. Ved at omsorgsgiverne trygger de utfordrende situasjonene legges det til rette for barnet kan få utvikle sin forskertrang (Erikson, 1963; Øia og Fauske, 2010; Evenshaug og Hallen, 1997).

Lekealderen er fra barnet er tre til seks år, og her innebærer oppgaven å opprette balansen mellom egne og andres behov, og utvikle initiativ overfor omgivelsene. Utviklingsoppgavens konkurrerende elementer er interessekonflikt og skyldfølelse. Ettersom det å gå inn i ulike roller er en stor del av dette stadiet, vil det være en fare for barnet kan bli fastlåst i et mønster der det stadig må prestere, og at dets verdi som menneske er avhengig av prestasjonene. *Skolealderen* er fra barnet er seks til tolv år, og handler om å utvikle selvsikkerhet i motsetning til en følelse av mindreverdighet. Gode erfaringer på dette stadiet gir barna en mestringsfølelse og selvtillit, styrket initiativ og økt selvstendighet.

Erikson var en av de første som belyste viktigheten av identitetsdannelsen hos mennesker (Evenshaug og Hallen, 1997). Alle utviklingsoppgavene i de tidligere stadiene påvirker et barns identitetsfølelse, og identitetsutvikling er teoriens utviklingsoppgave i det femte stadium som er *tenåringsalderen*. Dette stadiet går fra ungdommen er 12 til 20. år. Å ha en *identitet* innebærer et bevisst og modent syn på hvem man er og hvilke mål, verdier og prinsipper man har i livet (Galotti, 2011). Her konkurrerer rolleforvirring med

utviklingsoppgavene om å etablere en sosial, yrkesmessig og seksuell identitet (Erikson, 1963; Kloep og Hendry, 2003; Miller, 2002; Øia og Fauske, 2010; Evenshaug og Hallen, 1997). I ungdomsalderen er utfordringen hvordan de skal kombinere ferdighetene de har tilegnet seg med dagens voksenroller. Barnet må integrere barndommens identifikasjoner og nåtidens forandrede roller for å finne sin identitet. Ungdommen forsøker også å forene sitt eget bilde av seg selv sammen med nettverket og samfunnets forventninger. Denne utfordringen blir lettere å overkomme for de som ikke har blitt utsatt for alt for mange motstridende vurderinger i barndommen. I de tilfellene der barna har opplevd motstridende vurderinger, vil de lettere kunne dele opp sitt sosiale selv ved å stadig regulere atferden og tilpasse den til de ulike situasjonskravene (Kloep og Hendry, 2003; Øia og Fauske, 2010; Evenshaug og Hallen, 1997).

Erikson mente at utfordringene ved ungdommenes sosialiseringssprosess i dagens samfunn var de store forskjellene i miljøet som ungdommer speiler og vurderer seg selv med utgangspunkt i. De ekstra utfordringene dagens ungdom opplever kan føre til at de ikke mestrer denne utviklingen. Resultatet av dette kaller Erikson en identitetsforvirring, som er det negative utfallet av dette stadiet (Erikson 1968 og 1971, ref. i Evenshaug og Hallen 1997). Erikson mente videre at det aldri var for sent å overkomme noen av krisene man har opplevd i et tidligere utviklingsstadium, så det vil derfor med utgangspunkt i denne teorien være mulig å på et senere tidspunkt korrigere for noen av krisene som ikke ble håndtert skikkelig i et tidligere stadium (Miller, 2002). Å flytte barn i fosterhjem er et tiltak for å bedre barns oppvekstvilkår, og slik igjen øke deres forutsetninger for å håndtere utviklingskrisen som kanskje på et tidligere stadium ikke har blitt løst tilstrekkelig.

2.6 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg vist hvordan et barns utvikling påvirkes av barnets familie og oppvekstvilkår. Barnevernets mandat med fokus på barnevernloven og barnets beste gjennomgås også, og en omsorgsovertakelse er et forebyggende tiltak som i noen tilfeller må tas for å påse at barnet får gode nok muligheter til vekst og utvikling.

Barnets beste skal veie tyngre enn det biologiske prinsipp, som går ut på at barna i utgangspunktet har det best hos sine biologiske foreldre. Målet med omsorgsovertakelsen er å gi barnet bedre forutsetninger til å lære og utvikle seg. Fosterforeldrene representerer en ny og trygg omsorgsbasis som skal øke barnas trygghet, noe som igjen øker barnets lærings- og utviklingsbetingelser. Barn som lever under oppvekstvilkår som ikke betraktes som gode nok,

vil være i en stor risiko for en psykososial skjevutvikling, og dette øker også sjansen for å få psykiske vansker og –lidelser. Jeg har vist hvordan noen av de biologiske mekanismene i hjernen utvikles i de første årene, og hvordan barnets stressberedskap påvirkes av et barns tilknytning. Trygg tilknytning er en beskyttende faktor for psykisk helse, og trygg tilknytning øker også sjansen for at barnet utvikler et positivt selvbylde. Selvbylde henger sammen med læringsmotivasjonen. Jeg har redegjort for Bronfenbrenners systemteori, og vist hvordan barnet og samfunnet både direkte og indirekte er i et påvirkningsforhold. Jeg har også gjennomgått Eriksons psykososiale utviklingsteori, og denne teorien fokuserer på viktigheten i at barnet klarer å utvikle en tillit. Videre viser teorien viktige utviklingsoppgaver som barnet må mestre for å øke sjansene for en psykososial helse. Resiliens er en betegnelse for barn som har opplevd stor risiko for en skjevutvikling, men som har utviklet ulike kompetanser som gjør at de likevel klarer seg bra.

3 Metode

Samfunnsvitenskapelig forskning ønsker å beskrive, forklare, forutsi, forstå, kritisere og forandre samfunnsforholdene som undersøkes (Garsjø, 2001; Befring, 2007). Hvilket tema som undersøkes og hensikten med forskningen er avgjørende for hvilke metoder man anser som sentrale. Man bør velge den forskningsmetoden som man mener vil gi det beste svaret på det som skal undersøkes. (Garsjø, 2001; Halvorsen, 2002).

”Begrepet *metode* betyr opprinnelig *veien til målet*” (Brinkmann og Kvale, 2009: 99), og metoden er de konkrete undersøkelsesmetodene vi bruker i forskningen (Langdridge, 2006). Metode er læren om hvilke verktøy man skal benytte for å samle inn riktig informasjon, (Garsjø, 2001; Halvorsen, 2002) og det innebærer derfor kunnskap om hvordan man skal organisere, samle inn, bearbeide, analysere og tolke dataene man har samlet inn på en systematisk måte. Alt dette er et viktig ledd for å påse at forskningen er valid (Halvorsen, 1989, ref. i Garsjø, 2001), noe jeg kommer nærmere inn på senere. Metodevalget og -bruken er knyttet til synet på teori. For å sikre en metodisk fremgangsmåte må forskningen være en bevisst, systematisk og planmessig undersøkelse av virkeligheten (Garsjø, 2001). Da fokuset i dette forskningsprosjektet er hvordan barnevernspedagoger oppfatter og vurderer sider ved situasjonen til langtidsplasserte fosterbarn, brukes kvalitativ metode med kvalitative forskningsintervju. Kvale og Brinkmann skriver at ”Det kvalitative forskningsintervjuet søker å forstå verden sett fra intervjupersonens side” (Kvale og Brinkmann, 2009: 21), og det kommer mer om det kvalitative forskningsintervju senere i delkapittelet.

3.1 Vitenskapsteori

Med utgangspunkt i vår vitenskapsteoretiske forankring vil man ha en måte å se, handle og tolke situasjoner og utsagn på. Dette danner et tolkningsgrunnlag for meningsinnholdet, og hvordan vi beskriver og forstår et fenomen (Garsjø, 2001, Befring, 2007).

3.1.1 Fenomenologi og hermeneutikk

Filosofen Edmund Husserl grunnla fenomenologien i ca. 1900. Til å begynne med var fokuset i fenomenologien på bevissthet og opplevelse (Kvale og Brinkmann, 2009).

Fenomenologi går ut på å studere hvordan verden fremtrer med utgangspunkt i at man legger sine rådende forståelser til side, og kjenner på de umiddelbare reaksjonene og opplevelsene ved fenomenet. En *fenomenologisk tilnærming* går ut på å forstå hvordan individer

konstruerer verden (Gall, Gall og Borg, 2007). Fenomenologiske studier tar utgangspunkt i at individer tillegger opplevelser mening gjennom sosial interaksjon med andre, i kombinasjon med egne refleksjoner. Forskere innen fenomenologiske studier forsøker å undersøke meningen som er tillagt fenomenene som studeres. For å undersøke dette benyttes ofte kvalitativ metode, der fokuset er på å la informantene sette ord på opplevelsene og erfaringene sine (Busch, 2013; Befring, 2007).

Videre er målet innen fenomenologisk forskning å beskrive ting slik de *virkelig* er. Essensen av fenomenet må forstås med utgangspunkt i den enkeltes unike erfaring. Innen fenomenologisk forskning brukes derfor ofte dybdeintervju for å legge til rette for å få en god beskrivelse av hvordan de opplever fenomenet som blir undersøkt. Det søkes etter å få frem fyldige beskrivelser (Dalen, 2011; Gall, Gall og Borg, 2007).

Fenomenologi kan også omtales som erfaringsvitenskap, og forskeren er interessert i informantenes førstehåndsbeskrivelser av livserfaringer. Forskeren må derfor forsøke å frigjøre seg fra de antagelsene han har om verden. *Fenomenologisk reduksjon* er et begrep som går ut på at når forforståelsen er lagt til side så kan man beskrive trekkene ved fenomenet og ekskludere elementer som ikke har vært en del av den bevisste opplevelsen (Langdridge, 2006; Befring, 2007).

Hermeneutikk omtales som fortolkningslære, og handler om et menneskes forståelsesevne. Hermeneutikk er en vitenskapelig teori som innebærer forståelse og tolkning, og det er beslektet med fenomenologi. Husserl mente at all mening tar utgangspunkt i et menneskes livsverden, og denne livsverdenen er delvis felles for mennesker som lever i samme kultur, samtidig som den også er særegen for det enkelte mennesket. Med utgangspunkt i fenomenologien ønsker forskeren å undersøke og utforske ulike menneskers livsverden for så å uttrykke den teoretisk. Den *hermeneutiske sirkelen* går ut på at helheten ikke kan forstås med mindre man vurderer alle delene sammen, samtidig som en enkelt del ikke kan forstås hvis man ser bort ifra helheten (Garsjø, 2001; Dalen, 2011; Langdridge, 2006)

3.1.2 Forforståelses innvirkning på studien

Med forståelse menes et menneskes evne til å oppfatte og gi mening til noe (<http://snl.no> nr. 1.) For at vi skal være i stand til å forstå noe, vil det som forstås være preget av vår forforståelse (Wormnæs:1996 ref. i Dalen, 2011). Wormnæs (2013) skriver at ” Forståelse framstår på bakgrunn av en for-forståelse, det vil si en forståelsesberedskap som utløser

primærforståelse av det gitte. Hva som med-gis ”styres”, eller ”bestemmes” i en viss forstand av det gitte, med den aktuelle forståelse som resultat.” (s. 232). Hans Georg Gadamer, en sentral aktør innen hermeneutikken/ fortolkningslæren, mente at vi aldri kunne inneha en helt upåvirket forståelse og holdning til noe. Dette fordi man alltid vil bli preget av de erfaringene man har gjort seg opp gjennom livet, og ha på sine egne ”briller” (<http://snl.no> nr. 2 Dalen, 2011). Vår forståelse er et resultat av alle disse faktorene, mens vår forforståelse er et resultat av de mer ubevisste faktorene som er med på å skape vår forutinntatthet. Forforståelsen påvirker hvordan vi mer eller mindre ubevisst forholder oss til et menneske, tema eller situasjon. Mennesket bygger sin sosiale virkelighet ved å gi ulike erfaringer mening, og det er denne meningsdanningen som gjør at mennesker vurderer og tolker ulikt (Wormnæs, 2013; Dalen, 2011).

Forskningsaktiviteten vil påvirkes av forskerens forforståelse, og dette skjer fordi det subjektive alltid vil prege prosessen ettersom man vurderer ut fra sitt perspektiv. I vitenskapelig aktivitet vil forskeren i forskjellig grad være i en posisjon der han kan påvirke forskningsprosessen. Selv om forskeren prøver å unngå dette, vil noen elementer bunne ut i forskerens forforståelse og dermed kunne påvirke alle ledd i forskningsaktiviteten. Å være bevisst på sin forforståelse og hvordan den kan påvirke hvordan man forholder seg i studien er et sentralt element i å minske negative konsekvenser av vår egen forforståelse (Lassen, 2002). Ved å være bevisst på sin forforståelse kan man bruke bevisstheten om forforståelsens påvirkningskraft til å bli mer sensitive i forhold til å se andre vinkler og teorier i forskningsprosessen (Dalen, 2011).

Selv om forskeren etterstreber en nøytral holdning til de innsamlede dataene må informasjonen fortolkes. Både i forhold til hva som menes med det som direkte sies i intervjuet, men også på et senere tidspunkt finne ut hva som menes med utgangspunkt i en mer teoretisk forståelse av det som undersøkes. Det er her fortolkningslæren/hermeneutikken blir vesentlig å ta i betraktning, og denne teorien er en del av grunnlaget innen kvalitativ forsknings fokus på fortolkning og forståelse (Dalen, 2011). Innen den hermeneutiske tilnærmingen tillates det at det er et forskermangfold og dermed et fortolkingsmangfold. Ulike tolkinger og vinklinger vil dermed føre til at ulike spørsmål stilles, problematiseres, følges opp og begrunnes med teori. Dette er faktorer som vil vise seg i ulik vitenskapelig aktivitet. Valg av metodisk tilnærming, analyseprosesser og viktige etiske rammer for forskningen blir også påvirket av forskerens fortolkning og forståelsesperspektiv (Kvale og Brinkmann, 2009; Befring, 2007). Tranøy (1986, ref. i Omre og Schjeldrup, 2009) skriver at med utgangspunkt i et fenomenologisk perspektiv må forskeren ta avstand fra egeninteresser.

Mennesket man intervjuer skal være i fokus, og personens opplevelser og erfaringer er det interessante. Selv om dette er idealet, vil det være forskeren som har valgt tema og som styrer spørsmålene i intervjuet, så på sett og vis vil forskerens egeninteresser påvirke deler av, og retningen forskningen. I selve intervjusituasjonen må forskeren prøve å unngå å farge spørsmålene og tolkingen av svarene med sin egen forforståelse. Det er i informantens livsverden at erfaringene skal hentes, og videre vil de være utgangspunkt for analyse, refleksjon og vitenskap. (Thornquist, 2003, ref. i Omre og Schjeldrup, 2009; Dalen, 2011)

3.2 Kvalitativ metode

Kvalitativ metode går ut på at man skal beskrive egenskaper og karaktertrekk ved ulike fenomener på en analytisk måte. Metoden er nyttig når man skal tolke meninger, opplevelser og erfaringer i forhold til de sosiale omstendighetene. Kvalitativ metode kan derfor gi oss god informasjon om hvordan folk handler og tenker (Befring, 2007). Innen kvalitativ forskning er fokuset på egenskaper ved fenomener. Hvor mange som sier det samme har dermed ikke så stor betydning som å avdekke ulike kvaliteter ved det som undersøkes. Dette fordi fokuset er på betydningen av et gitt fenomen, heller enn hvilken atferd den fører til. Målet er å avdekke og beskrive hendelser og prosesser, og ikke forutsi dem (Befring, 2007; Langdridge, 2006). I kvalitative undersøkelser må man være åpen for at informanten kan gi oss informasjon man ikke hadde forutsett, noe som er en positiv konsekvens av at spørsmålene ofte er åpne. Dette kan videre føre til at man får en bedre innsikt i informantens subjektive tanker og erfaringer (Jacobsen, 2000; Langdridge, 2006; Dalen, 2011).

3.2.1 Kvalitativt forskningsintervju

I kvalitative forskningsintervju er målet å produsere kunnskap (Kvale og Brinkmann, 2009), og samle informasjon (Langdridge, 2006). Kvale og Brinkmann skriver i *Det kvalitative forskningsintervju* (2009) at et kvalitativt forskningsintervju både bør ta med menings- og faktaspørsmål. Å bruke meningsspørsmål krever mye av intervjueren, for i tillegg til å høre etter hva som blir sagt, må man også lese "... mellom linjene ..." (Kvale og Brinkmann, 2009: 49). Intervjueren bør ha laget en grundig intervjuguide, da det er en av faktorene som øker fleksibiliteten og kvaliteten i intervjuet. En *intervjuguide* er en liste med spørsmål intervjueren har laget i forkant av intervjuet. Å ha en god og nøye planlagt intervjuguide vil øke sjansen for at man får relevant informasjon. Selv om spørsmålsformuleringen er sentral, har man i intervju mulighet til å besvare spørsmål fra informanten og rette opp i

misforståelser. Man må likevel være bevisst på at spørsmålsformuleringen kan styre svarene og begrense informasjonstilfanget (Langdridge, 2006). De første spørsmålene i intervjuguiden kalles introduksjonsspørsmål, og disse spørsmålene skal være generelle og en introduksjon til de videre spørsmålene. I intervjuene brukte jeg også oppfølgingsspørsmål og inngående spørsmål, der sistnevnte har som mål å forfølge informantens svar og utforske innholdet i utsagnene. Strukturerende spørsmål ble også benyttet for å sikre fremgangen i intervjuet (Kvale og Brinkmann, 2009).

Under *semistrukturerte intervju* bruker intervjueren et forhåndslaget, standardisert oppsett, altså en intervjuguide, med definerte spørsmål i en mer eller mindre fast rekkefølge. Dersom informanten har en digresjon som viser seg å være rettet mot et senere spørsmål, vil intervjueren som bruker semistrukturerte intervju fortsette med de spørsmålene som er relatert til temaet. En god intervjuguide og en forberedt intervjuer øker sjansen for at det er oversikt og fleksibilitet i intervjuet, noe som øker sjansen for at forskeren får relevant informasjon (Langdridge, 2006).

Forskeren har et viktig ansvar når det gjelder å ha kunnskap om hvilke mellommenneskelige faktorer som kan påvirke intervjuet og svarene. Det er derfor sentralt at intervjuet har begrepsmessig gyldighet for å forsøke å rette opp i denne potensielle påvirkningskilden. *Begrepsmessig gyldighet* innebærer at de begrepene man bruker fører til at det man ønsker å måle blir målt. Spørsmålsformuleringene må derfor vies oppmerksomhet slik at de ikke påvirker svarene. Andre faktorer som for eksempel intervjuerens kjønn, alder, status og språkbruk kan mer eller mindre ubevisst påvirke intervjusituasjonen (Kvale og Brinkmann, 2009, Jacobsen, 2000).

3.2.2 Utvalg

Når det gjelder vurdering av utvalg trengs det en klar oppfatning av hvilken populasjon man er interessert i å undersøke (Langdridge, 2006). Ettersom man i kvalitativ metode er ute etter dype beskrivelser av hvordan ting oppleves og forstås, vil målet med å gå i dybden føre til at man ikke trenger like mange informanter. Utvalget mitt har relevant utdanning samt erfaring fra feltet, og dette gjør at det er et *hensiktsmessig utvalg*. Dette fordi informantene har økte forutsetninger til å gi et reflektert og grundig svar som kan belyse temaet. Jeg ønsket informanter som var utdannet barnevernspedagog og som hadde erfaring med ulike sider ved fosterhjemsarbeid. Jeg fikk kontakt med seks aktuelle informanter. Dette foregikk ved at jeg kontaktet barnevernledere i Oslo-området med en forespørsel om de kunne foreslå noen

potensielle informanter som eventuelt ville la seg intervju om temaet ”fosterhjemsplasserte små barn”. Det var et krav at informantene måtte ha en formell utdanning, samt ha erfaring fra barnevernet med fosterhjemsplassering og -oppfølging. Alle informantene var damer, og de hadde fra 5 til 20 års erfaring fra barneverntjenesten. Informanten med minst erfaring fra barnevernet hadde lang erfaring som fostermor.

Geografiske årsaker gjorde at det kun var kommuner i Oslo-området som fikk en forespørsel om å bli intervjuet, og dette fordi jeg skulle intervju dem på arbeidsplassen deres. Jeg hadde to individuelle kvalitative forskningsintervju, og ett kvalitativt fokusgruppeintervju. I utgangspunktet hadde jeg sett for meg seks individuelle intervju, men da fire av informantene ønsket å bli intervjuet sammen ble det ett fokusgruppeintervju, og to kvalitative forskningsintervju. I *fokusgruppeintervju* er målet å få frem ulike synspunkter, og meningsutvekslingen vil også kunne være en interessant erfaringsutveksling for informantene (Kvale og Brinkmann, 2009). Det at fire informanter skal svare på spørsmål om tema hvor det kan vise seg å være uenighet, kan påvirke informantenes åpenhet, eksempelvis ved at de begrenser seg slik at andre får taletid eller at de unnlater å si eventuelle kontroversielle meninger. Gruppedynamikken kan derfor påvirke informasjonstilfanget.

Informert samtykke innebærer at alle deltagerne i forskningen skal informeres om undersøkelsens hovedtrekk og formål, og deltagelsen må være frivillig. Konfidensialitet er også et spørsmål forskeren må vurdere. Anonymitet i forskningen kan både ivareta deltagerens behov for å ikke bli identifisert, men det kan også hende at deltageren ønsker å bli kreditert for den verdifulle informasjonen han gir forskeren (Kvale og Brinkmann, 2009). I mitt tilfelle la jeg fra første stund opp til at informantene skulle være anonyme, så informantene fikk ikke et valg. Dette fordi jeg oppfattet at det å være anonym først og fremst gjorde at terskelen for å besvare forespørselen min om deltagelse ble mindre, samt at de fikk tale enda mer fritt og unngå å bli konfrontert ved utsagn på senere tidspunkt. Alt i alt tror jeg det at vissheten om at ingenting av informasjonen kan spores tilbake til bydelene/kommunene og informantene skapte en ro i forhold til at de da kunne uttale seg friere. Dette ivaretar også anonymiteten i eksemplene ytterligere da det er få barn som blir plassert i fosterhjem på et tidlig tidspunkt.

3.3 Bearbeiding av datamateriale

Her følger en redegjørelse for hvordan resultatene ble bearbeidet

3.3.1 Transkribering

Transkribering er prosessen der man transformerer muntlige ord til skriftlig tekst, og det er viktig å merke seg at kvaliteten på transkripsjonen vil påvirke kvaliteten på analysen. Det er forskjell på skriftlig og muntlig språk, og det som kan være en god muntlig formulering, kan se kunstig ut når det skrives ned. Man kan derfor omtale transkripsjoner som ”svekkede, dekontekstualiserte gjengivelser av direkte intervjusamtaler” (Kvale og Brinkmann, 2009: 187). Transkribering er nødvendig for å få et bedre utgangspunkt til å analyse dataene. I transkriberingsprosessen vil man huske eller eventuelt på nytt registrere ulike aspekter i intervjuet, og dermed begynner analysen her (Kvale og Brinkmann, 2009; Langdridge, 2006). For at kodene og den videre analysen skal bli av god kvalitet, er det viktig at transkripsjonen er nøyaktig. I transkriberingen skrives alt som blir sagt slik at forskeren har mulighet til å undersøke om konteksten kan ha påvirket svaret, om spørsmålet er ledende, ble stilt på en måte som åpner for misforståelser eller på annet vis ser ut til å mangle validitet (Dalen, 2011; Langdridge, 2006; Befring, 2007)

3.3.2 Koding

”Koding innebærer at det knyttes ett eller flere nøkkelord til et tekstavsnitt med henblikk på senere å kunne identifisere en uttalelse ” (Kvale og Brinkmann, 2009: 208). Etter intervjuene er transkribert må de kodes, og *koding* går ut på å kategorisere eller merke det som blir sagt. Dette er også en viktig del av analyseprosessen. Ved å kode merkes meningsinnholdet slik at informasjonen blir organisert og man får god oversikt over hva som har fremkommet i intervjuene (Dalen, 2011; Langdridge, 2006; Befring, 2007).

I denne oppgaven ble *datastyrt koding* brukt, og det vil si at jeg startet kodingen uten å allerede ha fastlagte koder. Informasjonen som framkom i intervjuet førte til at koder ble etablert under transkriberingen. Det må likevel nevnes at intervjuguiden var inndelt i tema, og med spørsmålene styrte jeg emnene på en måte som gjorde at de ulike temaene var kjent. *Meningsfortetting* innebærer at forskeren forkorter uttalelsene slik at de blir mer konkrete (Kvale og Brinkmann, 2009).

I kodingsprosessen gjennomgår forskeren dataene systematisk, og får slik økt forståelse av meningsinnholdet. Videre letes det etter et mer abstrakt meningsinnhold slik at man kan kategorisere dataene på en ny og mer samlende måte. Det vil da være mer oversiktlig og lettere å forstå og fortolke informasjonen på et teoretisk nivå. *Fortolkende koding* innebærer at det som ble sagt kodes med et overordnet begrep som understreker

betydningen av det som ble sagt. Fortolkende koding er et steg videre fra beskrivende koding, og det neste steget er *mønsterkoding*, som går ut på at det trekkes inn teorier i den videre tolkningen av dataene. Dette kan bidra til å belyse de forskjellige temaene og emnene ytterligere. Mønsterkoding og tematisk analyse kan se ut til å henge sammen, og *tematisk analyse* går ut på å trekke ut hovedtemaene og hovedessensen datamaterialet (Langdridge, 2006; Dalen, 2011). *Meningsfortolking* vil si at forskeren gir utsagnet en dypere og mer kritisk fortolking. Denne meningsfortolkingen skal gjøre at det blir lettere for andre å se meningsstrukturen i det som blir sagt. Her kommer noe av kritikken mot kvalitativ metode inn. Da ulike mennesker vil kunne tolke en lik situasjon ulikt, viser det en sårbarhet og tilfeldighet som kan oppstå i forskningen. På den andre siden er det ikke slik at det er *en* absolutt sannhet man leter etter i kvalitativ metode, og innen fenomenologien er det fokus på hvordan fenomenene fremtrer for informanten, noe som åpner for at mennesker vil tolke og vurdere ulikt (Kvale og Brinkmann, 2009; Befring, 2007).

Selv om målet i kvalitativ analyse ikke er å kvantifisere, vil koding føre til at meningsinnholdet kategoriseres og systematiseres. Det vil dermed være mulig å se hvor ofte bestemte tema nevnes (Kvale og Brinkmann, 2009), og i resultatkapittelet vil du se antallet informanter som mente det samme i parentes.

I intervjuene har informantenes svar vært tydelige, og i de tilfellene jeg ikke fikk en klar oppfatning av hva de mente, stilte jeg oppklarende spørsmål. Jeg har gjort mitt beste for å lage entydige spørsmål og kode utsagnene deres etter hva jeg oppfattet at de mente. Likevel vil det alltid være et visst fortolkingsmangfold, og her kommer også forforståelsen inn. Selv om man med en fenomenologisk tilnærming forsøker å ikke la forforståelsen påvirke, er det en åpenhet og aksept for at mennesker ser og vurderer forskjellig, jamfør hermeneutikken.

3.4 Kvalitet i studien

Forskningens kvalitet påvirkes av studiens validitet og reliabilitet.

3.4.1 Validitet og reliabilitet

Validitet i kvalitativ forskningsmetode betyr at forskningsresultatene er troverdige og riktige. Validitet er derfor et instrument som hjelper forskeren til å avdekke om det som skal måles, faktisk blir målt (Gall, Borg og Gall, 2007). Det er visse fremgangsmåter forskeren kan bruke for å påse at validiteten bedres. Et eksempel på en viktig faktor er *begrepsvaliditet* som går ut på om de begrepene man bruker er relevante i forhold til hva vi skal måle, altså hvorvidt det

man ønsker å måle blir målt eller ikke. Begrepene må *operasjonaliseres*, som betyr å omforme abstrakte begreper til noe vi kan måle, og dette øker begrepsvaliditeten (Lund, 2002; Kleven, 2002; Langdridge, 2006; Jacobsen, 2000).

En annen problemstilling forskeren må vurdere, er hvorvidt spørsmålene er ledende. Kvale og Brinkmann skriver i *Det kvalitative forskningsintervju* (2009) at det er et veldokumentert faktum at en liten forandring i spørsmålsformuleringen kan påvirke informanten og svarene. Transkriberingen er derfor et godt redskap å bruke når man skal se tilbake på og vurdere i hvilken grad spørsmålene man stilte var valide.

Forskeren kan øke validiteten gjennom ulike forskningsmessige grep. Dersom man har noen hypoteser eller personlige motiver, kan dette påvirke hva man leter etter, og man vil da ofte finne faktorer som bekrefter det man tror (Johnson og Christensen, 2012; Aadland, 1998). Forutinntattheten kan også avsløres gjennom formuleringen på spørsmålene, så spørsmålene må også vurderes nøye i forhold til graden av validitet (Jacobsen, 2000; Dalen, 2011). Eksempelvis studerte jeg spørsmålene jeg brukte i intervjuguiden for å forsøke å forsikre meg om at ingen av ordene hadde en negativ eller positiv følelsesmessig og kanskje ubevisst forbindelse. I noen spørsmål var jeg ute etter konsekvenser, men da konsekvenser i mine ører har et negativt fokus, valgte jeg å bruke ordet ”virkninger”. Håpet var at det kunne føre til at informanten ble friere i å selv avgjøre retningen på svarene. Likevel ser jeg at jeg i en av transkriberingene har sagt ”konsekvens” i stedet for virkning, og dette kan ha påvirket svaret og validiteten i det tilfellet.

Når vi skal tolke og analysere resultatene må forskeren være oppmerksom på at det ligger en feilkilde i hvordan han forstår det informanten sier og mener (Dalen, 2011). En direkte gjengivelse av det som blir sagt vil i noen tilfeller være nødvendig for at informasjonen ikke blir feilformidlet i analysen (Johnson og Christensen, 2012). Informantene gav tydelige svar, men selv om jeg synes det var tydelig hva de mente er det ikke sikkert andre ville oppfattet det samme. Det at jeg selv er utdannet barnevernspedagog kan ha påvirket meg og min forforståelse for hvordan jeg oppfattet svarene, og det kan ha påvirket forskningen. I prosessen med å bearbeide informasjonen var jeg aldri i tvil om hva informantene mente, og jeg har formidlet deres vurderinger og oppfatninger etter beste evne. Jeg forhørte meg også etter intervjuet om jeg eventuelt kunne kontakte dem igjen om det skulle være uklarheter, og selv om det var greit for alle så var det ikke behov for ytterligere spesifiseringer. Jeg har også meningsfortettet noe, men kun i tilfeller der det som har blitt tatt bort etter min oppfatning ikke var relevant for meningsinnholdet. Ettersom få barn flytter i fosterhjem når de er små, har jeg tatt meg en frihet og gjort alderen til noen av barna mer

omtrentlig. Dette ble gjort for å sikre at ingen bortsett fra informantene selv kjenner igjen eksemplene.

Hvorvidt resultatene er troverdige og konsistente, påvirker forskningens reliabilitet. *Reliabilitet* går ut på hvor stor sannsynlighet det er for at forskningsprosjektet hadde kommet frem til de samme resultatene om de hadde blitt utført en annen plass og til et annet tidspunkt (Kvale og Brinkmann, 2009, Langdridge, 2006). I desember 2013 jeg sendte mail med forespørsel til barnevernledere om deltagelse i forskningsprosjektet. Hvorvidt desember er en travel eller rolig måned kan ha påvirket utvalget. Jeg var videre avhengig av at barnevernlederen mente forskningsprosjektet mitt var interessant nok til at de ville la ansatte ved deres kontor bruke av arbeidstiden sin på å bidra til forskningen. Dette gjorde at jeg tenkte at informantene som kom til å ville la seg intervjuet var faglig oppdatert og interessert i å utvikle faget. Det var lett å se at informantene var engasjerte og hadde en stor bevissthet og ydmykhet overfor faget, og det at deltagelsen må være frivillig kan føre til at det generelt er lettere å få informanter med et stort engasjement for faget. Noen informanter nevnte også dette med at det var viktig å stadig utvikle faget så informantenes engasjement og faglige dyktighet kan ha påvirket reliabiliteten. At utvalget mitt kun består av kvinner kan også ha påvirket forskningen.

Det må også poengteres at de ansatte i barneverntjenesten jobber med utgangspunkt i blant annet barnevernloven, og lover må betraktes som ferskvare. En forandring i lovverket vil kunne påvirke fokuset til de ansatte i barnevernet. Flere av informantene poengterte at feltet hadde forandret seg mye de siste årene og tiårene. Lovene påvirker derfor hvor fokuset deres ligger, og videre vil en forandring i lovverket kunne påvirke forskningsresultatene.

3.5 Etiske aspekt ved studien

NESH publikasjonen (2006) gjennomgår viktige retningslinjer innen forskningsetikk.

”Begrepet ”forskningsetikk” viser til et mangfoldig sett av verdier, normer og institusjonelle ordninger som bidrar til å konstituere og regulere vitenskapelig virksomhet” (NESH, 2006: 5). Publikasjonen omhandler også tema som skal sikre prosjektets validitet, og forskeren må veie ulike verdier opp mot hverandre for å sikre at forskningen gjennomføres på en etisk forsvarlig måte (NESH, 2006). Uetisk atferd innebærer å bryte etiske retningslinjer, eksempelvis taushetsplikten, eller at personlige fordeler står i fokus (Swanson, 1984, ref. i Lassen 2002). Jeg ringte ansatte i Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste – Personvernombudet for forskning (NSD) og de bekreftet at prosjektet ikke var meldepliktig.

Dette fordi jeg ikke behandler personsensitive eller taushetsbelagte opplysninger. Informantenes anonymitet har blitt ivaretatt ved at verken kommune/ bydel, alder på informanten eller andre identifiserende egenskaper nevnes. Det at det kun er kvinner med i forskningen gjør også at det ikke blir skilt mellom de ulike informantene.

Studien setter søkelys på et sårbart tema. Informantene har naturligvis brukt anonymiserte eksempler, men likevel omtaler studien barn i en sårbar posisjon. Det at temaet er sårbart kan på en side understreke varsomheten en forsker må opptre med, men også viktigheten i å forske på nettopp dette. Ved å belyse den sårbare situasjonen til fosterbarna kan flere få et innblikk i hvordan hverdagen deres påvirkes av faktorer som er utenfor deres bevissthet og kontroll. En økt innsikt kan føre til en større toleranse og velvillighet for å legge til rette for å øke stabiliteten og utviklingsforutsetningene deres. Ved å belyse dette kan viktig informasjon spres til flere som jobber direkte eller indirekte med fosterbarn, og slik kan kunnskapen øke forståelsen, og videre tilrettelegge barnas utvikling.

3.6 Oppsummering

Kvalitativ metode går ut på å få grundige beskrivelser av et fenomen, og åpne spørsmål øker informasjonstilfanget. Fenomenologi går ut på å studere hvordan verden fremtrer for en person, og i forsøket på å få innsikt i hva intervjupersonen virkelig mener må man legge til side forforståelser. Hermeneutikken viser at det alltid vil være et fortolkingsmangfold, til tross for at man med et fenomenologisk utgangspunkt ønsker å være så åpen og verdimelessig nøytral som mulig. En bevissthet om ens forforståelse vil derfor kunne føre til at man får et mer reflektert syn på studien. Min forforståelse har derfor påvirket denne studien, blant annet ved at jeg har laget en intervjuguide med spørsmål som tar utgangspunkt i bestemte tema som jeg ønsker å studere nærmere. Utvalget var hensiktsmessig og jeg intervjuet seks barnevernspedagoger. Jeg har gjennomført to kvalitative forskningsintervju og et kvalitativt fokusgruppeintervju. Etter datainnsamlingen transkriberte og kodet jeg intervjuene. I det neste kapittelet viser jeg hva som kom frem i intervjuene.

4 Resultater

I dette kapittelet presenteres hovedlinjene i hva som kom frem i intervjuene. Det er inndelt i seks deler: plasseringstidspunkt og barnets forhistorie, samværsordningen og det biologiske prinsipp, utviklingsforutsetninger, adopsjon, barnets beste og viktigheten av arbeidet.

4.1 Plasseringstidspunkt og barnets forhistorie

Informantene opplever at jo tidligere barna plasseres i fosterhjem, jo større er sjansen for en god utvikling (N=6). Noen eksempler på utsagn er:

”I de store linjene så kan man si at jo yngre du er når du er plassert, jo større sjanse har du for å oppleve normalitet og en normal utvikling. Eller for å reparere eller kompensere for eventuell feilutvikling” og

”Jeg tenker at barna som ble tatt med en gang slipper jo en del ting som de større barna ikke slipper. Altså det er klart at det handler jo litt om hva de har gått gjennom, men jo lenger de må oppleve omsorgssvikt så vil jo det farge disse barna” og

”Endring tar tid, så man har mye mer tid å jobbe med de små barna”

Flere informanter understreket dette med at endring tar tid, og at det er en av årsakene til at barn som flyttes i fosterhjem på et tidlig tidspunkt har et bedre utgangspunkt for den videre utviklingen (N=5). Deres begrunnelser inneholder:

”Hvis du blir reddet fra en veldig syk samspillsituasjon før du er 1, så er det klart at du har større sjanse til å få hjelp til å reparere skaden enn hvis du må leve med den skaden til du er 2, eller jo før du kan reddes, jo større potensiale for å reparere. Selvfølgelig.” og

”Jo lenger skaden pågår, jo mer grunnfesta blir det. I personlighetsstrukturen, og emosjonene og... det setter seg i kroppen vet du”.

Informantene mener at en tidlig omsorgsovertakelse ofte forbindes med bedre forutsetninger for den videre utviklingen (N=6). En faktor som avgjør barnets utviklingsbetingelser beskrives også med hvordan foreldrenes samspill med barna var (N=4). Ett representativt utsagn er:

”Hvilke belastninger barnet har hatt, hva foreldrene har klart, spesielt på det emosjonelle plan, klart å gi de nærhet og trygghet og varme og blikkontakt ... for det ser man veldig tydelig at barn som ikke har fått det det første leveåret, de er det veldig

utfordrende for...Det kan skje ganske mye skade veldig tidlig. Og det er spesielt i forhold til sånn emosjonell tilknytning”

Før jeg gikk i gang med intervjuene synes jeg det ville være interessant å undersøke om informantene hadde merket en klar forskjell i utviklingsforutsetningene til barn som ble plassert før de var to år sammenlignet med de som ble plassert etter de var to år. Jeg spurte derfor om de oppfattet at det var en ”kritisk grense” i forhold til alderen. Sitater tidligere i delkapittelet har vist at informantene har erfart at utviklingsforutsetningene var bedre for barn som ble plassert tidlig, men at det henger sammen med barnets erfaringer og opplevelser snarere enn barnets alder. En informant sa følgende:

”Hva har ungen med seg, hva bringer den inn, hva blir den møtt med, noen barn slokner veldig fort for at de er så sårbare at de går helt i frø med en gang av et skikkelig dårlig samspill. Mens andre kan klare å klamre seg til og leite etter en annen å se etter. Noen er flinke til å klare seg, mens andre klarer det ikke. Summen av dette blir jo da barnets liv. Så for en veldig sart og sårbar sjel så kan jo den kritiske grensen gå på 24 timer, mens for en veldig robust en kan det hende han klarer seg til han er 3 eller 20 for den del. Det er summen av faktorer. Det er derfor det er viktig å ha kartlagt mange sider når vi skal gjøre beslutninger.”

Det kommer altså an på hva barnet har opplevd, men som informanten understreker vil også barnets genetiske disposisjon føre til at noen tåler mer, og andre tåler mindre. Videre sies:

”Veldig mange psykiatrisk syke folk har veldig ofte et sykt samspill med barnet, som blir så forvirrende for barnet at det etter tre dager, tre uker eller tre måneder da på en måte gir helt opp da, de signalene som barnet sender ut og de signalene det får tilbake er helt uforståelige. Og de kan altså bli ødelagt ganske fort. Og gi opp å forstå noen ting, og trekke seg helt inn i seg selv. Jeg har sett babyer som ruller øynene så inn i seg selv, at øynene blir borte og øyet blir hvitt. For å beskytte seg mot påtrengende og aggressive foreldre. Jeg har sett det, det er ingen som tror det når jeg sier det, men det skjer. Og dette samspillet er fryktelig skadelig for barnet, og den tiden er aller viktigst å redde”.

Dette eksempelet viser hvordan barn er ulike, og hvordan barnets erfaringer og foreldrenes samspillmønster påvirker utviklingen. Nå vil jeg vise noen eksempel på hvordan ulike erfaringer har påvirket barnas liv, og hvor alderen spriker:

”Vi har jo han som var to da han ble plassert, han var på en måte veldig skada, men vi ser jo at selv om han ble plassert tidlig så har han jo store utfordringer i dag” og

”Av de barna vi plasserer ved fødsel har vi jo sett noen som det går veldig bra med, eller så kan vi jo på en måte se noe av det samme som ved plasseringen rundt de som er to år og de som er eldre, at man har mye av den samme uroen eller tilknytningsforstyrrelsene da ” og

”Jeg har et eksempel på en som er ca. 17 år nå, men hun ble plassert da hun var rundt åtte måneder, men hun har fortsatt uroen. Det skjedde veldig mye de første åtte månedene hennes, og hun har bodd hos samme fostermor, som er helt super, i alle år, men fortsatt må fostermor være hjemme når hun kommer hjem. Hun kan ikke bare dra på butikken, for å si det sånn. Hun har også hatt veldig mange av de typiske reaksjonene... og så har hun en mor som aldri har latt saken være i fred, så det har sikkert ikke hjulpet på...” og

”Jeg har hatt fem saker til sammen med barn som har blitt plassert fra fødsel eller innen første leveår, og de går det veldig bra med. Foreløpig, noen er fortsatt litt små, eller hun eldste er seks år. Så jeg tror det kommer veldig an på fosterforeldrene og hvordan man klarer å jobbe med tilknytning” og

”Det er mange faktorer som spiller inn da. Men jeg er i hvert fall av den oppfattelsen av jo tidligere barna kommer i fosterhjem, i gode fosterhjem, jo bedre går det med de. Selv om vi selvfølgelig også har eksempler på at det er barn som har kommet senere inn i fosterhjem som det også går bra med. Men... jo tidligere, jo bedre er oddsen for at det går bra da”.

Mange av informantene viser også hvor viktig det er å få omsorgen for barna tidlig, men det er sjelden at barnevernet overtar omsorgen for små barn:

”Det er ikke mange saker der barna blir plassert så veldig mye før de fyller ett år” og

”Det er ikke så veldig mange av de sakene som er fra fødselen” og

”Jeg tenker at det som er utfordringen er at de fleste barn ikke blir plassert når de er to år. De blir plassert ofte når de er eldre”.

I de tilfellene barnevernet overtar omsorgen for små barn, er det ofte på grunn av alvorlig omsorgssvikt (N=6). En informant sier:

”Hvis barna er under 7-8-9-10 måneder, som er tidspunktet hvor primærtilknytningen ofte dannes i et normalt utviklingsforløp, hvis et barn flyttes før det, da er det ofte veldig alvorlige grunner. Da er det veldig ofte store mangler. For at veldig mange av barna vi plasserer har skader, noen er født med skader, for eksempel har de en mamma som drikker for mye og får barn med føtalt alkoholsyndrom, eller når moren har ruset seg kan barnet bli født med abstinenser, eller så kan de ha blitt kasta i

veggen så de har fått hjerneblødning eller hjerneskade, eller lammelse, så det kan være de mest utroligste ting som skjer. Så veldig mange av barna har jo en skade eller forstyrrelse. Det er en grunn for at alle flytter i fosterhjem. ... Barnevernsbarn har i utgangspunktet mye dårligere prognoser enn andre barn. Fordi de har hatt dårlig omsorg i utgangspunktet, og er mer eller mindre preget av det.”

Det er ikke slik i alle saker, og informanten kommer med en generell betraktning der hun forteller:

”På en annen side så kan du jo også si at jo tidligere du er plassert, det som kan ligge bak det er at du har hatt en mer alvorlig tidlig start. Det er jo mange som har en ganske grei omsorgsfull mor som får til dette her med å gi godt stell, mye kos og mye positivt så lenge du er baby, ammer, lærer å krabbe og gå og sånn, men når du da blir sånn 1,5-2 år og begynner og kreve mer i samspillet, så kan moren ikke takle den utfordringen og da kan den dårlige omsorgen begynne. Men det er klart at da har kanskje den ungen et grunnlag det første året som gjør at den har en god grunnleggende omsorg i starten, som gjør at de har fått de tidligste hjernestrukturene på plass, og har en slags følelsesmessig tilknytning, og noe det kan bygge videre på. Så dette barnet lettere kan hente seg inn igjen. Mens en annen en kan være tatt etter tre uker eller to dager fordi at det er så graverende alvorlig, men da kan jo de tre ukene eller de to dagene ha gjort så stor skade at det preger barnet resten av livet. Det kan ha gitt en tilknytningsskade som blir så grunnleggende at det ikke får til å reparere helt, annet enn at de får justert det. Sånn at akkurat hva som går bedre med ettåringene eller med toåringene kommer jo an på hva som har skjedd før. Det blir aldri enkelt!”

I tillegg til kompleksiteten i slike saker viser dette eksempelet at det er barnets opplevelser og ikke alder som påvirker barnets at barnets utviklingsforutsetninger. Det blir også sagt:

”Det er ikke noen kritisk alder, det er mer sånn .. noen barn tåler mer enn andre.” og ”Det handler om foreldrenes fungering. Og igjen om de aksepterer barnets plassering overfor barnet, på en måte hva barnet har blitt utsatt for når det har bodd hjemme, eller det halvannet året det bodde hjemme, det er der det ligger, ikke nødvendigvis hvor gammelt barnet var”

Barn er forskjellige og dette er også noen eksempel på at det er erfaringene og ikke alderen som påvirker hva barna tåler (N=5). Barnets temperament og erfaring er noen av faktorene som påvirker hvordan de klarer å tilpasse seg hverdagen i fosterhjemmet. En informant sier:

”Noen barn har kanskje veldig gode gener, de er fullbårne ved fødsel og er mer robuste som klarer det meste, og noen har jo et da et temperament sånn ”Jeg skal opp og fram!” Man ser det ganske fort, noen har det liksom sånn veldig i seg. Mens andre ”Huff da, deg må vi vel kanskje pakke litt ekstra godt inn” og de må ha litt støtte da. Og det den ungen bringer med seg vil jo fungere i samspill med det foreldrene eller verden rundt tilbyr”

En annen informant forteller:

”Jeg har jo saker fra tidligere hvor barna har blitt plassert sånn rundt toårsalder, og også søsken, hvor det har undret meg at det går veldig bra med den ene, og ikke med den andre. Hvor de har levd under like omsorgsvilkår, så har den ene klart seg bra, og den andre ikke fullt så bra... og kanskje ikke bra heller... De var brødre som var tette i alder, den ene var to og den andre var nærmere tre, og det gikk bra med den eldste men dårlig med den yngste. Noen barn er kanskje mer sårbare.... Og tåler ikke så godt å ha manglende omsorg over tid”

Her understrekes barns forskjellige forutsetninger og sårbarhet. Den sårbarheten nevnes også i denne beskrivelsen:

”Det er utfordringen med de små da, at de er veldig klare for utvikling, det skjer veldig mye utvikling veldig fort de første månedene og årene, det er en veldig driv fra naturen som gjør at de kan justere seg og tilpasse seg. De har da også en veldig stor reparasjonsmulighet. Men samtidig er det så sårbart at man veldig lett kan bli skadet. Og da er skaden veldig stor.”

I forhold til fosterhjemsplassering av små barn, har noen erfart at fosterhjemsplasseringen ofte blir en varig omsorgsplassering (N=4) og en informant sier:

”Det yngste barnet som ble flyttet da det var ca. en måned, der står det i omsorgsvedtaket at foreldrene skal sees på som besøkende”

En omsorgsovertakelsesprosess kan ta tid og dette oppleves utfordrende:

”Ofte så må vi påvise skade får vi får gjort noe, så da må vi liksom se på at det skjer. Sånn at ”Nå har vi bevis”. Og det er jo en utfordring, for veldig mange av barn som flytter i fosterhjem har jo spesielle behov da, og er relasjonsforstyrret eller tilknytningsforstyrret eller har på en måte... strever veldig mye. Og det kan jo være ulike grunner til det, men noen babyer klarer seg fint, andre går rett i dass, nesten. Spørs litt akkurat hva de har opplevd. Noen er veldig traumatiserte, og blir lett retraumatisert. Og noen har fått så skadet tilknytningsevne at de bruker årevis på å

reparere, og kanskje ikke helt får til heller da de har blitt så store at den biologiske evnen ikke er like god lenger.”

Med utsagnet får informanten belyst mange sider ved den komplekse situasjonen det ofte er i barnevernssaker, både utfordringen med relasjons- og tilknytningsforstyrrelser, samt traumatiserte barn. Mange av fosterbarna har spesielle behov, og noen sier:

”De barna som har tilknytningsskader eller relasjonsskader eller sånne reaktive tilknytningsdiagnoser for eksempel, de vil jo kanskje streve uansett.” og

”Noen er veldig skada tidlig” og

”De med relasjonsskade vil alltid streve”

En informant sier likevel at selv om fosterbarn har dårligere forutsetninger, så:

”Jeg tenker at alle fosterbarn tilpasser seg, fordi at de vet hvordan de skal tilpasse seg på sin måte. De har sin kompetanse, og gjør sine valg ut i fra hvilke erfaringer de har. Alle har en kompetanse på hvordan de skal få til sine ting. Det er ikke dermed sagt at det er lurest strategisk sett, men det klarer det. Det tenker jeg at de gjør .Og så er det veldig mange fosterbarn som er veldig robuste og tåler veldig mye”.

Her ser vi at informanten har erfart at fosterbarn ofte finner løsninger på hvordan de skal tilpasse seg hverdagen.

4.2 Samværsordningen og det biologiske prinsipp

Etter at en omsorgsovertakelse er vedtatt, står det i nemndsvedtaket hvor mye samvær foreldre og barn skal få. I forhold til hvilke reaksjoner de merket på barna og som de relaterte til samværet, sa informantene at:

”Det er ikke alle som har reaksjoner da, bare for å ha sagt det! Det er mange som ikke har reaksjoner på samvær også. Men hvis du spør om type reaksjoner, er det jo gjerne sove dårlig, vondt i magen, tisser på seg, ukonsentrert, går i søvne, usikre, urolige ...” og

”Jeg har sett veldig mange som blir urolige. Andre gleder seg, noen blir stive i smilet og noen faller tilbake til gamle mønster, og det kan de gjøre i mange år” og

”Etter samvær er noen HELT utslitte. Eller de er så oppkava at de ikke får til å hvile, så de spinner rundt som en virvel resten av dagen, og noen kanskje i flere dager” og

”Jeg har også hatt en del saker at når de er små at det kan være at de har klart å holde seg tørre over lang tid, og da før, og særlig kanskje også i etterkant, kanskje

under eller på vei til samværet, så går det ikke. Det har jeg hatt flere saker på, at barna både tisser og bæsjer på seg i forbindelse med samvær” og

”Og så er det gjerne de som er i veldig beredskap, om de gleder eller gruer seg, så er de i så beredskap av når samværet er over så slokner de. De er så slitne at de sover, og sover og sover.”

I tillegg til dette nevnes også at barna hindres en normal utvikling fordi det er så mye uro som tar opp plassen og legger beslag på tankene og energien (N=4):

”Man binder opp all energi til å takle øyeblikket og her og nå, så oppmerksomheten og konsentrasjonen som man trenger for å lære ting på skolen for eksempel den blir da kanskje svekket fordi man bruker all konsentrasjonen på det som er vanskeligst. Så det hindrer jo da en vanlig utvikling. Så man kan bli forsinket på de andre utviklingsområdene da, motorisk, språklig og læremessig” og

”Ofte har noen barn så mye uro i forbindelse med samvær at de frarøves en naturlig hverdag. Så de fratas jo muligheten til å ha en god utvikling. På det verste har jeg sett en sak hvor et barn i tidlig skolealder hadde 18 dager med sterk uro i etterkant av samvær. Han klarte ikke å falle til ro, og så skjedde det på nytt igjen ved neste samvær. Selv om det bare var seks samvær i løpet av året, ble det likevel så mange dager med uro i etterkant av samvær som hindrer gutten en normal skolehverdag” og
”Det har vært noen episoder på skolen i forkant og etterkant som gjør at vi kanskje har tolka at det har vært i forhold til samvær da. Og så tenker jeg at det også kommer litt av hva de snakker om hjemme da... For det har vært både fylkesnemndssak og tingrettssak, og dette er et barn som har bodd i fosterhjem i ganske lang tid...i snart over seks år. Jeg tenker for disse barna så blir det vanskelig å få ordentlig rotfeste. Fordi man kanskje ikke helt får lov” og

”Ellers så er jo en konstant lojalitetskonflikt umulig å forholde seg til”.

Foreldrenes involvering og kvaliteten på samværene spiller også inn (N=6). Noen mener:

”Noen foreldre er gode samværsforeldre, men så kan de være sterkt uenige med barneverntjenesten i omsorgsovertakelsen og kjøre hard sak mot barneverntjenesten. Men de klarer å skjerme barna fra det. Og klarer å si til barna at ”Jeg ser at du har det bra i fosterhjemmet, jeg ser at de tar godt vare på deg”, ikke sant, og når de klarer det så har jo barna det mye bedre også i fosterhjemmet. De får mulighet til å slå seg til ro i fosterhjemmet, og får faktisk lov til å bli glade i fosterforeldrene” og
”Nå skal det også sies at det ikke er alle foreldre, det skjer ganske ofte, som klarer å

følge opp samvær over tid, hvis vi skal ta den bolken av de først, for det er jo en god del som da ender opp med å avlyse samværene. Og dette er veldig vanskelig for barna som har gledet seg, grudd seg, vært spente og alt mulig da. Og det er en god bolk, naturlig nok ikke alle, men det er ganske mange barn som opplever at foreldrene ikke følger opp samværene over tid. Hvor det blir mye avlysninger og skuffelser da” og
”En annen faktor som påvirker hvordan det kan gå for barn under samvær, er hvis at foreldrene er litt sånn rause og forsoner seg med at ”Ja, nå er det sånn, la oss gjøre det beste ut av det” Og greier da å gi barnet, særlig barn som har en husk av at de har bodd hjemme kanskje, gi de en slags sånn aksept ”Ok, barnet mitt, det er helt i orden for meg at du bor her og at du blir glad i den nye mammaen og pappaen din”
Altså gi en aksept. Da skjer det noe forløsende hos barn. At de liksom... får lov. ”

Informantene forteller hvor viktig det er å jobbe med foreldrene slik at de kan akseptere plasseringen (N=6), da dette er en sentral faktor for barns utviklingsforutsetning. De sier:

”Det jobber vi også med foreldrene, altså å være tydelig med foreldrene i forhold til den gyldiggjøringen av, og at de aksepterer plasseringen for at barnet skal få mulighet til å knytte seg til og slå seg til ro. Men det er jo ikke alle foreldrene som kommer dit, dessverre. Det er ofte nye saker en gang i året” og

”Vi ser jo at der hvor det er anke på anke på anke hvor foreldrene aldri gir seg og holder på og holder på, og ikke får til å gi barnet den aksepten, det blir jo fryktelig for ungene, for de får jo på en måte ikke helt lov å etablere seg. Så det er en kjempestor forskjell på hvordan foreldrene greier å opptre da”

En informant forklarer hvorfor dette er viktig på følgende måte:

”Det med aksept fra foreldrene er på den ene siden særdeles viktig, du blir like... det er første setningen på barnevernstudiet ”Du blir like glad i dårlige foreldre, som du blir i gode foreldre”, og det er foreldrene demmes så det er kjempeviktig at de får aksept.”

Grunnen til at foreldrenes aksept av plassering er så viktig for barnet, er at en manglende aksept kan føre barnet inn i en komplisert lojalitetskonflikt. Informantene mener at:

”Jo lenger barna bor hjemme før fosterhjems plasseringen, så vil det jo også kanskje kunne skape en større lojalitetskonflikt. Litt mer uro” og

”Barnet på tre år har i mye større grad blitt påvirket av den lojalitetskonflikten mellom fosterhjem og forelderen, og barnet har blitt slitt mellom hvem det skal være mest glad i av de to mammaene sine. I perioder har dette barnet hatt bare en god uke på skolen, og så de tre andre ukene har vært veldig urolige da” og

”Det er viktig at det er ro under samværerne, og at de kanskje ikke er så hyppige. Og at når det er samvær så stiller foreldrene opp, og at saken ikke kommer opp hvert år da dette skaper kjempemasse uro. For da vet jo ikke barna, skal jeg fortsette å bo her? Skal jeg ikke det? Det går jo da på det med om du vil knytte deg til de du bor hos, selyfølgelig. Du knytter deg jo kanskje annerledes til noen du tenker at du ikke skal bo hos så lenge... enn hvis du tenker at her skal jeg bygge, og her skal jeg bo.

I tillegg til lojalitetskonflikten som nevnes, viser det også at uroen gjør det vanskelig for barna å vite hva som kommer til å skje. Å leve i uvisshet påvirker i følge informantene barna negativt. En informant sammenligner to barns forutsetninger:

”Jeg tenker at barnet som ble flyttet da det var ca. en måned har et annet utgangspunkt, fordi det ikke får noe forhold til sin biologiske mor, og får så mye sterkere tilknytning til fosterfamilien, og barnet kaller dem for mamma og pappa. Det gjør også barnet på tre år, men han har et helt annet utgangspunkt da. Det vil kanskje være en helt annen ro for det minste barnet enn for gutten på tre”

Her ser vi at det ene barnets unge alder kan ha påvirket barnets tilpasning til fosterhjemmet.

En annen faktor som påvirker tilpasningen vises her:

”Jeg synes ennå at det biologiske prinsipp står for sterkt, altså. I forhold til at når det blir bestemt av det offentlige, av fagfolk at barna har blitt utsatt for omsorgssvikt. Man går inn og bestemmer at barna skal, etter hvert, at det skal bli en oppvekstplassering. Likevel har det biologiske så mye å si at det egentlig klarer å sabotere eller forstyrre så mye at, ... vi sitter jo her noen ganger og prater om at barna kunne jo like godt bare bodd hjemme, for de vil jo ikke klare seg noe bedre med å ha bodd i fosterhjem heller, fordi at foreldrene får lov å være så mye inne i bildet. Så foreldrene HAR jo veldig mye makt og rett til veldig mye.”

Denne uroen vil påvirke barnets utvikling i fosterhjemmet negativt (N=4).

Samværet vil ofte være et ledd i at barnet skal kjenne til foreldrene fordi det har en verdi i seg selv, og i tilfeller der små barn plasseres er ikke målet nødvendigvis at de skal få en tilknytning (N=3). Noen sier:

”Hvis man tenker en oppvekstplassering da, så er det ikke alltid så mye samvær heller, det kan være to ganger i året. Fordi da er ikke målet å ha en tilknytning til foreldrene, men det er å vite hvem foreldrene er” og

”Jo mindre barn er når de flytter fra foreldrene, jo mer legger man da vekt på at de skal ha en ro og tilknytning. At de får en ny familie. Så de får tilknytningspersoner. At man skal høre til der.”

Å kjenne til sitt biologiske opphav er viktig (N=6), og dette vises her:

”Barnets rett til å kjenne sitt biologiske opphav er viktig. Det er kjempeviktig. De fleste har jo mellom seks til åtte samvær i året, og de som har samvær to ganger i året har det jo ikke i forhold til tilknytningen, men det handler på en måte om å kjenne opphavet sitt da.” og

”Jeg tenker at det er kjempeviktig at barna kjenner til opphavet sitt” og

”Der hvor foreldrene kanskje av ulike grunner ikke kan møte til samvær, undersøker vi øvrig familie som vi prøver å se om de kan få tatt den biten av samværet. Vi ønsker å inkludere nettverket” og

”I samvær må du finne en balanse, for det er viktig å vite hvem foreldrene er” og

”Jeg har ringt ganske mye til Bymisjonen og... Blå Kors og diverse sentere da som huser hjemløse” og

”Vi har brukt ganske mye tid i et par av sakene på å finne biologisk far. Etter hvert som de blir eldre så er det jo kjempeviktig for dem å vite hvem foreldrene er, så vi prøver å finne dem og opprette kontakt, for barna er så opptatt av det.”

Her ser vi eksempel på hvilke ressurser informantene legger ned i å forsøke å ivareta barnets rett til å kjenne til foreldrene og eventuelt familien sin. I det siste sitatet over ser vi at en informant sier at *”Etter hvert som de blir eldre så er det jo kjempeviktig for dem å vite hvem foreldrene er”*, og en annen informant nevner også dette med at alderen kan påvirke barnas behov for å kjenne til familien:

”I hvor stor grad det biologiske opphavet har betydning for barnet er jeg usikker på, i hvert fall når det er så lite. Men når barn blir større så oppfatter jeg jo at det har en verdi så lenge foreldrene også fungerer veldig bra. Det er viktig å vite hvor man kommer fra, hvem man ligner på, for det vil jo også kunne påvirke dem senere”.

Her ser vi at informanten opplever at dette er viktig for de litt eldre barna, men hun er altså litt usikker på hvor viktig det er for de minste. Et annet utsagn går ut på en annen side som kan påvirke barnets utvikling:

”Noen ganger er jo foreldrene veiledningsbare, og greier å endre seg med litt hjelp til noe som er ålreit, sånn at samværene kan fungere bedre enn de gjorde da omsorgen var. Mens andre ikke får det til da. Så det varierer, og det er jo en avveining, hvor mye er bra og ikke bra. Hvor mye samvær blir så mye at det sliter ut ungen, og hvor mye er nok til å opprettholde en kontakt, kjennskap, husk om foreldrene, og hva er da sånn litt for mye at det er litt skadelig. Noe kontakt er bra for å bearbeide, ikke sant, og for å mestre bedre over tid.”

Fokuset er på at samvær er positivt for barnets bearbeidingsprosess av de tidlige opplevelsene. En annet sitat som også må tas med i den anledning kommer her:

”Med de minste barna som kanskje ikke har så mye aktivt minne, så oppfordrer vi jo alltid foreldrene til å ta med et bilde av seg, eller vi hjelper til så vi får tatt et bilde, sånn at fosterforeldrene ... eller adoptivforeldrene for den del kan lage en album hvor man har bilde av biologisk mamma, bilde av seg selv som baby, det er veldig viktig å få tak i de bildene som har vært før.... Barna skal kjenne til familien sin, for det er viktig for å finne ut ”hvem er jeg?” Så vi er opptatt av å ha med den historien. En jente har en historie som hun av og til sjekker ut da. Når hun ble større kommer det nye spørsmål, ”Du, da dere henta meg...” for da har det skjedd en kognitiv utvikling og plutselig forstår hun ting på en ny måte, og så må hun forstå det på en ny måte. Og så dukker det opp et spørsmål som hun ikke tenker på da hun er tre, men som hun tenker på når hun er sju, ikke sant. Disse historiene går over år, barn er jo ulike, noen bringer det opp selv, og andre barn sier ingenting og er kanskje ikke så opptatt av det eller redd for å snakke om det”

Her ser vi i eksempelet hvor viktig det er for noen å få vite hvordan ting henger sammen, mens andre barn ikke snakker om hva som skjedde før. For å øke forståelsen og følelsen av sammenheng sier en informant:

”Når barna er over 15 år er det viktig at de får begynne med å lese litt i mappene sine for å forstå hvorfor de reagerer som de gjør”

Så det jobbes på flere nivå for å påse at barna skal få så god oversikt over sin forhistorie og vite hvordan ting henger sammen.

Selv om alle informantene er enige i at å kjenne sitt biologiske opphav er viktig, mener mange at det biologiske prinsipp ofte vektes for sterkt av fylkesnemnda (N=3). Et sitat tidligere i oppgaven viser en informant som synes det biologiske prinsipp står for sterkt, og her er noen andre eksempel på hva informantene mente om dette:

”Det er vel en del ganger det oppleves litt sånn at vi tar fra deg barna, men du skal få være sammen med barna likevel, liksom vi tar og vi gir. De synes synd på foreldrene som er kommet i en sånn situasjon, så får de kanskje mer samvær enn hva som er til barnets beste da. Men det er litt sånn ... de har litt vondt av foreldrene også da” og
”Jeg synes vel at foreldrevennligheten titt og ofte er for stor, sånn at barnets beste ikke er i fokus nødvendigvis” og

”Vi har jo saker hvor barna er utsatt for grov vold fra foreldrene, hvor de likevel fortsatt kanskje skal se foreldrene sine en gang i måneden eller seks ganger i året,

hvor de har mye reaksjoner, og telefonkontakt i tillegg, så er det jo mange ganger sånn at man tenker ”Ja, er det til barnets beste?””

Her forteller de om hvordan de opplever at ikke hele situasjonen til barnet tas med i fylkesnemndas vurdering av hva som er til barnets beste i forhold til hvordan samværet skal være. Noen informanter viser til opplevde situasjoner der de mener at det biologiske prinsipp overstyrer barnets beste:

”Den gutten som flyttet da han var tre år har bodd i fosterhjem i over seks år,.. i utgangspunktet var vi ikke enige med samvær, han har samvær en gang i måneden, hvor fylkesnemnda også legger føringer på at de mener gutten skal ha fire overnattinger i året, som vi mente han ikke skulle ha da. Så noen ganger tenker jeg det at det kommer først, før barna. Vi hadde så mye materialer i forhold til uro og alt mulig, og likevel får han overnatting. I den saken så undrer det meg litt likevel, fordi det har gått så mye ut over guttens utvikling og skolegang, og hans fungering, rett og slett. Noen ganger hjelper det kanskje ikke uansett hvor mye vi jobber og hvor mye materiale vi har, likevel blir det biologiske tatt hensyn til” og

”Jeg har en jente på ni år som ikke ville treffe moren sin. Hun hadde bodd i fosterhjem siden hun var halvannet år. Hun ville ikke treffe moren sin og hadde til og med skrevet et brev, så jeg har kjørt den samværssaken, men vi fikk ikke medhold. Hun kunne ikke vært tydeligere, hun har sagt det til talsperson og skrevet personlige brev til barneverntjenesten. Moren har omfattende problemer. Det er veldig mange gode grunner for at hun ikke har så veldig lyst til å treffe moren sin, det har vært så mange episoder. Og jeg har jo ganske mye å dokumentere her da, med slåsskamper og alt... fortsatt ikke. Jenta må fortsatt ha samvær med moren sin. Og da står det biologiske veldig sterkt da!”

Informantene har også andre erfaringer fra hvordan de ulike personene som sitter i nemnda kan påvirke utfallet i saken:

”Men vi vet jo av erfaring at noen fylkesnemndsledere ”Å ja, det er den ja...” da vet vi jo at det er veldig strengt. Vi vet jo at de har litt ulik personlig stil, altså på hvor strenge de er, og hvem det er lettere å få saka igjennom for enn hos andre da. Og det kan være at noen er mer rigide på sånn biologiske bånd, eller at de andre har mer forståelse for den barnevernfaglige vurderingen” og

”Det er litt vanskelig for dommere og jurister å forstå forskjellen på hva en tilhørighet og hva tilknytning er. Et fosterbarn med en tilknytningsskade kan føle en

sterk tilhørighet til en familie, men kanskje ikke greie å knytte et dypt emosjonelt kjærlighetsbånd da.”

Her ser vi at informanten mener at ulike bakgrunn gjør at saker tolkes ulikt. Noen informanter synes at det biologiske kan stå litt sterkt, men en sier dette:

”Er de (fylkesnemnda) enige med oss om at de barnevernfaglige begrunnelsene veier tungt nok til å bryte biologiske bånd, eller er det ikke. Er vi innafor eller utafor jussen, det er jo deres jobb. For det er ofte det det handler om, hva er barns beste og hva er biologiske bånd. Når trumfer den ene den andre?”

Her viser informanten at ulike roller, forforståelse og mandat kan føre til ulike vurderinger.

4.3 Utviklingsforutsetninger

På spørsmålet om hvilke barn som har de beste forutsetningene for en normal utvikling, sier en informant dette:

”De mest normale fosterhjemsbarna jeg vet om når de har blitt voksne, er de som kommer fra helt normale familier med en helt normal oppvekst, men som kanskje mister foreldrene sine tidlig, altså at foreldrene deres dør. Og da kanskje får vokse opp hos tante eller onkel, eller i en fosterfamilie, men som på en måte har hatt det helt normalt, og så skjer det tragiske at foreldrene dør, men de har da så mye normalitet at de kan knytte seg til, og fortsette utviklingen sin”

Nok en gang viser det seg at barnets erfaringer påvirker utviklingsforutsetningene. De påvirkes også av en annen faktor som nevnes her (N=4):

”Vi har jo og saker som vi har jobbet lenge med, og så begynner man å se at kanskje her burde det vært gjort på en annen måte, eller man burde hatt en annen type plassering. At det ikke har vært noe særlig god match i fosterhjemmene. Det har jo vært en utfordring å få lov å matche dem, for det er jo ikke så stort utvalg av fosterhjem... alltid. Og man kan ha et kjempebra fosterhjem, men det er ikke nødvendigvis noe som passer for akkurat det barnet. Og jeg synes at det er noe vi er mye mer obs og kresen på i dag, enn for eksempel for 10 år siden. Og dette har noe å si for barna” og

”Vi har hatt saker her hvor vi har vært igjennom en del familier hvor vi har tenkt at ”dette er ikke riktig”. Vi bruker heller tid på å finne det rette fosterhjemmet, for vi vil ikke ta noen sjanser.”

Her ser vi at fokuset på betydningen av matching har økt de siste årene. Dette er i tråd med gjeldende forskning om betydningen av sensitiv omsorg (Schofield og Beek, 2006)

4.4 Adopsjon

Alle informantene viser til noen nye føringer, og et representativt utsagn er:

”Det er lagt føringer for at man skal bruke mer adopsjon enn det man før har gjort”

Ved alle barnevernkontorene har likevel adopsjon vært brukt sjelden. De forteller følgende:

”Det har ikke vært mye av det... men det har ikke vært gjennomført før de to sakene vi har nå. Nå må vi... vi SKAL gjøre det i større grad. Vurdere det oftere...vurdere det tidligere” og

”Personlig tenker jeg at adopsjon brukes mer for sjelden enn for ofte, for å si det sånn... det er ikke for ofte i min erfaring. Og nå som sagt det er ganske nylig at det har kommet føringer på barneverntjenesten, ganske klare føringer på at vi skal vurdere det mer enn vi har gjort.”

Informantene er enige om at adopsjon er bra for barns utvikling (N=6) og begrunner hvorfor:

”Jeg tenker at adopsjon kan være en god ting for barna, for de får større forutsigbarhet med tanke på det med oppvekst. Det er forutsigbart og trygt, og ikke foreldre som eventuelt fremmer saker.. At de får en større ro i oppveksten sin egentlig” og

”Jeg tror barna får en bekreftelse på at ”De vil virkelig ha meg!” Og at barna er ønsket. I hvert fall de jeg har pratet med, at de føler seg ordentlig ønsket. Det er ikke alle som gjør det ellers...” og

”Hvis barn har bodd en stund i fosterhjem tenker vi at de ikke skal flyttes tilbake av hensyn til tilknytningen de har til fosterforeldrene og så videre.. eller nå i motsetning til tidligere skal vi nå begynne å vurdere adopsjon, og da er det snakk om åpen adopsjon, altså at foreldrene vet hvor barna bor, og også der hvor de kan bli tilkjent besøkskontakt. Adopsjon er ikke sånn som det var tidligere, at det var totalt brudd med familien” og

”Jeg tenker at det har en verdi for barnet å vite hvor man skal vokse opp hen, at det har en verdi for barnet dette med tilhørighet, dette med tilknytning, det tenker jeg er viktig. Og fordi at man tenker langtidsplassering i utgangspunktet, man tenker ikke en tilbakeføring, det vil jo bli helt ro i en slik sak hvor man etter hvert ikke er inne som barneverntjeneste, men at det blir en vanlig familie. ... Jeg tror at dette barnet føler

seg som en av de andre, men at det har en verdi å være knyttet til en familie, og vite at der skal man være da. Vite at man slipper å snakke med en talsperson som man kanskje ikke vet hvem er, en tilsynsfører som kommer innom, det å bare kunne høre til, og å være en del av noen andre da.”

Følelsen av trygghet, ro, samhörighet og kontinuitet går igjen i utsagnene til mange av informantene. Informantene synes adopsjon ble lite brukt og gjerne burde brukes oftere (N=3), men å fremme en adopsjonssak kan ta lang tid, noe det neste eksempelet viser:

”Jeg hadde en adopsjonssak gående. Baby, åtte uker, helt skadeskutt av veldig dårlig samspill og ungen gikk helt sånn i frø. Gav opp. Og ble borte inni seg. Åtte uker gammel, og når ungen først gav opp ble det akutt. Ungen fikk jo en diagnose. Fikk behandlingsomsorg, måtte repareres i veldig lang tid. Men den fikk jo en sånn ... veldig dårlig diagnose. Ungen har fortsatt samme diagnose, så den er ikke endret, men det er klart barnet fungerer bedre. Så nå er vi liksom ferdig, nå kan vi adoptere. Men til tross for at fylkesnemnda, tingrett og lagmannsretten var enige med barnevernstjenesten om at en adopsjon var det beste for barnet, har dette tatt mange år, ikke sant. Det har liksom tatt tre til fire år ekstra, bare på disse ankene”.

Eksempelet over viser hvordan foreldrenes ankemulighet har forlenget prosessen med mange år. Et annet eksempel viser hvor tidkrevende en adopsjonsprosess kan være:

”Dette barnet som flyttet da det var en måned gammelt, det tenker jeg absolutt på i forhold til adopsjon. Det gjør vi fordi det handler om guttens tilhörighet rett og slett, og tilknytning. Og han sier jo mamma og pappa, og føler det er på en måte det som er familien hans. Men her vil moren ha tilbake omsorgen. Så før en eventuell adopsjon så går vi ned på samværet først, før vi kan fremme adopsjonssak. Det må til først da. Så det er en litt møysommelig prosess i det ...”

Dette viser at selv om informantene er enige om at en adopsjon ofte vil være positivt for barnet, og til tross for sterke føringer for at adopsjon skal vurderes tidlig, så er det ofte en omfattende prosess (N=4).

4.5 Barnets beste

I barnevernet vil deler av arbeidet ta utgangspunkt i barnevernspedagogens vurderinger, og i disse vurderingene brukes det i mange tilfeller skjønn. ”Barnets beste” er ett av de ordene som betinger skjønnsanvendelse, og når jeg brukte de relative begrepene *barnets beste* og *god utvikling*, sa noen:

”Barnets beste er fint, men hva er barnets beste, det er folk uenige om. Vår jobb er å ha en faglig begrunnelse. Det skal ikke være styrt av våre følelser eller private meninger, men vi må ha en faglig fundert ide om hva som er best for barnet. Ut fra de mange faktorer som vi veier opp mot hverandre. Og noen ganger er det en tydelig mening fra oss, andre ganger er det en vanskelig vurdering hvor vi må vise at vi har veid alle ulike sider opp mot hverandre, og hva vi har kommet frem til” og

”En god utvikling er litt sånn... det er ikke der jeg har fokus i utgangspunktet, for jeg tenker at mange av dem sliter så veldig med skolefag og hodet er fylt av andre ting, og de er så opptatt av andre ting, så fokuset demmes er ofte litt annerledes. Hva som fremmer en god utvikling...er jo litt vanskelig å svare på... fordi det å komme i posisjon til et barn som har slitt med tillit til voksne, så kan det være vanskelig å se en god utvikling før barnet har flytta ut! Så mitt fokus er på om de fungerer på skolen, får seg venner, hvordan det sosiale fungerer,... hvordan man klarer å fungere der man bor, sånn som andre barn da” og

”Det er jo alltid vurderinger og grålige nyanser hvordan den enkelte vurderer barnets beste, så det handler mye om hvor faglig gode vi er på hvordan vurdere barns beste. For jeg tenker at mine barn, mine barns beste, det handler jo litt igjen med mitt perspektiv. Vi vil jo alle ha litt forskjellige perspektiv.”

Her forteller informanten at hennes perspektiv vil påvirke vurderingene.

Foreldrenes rett til å ta opp saken en gang i året oppfatter flere informanter også som et eksempel på at foreldrevennligheten overgår barnets beste (N=3).

”Foreldres mulighet til å anke en gang i året er for ofte. Hele prosessen tar lang tid, og i verste fall kan det ha gått et helt år. Et helt år i den uroen slike saker medfører. Barna lever i uroen ”Hva skjer nå? Hva blir bestemt denne gangen?” Og så får man da et vedtak på at du skal bli i fosterhjemmet, og fra den dagen og ett år, så kan saken tas opp igjen. Og så er det på an igjen” og

”Tidligere kunne jo saken også tas opp til lagmannsretten, at det var en automatikk i at det også kunne tas opp der. Da gikk det jo enda lenger tid... Da var det gjennom tre instanser, og så tok de heldigvis og begrenset muligheten slik at det ikke ble en automatikk at de fikk ta den opp dit. Nå skal det ganske godt gjøres å få saken opp i lagmannsretten. Men likevel er det for mye” og

”Hele året, annethvert år så går barna i den uroen. Og det er jo ikke rart at unger ikke klarer å slå seg til ro. Og så er det ofte de foreldrene som heller ikke klarer å si

til barna at "Jeg aksepterer at du bor her", så det er på en måte de samme barna som får den belastningen i tillegg."

Her fokuserer informantene på at uroen en rettssak skaper for barnet, vil hemme utviklingsforutsetningene deres i lang tid (N=5). Det ble også sagt at:

"Det er ofte nye saker en gang i året" og

"En del foreldre kjører jo på en måte litt saken med barna også da, under samvær, og klart at det da er vanskelig for barna".

Dette oppfattes som en faktor som hemmer barnets utviklingsmuligheter, da barna ikke får lov eller anledning til å slå seg til ro i fosterhjemmet.

4.6 Viktigheten av arbeidet

To av informantene sier:

"Jeg jobbet med voksne som strever med livet sitt, så det er en slags inspirasjon til å gå frem til starten! Det er der hjelpen må komme!" og

"Det er viktige ting vi driver med, vi griper jo inn i det mest sårbare folk har her i livet!"

Informantenes engasjement kom tydelig frem i intervjuene, og deres faglige bevissthet og fokus på stadig kunnskapstilegnelse vises i dette utsagnet:

"... siden jeg har jobbet med skadete barn i psykiatrien, og jeg har jobbet med skadete barn som er små og som jeg har prøvd å redde for å ikke komme dit, så ser jeg hvor sårbart det er. Og hvor vanskelig det er å få et godt fagfundament, for det krever at faget blir oppdatert hele tiden, altså noen må forske og registrere og se nye problemstillinger, det er veldig viktig at det er mye forskning som løper hele tiden, fordi det forandrer seg. Så vi må turnere dette landskapet slik at vi til enhver tid kan gi så gode barnevernfaglige vurderinger som vi kan. Vi lærer hele tiden, og det kommer vi til å gjøre i framtiden også"

Dette understreker både viktigheten, men også alvorligheten i dette arbeidet. I alle intervjuene jeg hadde skinte engasjementet for feltet gjennom, og det var tydelig at arbeidsoppgavene ikke ble tatt lett på. Og som en avslutning på denne delen vil jeg vise hva en informant sa holdt engasjementet og motivasjonen oppe:

"Altså jeg vet om mange fosterbarn som har klart seg aldeles utmerket! Et eksempel på det er et tidligere fosterbarn som vi har hatt omsorgen for i alle år, fra hun var noen måneder gammel til hun kom i tyveårene, altså fikk tidlig hjelp før det på en

måte ble sånn skadelig, fikk en flott fosterfamilie og knytte seg til tidlig og vokse opp i, og ... og for oss sosialarbeidere så er dette liksom sånn selve belønningen. Som man kan få før himmelen da! Når man får lov å komme å se at sånne unge voksne strutter av vitalitet og giv og evne og talent. Noen går det bra med. Henne reddet vi så tidlig at alt gikk fint!”

For noen barn kommer hjelpen i tide, og for andre kommer hjelpen for sent, og denne uvissheten er en del av barnevernspedagogenes arbeidssituasjon.

4.7 Oppsummering

Hovedlinjene i informantenes meninger går ut på at fosterbarn generelt har større utfordringer enn andre barn, og at barnas forutsetninger bedres i tilfeller der barnevernet overtar omsorgen for barna på et tidlig tidspunkt. Dette henger sammen med barnets forhistorie og erfaringer, men barnets genetiske disposisjon og temperament påvirker hvordan de håndterer omsorgs- og oppvekstmiljøet. Mange fosterbarn har ulike reaksjoner i for- og etterkant av samværene, og mye uro gjør at barnas energi bindes opp i å håndtere situasjonen ”her og nå”. Å få til et godt samarbeid med de biologiske foreldrene understrekes fordi det er viktig for barna å kjenne til hvem som er foreldrene sine. Å få en ro og tilknytning til fosterforeldrene er viktig, og i forhold til de som plasseres tidlig er det viktig å få høre til fosterfamilien. Adopsjon er et godt tiltak for å øke stabiliteten til barnet, men til tross for føringer om at adopsjon skal brukes oftere er de ikke kommet så langt i prosessen som de skulle ønske. Foreldrenes årlige ankerett av omsorgsvedtakene anses heller ikke som en rett som ivaretar barnets beste.

5 Drøfting av resultatene

Problemstillingen i denne studien er: Hvordan oppfatter barnevernspedagoger at fosterbarns utviklingsforutsetninger påvirker deres psykososiale utvikling? I dette kapittelet diskuteres først sider ved barnet og familien, deretter ulike sider ved hvordan fosterbarns utviklingsforutsetninger påvirkes opp mot tilknytningsteori, samværsordningen, adopsjon, det biologiske prinsippet og barnets beste. Videre drøftes barnets utvikling i lys av den psykososiale utviklingsmodellen.

5.1 Hvordan faktorer relatert til fosterhjems plasseringen påvirker barnets utvikling

Barn som flytter i fosterhjemmet får nye omsorgspersoner og dermed en sjanse til å redefinere sin oppfatning av hvordan verden er. Dette fordi en avgjørende faktor for barns utvikling er kvaliteten på de nære relasjonene (Gamst, 2011). Selv om det i følge informantene ofte er begrenset hva det går an å reparere av tidlige skader hos barn, mener de at en tidlig fosterhjems plassering vil kunne gi barnet en større sjanse til å knytte seg til de nye omsorgsgiverne og videre få gode utviklingsforutsetninger. Ved å oppleve sensitive voksne som er kjærlige, konsekvente og stabile på et tidlig tidspunkt i livet, vil barnet få bedre forutsetninger til å la de opplevelsene få rotfeste i grunnstrukturen. Det er likevel både egenskaper relatert til barnet og faktorer i systemene rundt barnet som påvirker barnets utviklingsforutsetninger.

5.1.1 Barnets gener, temperament og matching med riktig fosterhjem

Når barn blir født har de en genetisk disposisjon som vil påvirkes av miljøet barnet lever i. Miljøpåvirkningen er stor, og hvilke genetiske betingelser som aktiveres vil være avhengig av hvordan barnet opplever omsorgen det får. Barnets genetiske disposisjon med dens særegne reaksjonsmåte og karakteristiske egenart, påvirker både familien og mikrosystemene for øvrig. I hvilken grad barnet får omsorg og støtte påvirker dets muligheter til å utvikle sitt potensiale som menneske. Det som skjer i barnets første leveår vil påvirke barnets utviklingsforutsetninger i store deler av livet (Gamst, 2011; Golding, 2010; Killèn, 2008). Informantene understreket at barns behov er ulike med utgangspunkt i barnets alder, temperament og familieforhold. Vissheten om at et barns egenart vil påvirke familien knyttes opp mot viktigheten av å matche barn og familier. En informant forteller at mangelen på

fosterhjem har gjort at matching i tidligere år ikke ble så vektlagt, men at det i dag er mye fokus på riktig hjem til riktig barn. Dette fordi de har opplevd situasjoner der fosterhjems plasseringen har vært så konfliktfylt, at det har vært begrenset hvor mye bedre oppvekstmuligheter barnet egentlig har fått. Matching fremheves av flere informanter, og det blir fortalt at det er bedre å bruke litt lenger tid på å finne en god match til barnet, enn å plassere barnet i det første og beste fosterhjemmet. Et brudd i fosterhjemmet vil være alvorlig å oppleve for et fosterbarn, så denne matchingen kan også forebygge brudd i fosterhjemmet. En god match mellom fosterfamilien og den biologiske familien vil også øke sjansen for at de biologiske – og fosterforeldrene liker hverandre. En god mesosystemforbindelse kan ha en positiv effekt på foreldrenes aksept av plasseringen, som igjen vil påvirke barnets trivsel og utviklingsforutsetninger. Stadige brudd mellom fosterhjemmet og fosterbarnet er kritisk for barnets selvbilde og videre relasjonsbygging. Fokus på god matching er derfor et forebyggende tiltak i forkant av omsorgsovertakelsen som kan øke barnets sjanse for å finne seg til rette i hverdagen slik at det får bedre oppvekstvilkår som igjen fremmer en psykososial helse (Johansson og Sundt, 2007).

5.1.2 ”Det er en grunn til at alle flytter i fosterhjem”

Flere informanter hadde erfart at mange av fosterbarna strever litt ekstra i hverdagen. De barna som ikke har opplevd god nok omsorg fra livets begynnelse, vil befinne seg i en risikosituasjon for psykososial skjevutvikling (Killen, 2007; Øia og Fauske, 2010). En informant sier at hun har sett at mange av fosterbarna har en enorm styrke og kompetanse, og at mange klarer seg på tross av de tidligere oppvekstvilkår. Det kan se ut til at noen av barna har kompetanse som forbindes med resiliens, og det gjør at de klarer seg til tross for risikosituasjonen de befinner seg i. I et eksempel som ble nevnt, var det snakk om et søskenpar på to og tre år. Barnet på tre år hadde klart seg bedre enn barnet på to år, til tross for samme oppvekstvilkårene før plasseringen. Årsaken til den ulike utviklingen kan skyldes barnets sårbarhet og hvordan hjernen har organisert seg i barnets første leveår. Det kan også skyldes at barnet på tre år har tilegnet seg kompetanse på hvordan det skal håndtere en utfordrende situasjon, noe barnet på to år ikke har. Det eldste barnet kan også ha hatt et annet samspill med familien, og dette kan ha ført til at mikrosystemet har representert en mindre grad av risiko for det eldste barnet. Det er mange faktorer som må tas med i kartleggingen og vurderingen av barns utviklingsforutsetninger, og noen barn vil ha tilegnet seg kompetanser som gjør at de er mer motstandsdyktige enn andre barn. Mange fosterbarn strever likevel litt

ekstra som et resultat av at de ikke har blitt ordentlig stimulert i sine første leveår. En informant forteller at fosterbarn kan ha blitt utsatt for de utroligste ting, og alvorlighetsgraden er ofte stor der barn plasseres på et tidlig tidspunkt. På spørsmål om hva som skal til for å øke barns forutsetninger for å klare seg i livet, sier noen informanter at det hadde vært bedre om barnevernet kunne overtatt ansvaret for barna så tidlig som mulig. Likevel er det å få omsorgsovertakelser av små barn, og mange barn har alvorlige erfaringer som preger utviklingen. En informant fortalte at de fosterbarna som har den største sjansen for å få et normalt liv er de barna som har hatt en normal oppvekst, men som plutselig opplever noe traumatisk, eksempelvis at foreldrene dør slik at barnet må flytte i fosterhjem. Med dette viser hun at selv om det er best om barna flytter så tidlig som mulig i fosterhjem, vil de likevel ikke ha de samme forutsetningene som ”normale barn”, og det fordi graden av normalitet i oppveksten og tidlig i livet i stor grad påvirker barnets utvikling. Likevel var det gjennomgående at informantene synes at de ikke fikk overtatt omsorgen for barna tidlig nok, og dette gjør at barna får en mer utfordrende hverdag selv i fosterhjemmet. Å utvikle en trygg tilknytning vil i stor grad påvirke barnets videre utviklingsmuligheter, og i avsnittet under skal jeg drøfte hvordan fosterhjemsplasseringen kan påvirke barnets tilknytning.

5.2 Hvordan fosterhjemsplasseringen påvirker barnets tilknytning og selvilde

Vigdis Bunkholdt sier at tiden fra barnets fødsel til 1-årsdagen er den perioden i livet hvor et menneske opplever de største forandringene (Bunkholdt, 2007), og dette ble bekreftet av noen informanter. Psykologisk sett er det viktigste som skjer i barnets første leveår dannelsen av tilknytningen. Et av de største overgrepene man kan gjøre mot et barn er å ikke gi det en trygg tilknytning (Gamst, 2011). Utrygg tilknytning er en risikofaktor i forhold til å utvikle psykisk lidelse, og Skårderud, Haugsgjerd og Stänicke skriver videre i *Psykiatriboken* (2010) at tilknytningsforstyrrelse er en av de vanligste psykiske lidelsene hos barn. Selv om man ved å flytte barn i fosterhjem gir dem en anledning til å oppleve en trygg hverdag, har mange av barna allerede da opplevd traumatiserende oppvekstvilkår. Det ble sagt at veldig mange av barna får en skade tidlig, og at disse barna sannsynligvis kommer til å streve uansett. I noen tilfeller vil det være begrenset hva en annen omsorgssituasjon vil ha forutsetninger til å reparere av tidlige skader hos barn, og som en informant sa ”Noen er veldig skada tidlig”. Likevel er det slik at barnet i utgangspunktet får mye bedre forutsetninger til en god utvikling i et hjem med gode oppvekstvilkår og stabile og sensitive voksne. Barn med utrygg

unnnvikende og utrygg ambivalent tilknytning har relasjonsskader som det i mange situasjoner kan jobbes med, og for disse barna kan det å komme i et fosterhjem med andre samspillsmønstre og en annen emosjonell nærhet og annerkjennelse forebygge risikoen for en skjevutvikling (BLID, 2012).

I barnevernlovens § 4-12 (2012) står det at ”a) dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakten og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling” og ”c) dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet”, så skal barnevernet overta omsorgen for barnet. Alvorlighetsgraden det legges til grunn i disse leddene gjør at det er grunn til å anta at en overvekt av barna som har vedtak om å flytte i fosterhjem med utgangspunkt i barnevernlovens § 4-12, a og c, har en tilknytningsvanske. Dette er også i tråd med informantenes oppfatning av at de fleste fosterbarna hadde større utfordringer enn ”normalbarn”. En annen faktor som tyder på at de barna barnevernet overtar omsorgen for kan ha tilknytningsutfordringer, er at barnevernet som en hovedregel må prøve ut aktuelle hjelpetiltak før de kan fremme sak om omsorgsovertakelse. Det er derfor først når hjelpetiltakene ikke fungerer at barnevernet kan fremme sak om omsorgsovertakelse. Informantene sa at en fellesnevner for barn som har flyttet tidlig i fosterhjem er at mange har hatt en turbulent start i livet med utgangspunkt i et tilknytningsperspektiv. Disse risikofaktorene kan påvirke utviklingsmulighetene deres (Broberg et al., 2010; Kvello, 2008b; Killèn, 2008).

Mary Dozier har sammen med sin forskergruppe studert hvordan fosterhjemsplasserte barn i USA påvirkes av en ny tilknytningsperson. Hun fant da ut at hvis barnets skifte av omsorgspersoner skjer innen barnets første 18 måneder, vil barnets overgang til en ny familie være lettere, og barnet vil i beste fall kunne begynne utviklingen av relasjonen til sin fosterfamilie etter kort tid. Hun forklarer dette med at barn i spedbarnsperioden har en plastisitet og en åpning fra naturens side, og dette gjør at de lettere vil kunne organisere sin tilknytning i forhold til en ny person. Det er likevel avhengig av at fosterfamilien møter barnet med en følelsesmessig tilgjengelighet i tillegg til å ha en reflekterende bevissthet i forhold til barnet og barnets situasjon (Broberg et al., 2010). Informantene har vist til eksempel der dette kan se ut til å ha skjedd, og barna som har blitt flyttet har vært fra omtrent en måned til noen år. Små barn vil generelt ha en kortere periode med omstillingsproblemer når de flytter i fosterhjem (Bunkholdt, 2007). Dette har flere av informantene også erfart, og en informant forklarer dette med at små barns plastisitet og begrensede hukommelse gjør at de har en større sjanse for å reparere eventuelle skader hvis de opplever en god omsorg.

Tilknytningsteorien bekrefter at barns naturlige søken etter noen å knytte seg til i løpet av barnets første levetid gjør at denne åpningen fra naturen sin side kan minke eventuelle omstillingsproblemer som litt eldre barn kan få. Mange informanter mener at jo tidligere et barn flytter i fosterhjem, jo mindre vil det ha opplevd av den skadelige atferden i det biologiske hjemmet. Hvis barna får en trygg tilknytning til sine fosterforeldre, kan det føre til at den grunnfestede usikkerheten og manglende trygghetsfølelsen de opplevde i sine tidlige levemåneder kan bli mindre fremtredende. Barn kan knytte seg på ulikt vis til ulike omsorgsgivere, og selv om barn viser utrygg tilknytningsatferd med sin biologiske mor, så kan en tidlig plassering øke sjansen for at barnet utvikler en trygg tilknytning til fosterforeldrene.

I intervjuet hadde jeg et spesielt fokus på de minste barna. Da informantene svarte på spørsmål relatert til faktorer som hindret barns utviklingsforutsetninger, var det ingen som nevnte direkte dette med brudd i fosterhjemmet. En informant nevnte hvor alvorlig brudd i fosterhjemmet var, men eksempelet det ble knyttet til gjaldt et barn som var litt eldre på plasseringstidspunktet. Rød og Havik (1996, ref. i Johansson og Sundt, 2007) skriver at det er størst sjanse for at det forekommer brudd i fosterhjemmet når det gjelder ungdommer som flytter i fosterhjem, og det er størst sjanse for brudd i løpet av det første året. Årsakene til at brudd forekommer oftere i forhold til ungdom, er at fosterforeldrene føler at de ikke får en følelsesmessig respons av barnet, og at arbeidet med barnet ikke går fremover. Små barn har en naturlig søken etter noen å knytte seg til, og barn som eventuelt utvikler en trygg tilknytning vil også inngå i et mer positivt samspill med fosterforeldre. Et lite barn har større sjanse for å reparere følelsene rundt fysisk eller emosjonell mishandling, og en ny og trygg tilknytning til fosterhjemmet kan hjelpe barnet med denne repareringsprosessen (Smith, 2010, ref. i BLID, 2012). Et brudd i omsorgsrelasjonen vil være alvorlig for alle barn (Johansson og Sundt, 2007). En grunn til at brudd ikke nevnes som en risikofaktor i forhold til plassering av små barn kan være fordi brudd i fosterhjem der små barn plasseres sjelden skjer. Barns plastisitet og omstillingsevne gjør at de lettere utvikler en tilknytning, og det er mulig at barnets utvikling av trygg tilknytning gjør at plasseringen ofte er stabil for de minste fosterbarna. En stabil plassering er en beskyttelsesfaktor som igjen øker utviklingsforutsetningene, og en tidlig plassering er et forebyggende tiltak som øker barnets sjanse til å utvikle en trygg tilknytning. En trygg tilknytning henger også sammen med at hjernen utvikler seg normalt og amygdala ikke blir for fremtredende, slik at barnet kan bruke energien på lek, læring, vekst og utvikling.

5.2.1 Hjernens organisering og barnets utvikling

Rutter mener at spedbarns hjerne utvikler seg med utgangspunkt i den følelsesmessige støtten foreldrene gir barnet. Videre må de hjelpe barnet til å selv regulere negative og positive stimuleringer. Dersom denne følelsesmessige støtten ikke gis vil det hemme utviklingen av nevroner, og hjernen innstiller seg på en "sult-modus". Dette påvirker barnets kognitive og emosjonelle utvikling negativt. Denne biologiske programmeringen som naturen har en åpning for i barnets to første leveår gjør at tidlig og emosjonell deprivasjon øker risikoen for at barnet utvikler alvorlige skader som det vanskelig kan kompenseres for ved senere anledninger (Rutter m.fl. 1999, ref. i Broberg et al., 2010). Flere informanter har vist til eksempel der barns tidlige erfaringer har vært så alvorlige at det har preget utviklingen i lang tid. Smith skriver at hjernens plastisitet gjør at små barn har et stort potensial for å reparere fysisk og emosjonell mishandling (2010, ref. i BLID, 2012). Hjernens organisering påvirkes også av stresshormon, og høye nivåer i hjernen vil påvirke barnets evne til å reagere, bearbeide og regulere følelser. Barn har behov for å få hjelp til å håndtere stressende situasjoner, men de barna som lever under kronisk stress løper en høy risiko for å utvikle en tendens til å stadig være i beredskap for flukt- og kampreaksjoner (Broberg et al., 2010). For et lite barn vil denne beredskapen binde opp mye av barnets oppmerksomhet som heller burde fokuseres på læring og utvikling, så dette kan påvirke barnet slik at det kommer i risiko for en skjevutvikling som kan omfatte mange plan. Uro var en av reaksjonene som mange av informantene merket at barna opplevde, og de nevnte også at en hverdag preget av uro ville påvirke barnets oppvekstsvilkår negativt. Hvilken tilknytning et barn har påvirker barnets evne til å håndtere stress. Hjernens amygdala vil sette barnet i en stressberedskap, så mye stress og angst i barnets første leveår vil derfor ha kunne ført til at fryktsenteret i hjernen og amygdala har fått for stor plass slik at den har hindret barnets utforskning og læring. Dette skjer særlig for barn som ikke har utviklet en trygg tilknytning (Brandzæg, Torsteinson og Øiestad, 2013). En tidlig fosterhjems plassering vil være en beskyttende faktor mot at barnets fryktsenter overstimuleres, da barnet vil leve under omsorgssvikt i kortere tid. En informant viste til et eksempel der et barn på åtte måneder ble plassert i fosterhjem. Tilknytningen dannes vanligvis i løpet av de 18 første månedene, så med utgangspunkt i det skulle man tro at barnet ved å bli flyttet i et trygt og godt hjem med sensitive omsorgspersoner skulle ha bedre forutsetninger til å klare å utvikle en trygg tilknytning til fostermoren. Hvilken tilknytning barnet har er uvisst, men poenget i dette eksempelet er at barnet som nå snart er myndig, fortsatt har svært mye uro. Selv om det legges til rette for en ro og en god utvikling i

fosterhjemmet, vil erfaringene og eventuelt traumene barnet har opplevd påvirke barnets utviklingsmuligheter. Barnet har kanskje en stor grad av sårbarhet som gjorde at omsorgen de første månedene har blitt grunnfestet i personlighetsstrukturen, og det kan være vanskelig å rokke ved selv om barnet har hatt gode oppvekstvilkår i 16 år og 4 måneder, av sitt 17 år lange liv. Dette viser også hvor stor betydning hjerneorganiseringen som skjer i barnets første levemåneder kan få for barnets videre utvikling. En annen faktor som påvirker barns mulighet til å slå seg til ro i fosterhjemmet, er hvordan foreldrene er under samværet. En av de medvirkende faktorene til barnet i eksempelet over var en stor uro som kom av at moren aldri lot barnevernssaken være i fred. Uvissheten og usikkerheten rundt situasjonen har derfor skapt så stor uro at det i stor grad har påvirket barnets utviklingsmuligheter. Skapes stor lojalitetskonflikt eller usikkerhet rundt hva som vil skje i fremtiden om foreldrene kjører sak for å få tilbake omsorgen for barnet sitt, vil dette øke sjansen for at barnet er urolige i forbindelse med samvær og i hverdagen i fosterhjemmet for øvrig, og her kommer mer om faktorer relatert til samværsordningen.

5.3 Hvordan samværet påvirker barnets utvikling

Når barn flyttes i fosterhjem er det med utgangspunkt i at et nytt omsorgsmiljø med andre oppvekstbetingelser vil være til det beste for barnets utvikling. Barnet må da få ro i fosterhjemmet slik at det får venne seg til hverdagen og livet der. På spørsmål om hvilke reaksjoner de så gå igjen hos barna i forbindelse med samvær ble mange eksempler listet opp. Den reaksjonen som flest informanter hadde erfart gikk igjen var at barna ble urolige. Det ikke lett å si om uroen er et resultat av negative eller positive følelser. Barn blir like glade i dårlige som i gode foreldre, og ønsker at foreldrene skal ha det bra (Killèn, 2008). Det å ha samvær med foreldrene kan derfor både betrygge og uroe barnet, alt etter hvordan barnet oppfatter at foreldrene er under samværet. Om barnet blir påminnet tidligere erfaringer, blir retraumatisert, lengter tilbake til foreldrene eller bekymrer seg for dem, vil også kunne påvirke hvor mye tid barnet bruker på å tenke på samværet. Barn som opplever en lojalitetskonflikt vil kunne vise større uro. Noen informanter nevnte at de barna som opplevde en vanskelig lojalitetskonflikt ofte hadde foreldre som ikke aksepterte plasseringen. Disse barna opplever flere risikofaktorer mot deres utviklingsforutsetninger, noe som øker sjansen for at det vil påvirke deres psykososiale utvikling. Denne uroen vil derfor i stor grad kunne hemme barnets utviklingsforutsetninger. Andre reaksjoner som nevnes er at mange av barna blir svært aktive, mens andre blir så slitne at de sovner. Det ble også sagt at det heller

ikke er alle barna som har reaksjoner. Men uansett om reaksjonene er et resultat av at de har gledet eller gruet seg, er alle reaksjonene som nevnes energikrevende. Man kan da undre seg over om disse reaksjonene er så energikrevende at barna ikke har energi igjen til å håndtere dagligdagse utviklingsoppgaver. Eller om reaksjonene er en naturlig konsekvens av at samværene er relativt sjeldne, eller at barna blir minnet om tidligere erfaringer og eventuelle traumer fra livet med de biologiske foreldrene. Av reaksjonene som informantene hadde erfart gikk igjen, var reaksjoner som kan knyttes til negative følelser i flertall, men ”glede” ble også nevnt blant reaksjonene. En god del av reaksjonene kan både være et resultat av positive og negative følelser, og for eksempel kan det at et barn ”spinner rundt som en virvel resten av dagen” både være et resultat av at barnet har hatt det gøy og/eller vanskelig. Man kan ikke med sikkerhet si om barnas reaksjoner er et resultat av positive eller negative følelser, men det er lett å se at mange av reaksjonene som nevnes legger beslag på mye energi. Flere nevnte den vanskelige avveiningen som måtte tas i forhold til hvor mye samvær som er nødvendig for å opprettholde kontakt med foreldrene, og hvor mye som kan bli skadelig for barnets videre utvikling. En informant viser at det i tilfeller der barna har blitt utsatt for grov omsorgssvikt så har hun erfart at barnets utvikling henger sammen med hvor mye samvær og kontakt det er mellom foreldrene og barnet, der mye kontakt og samvær vil være hemmende for barnets utvikling. Flere informanter har også erfart at hyppigheten i samværene har hatt en negativ effekt på barnets ro og utvikling. Alle understreket likevel viktigheten i å vite hvem foreldrene er. Uteblivende foreldre kan føre til skuffelse, tristhet og lengsel, så manglende samvær, kontakt og oppmerksomhet fra foreldrene kan også være en påkjenning for barnet som vil kunne påvirke utviklingen.

5.4 Hvordan adopsjon påvirker barns utvikling

Ulike undersøkelser i Sverige og utlandet for øvrig har vist at adopterte barn har hatt en betydelig bedre utvikling enn jevnaldrende barn som med en lignende bakgrunn har vokst opp i fosterhjem (Broberg et al., 2010). Adopsjoner har vist seg å ha svært positive effekter på tilknytningstryggheten, fysisk vekst, kognitiv utvikling, selvbilde, skoleprestasjoner og atferdsproblemer. Adopterte barn kommer likevel ikke helt på høyde med deres ikke-adopterte jevnaldrende som bor sammen med sine biologiske foreldre, men kommer altså bedre ut enn fosterbarn som ikke er adoptert (Broberg et al., 2010).

I 2008-2009 utgav Odelstinget en proposisjon som blant annet tok opp den minkende delen av fosterbarn som ble adoptert av fosterforeldrene. Odelstingsproposisjon nr. 69 (BLD,

2008-2009) undersøkte om ulike instanser mente at det måtte til en endring i barnevernloven for å gjøre noe med denne negative utviklingen. Mange uttalte seg om saken, og hovedlinjene fra Barne- og likestillingsdepartementet i kombinasjon med flesteparten av de andre som uttalte seg, gikk ut på at adopsjon burde benyttes i større grad. Dette på grunn av den solide forskningen som har vist at adopterte barn klarer seg bedre enn barn som er langvarig plassert i fosterhjem. Likevel ble det ikke fremmet noen forslag om lovendring, og dette fordi Barne- og likestillingsdepartementet mente loven i tilstrekkelig grad åpner for at adopsjon kan brukes. Denne proposisjonen satte søkelyset på et viktig tema, og i 2012 kom den offentlige utredningen *Bedre beskyttelse av barns utvikling* (BLID). Her kommer utvalget med anbefalinger om at adopsjon bør brukes i større grad. I utredningen foreslås imidlertid ulike lovendringsforslag som skal gjøre det lettere å få gjennomført en adopsjon, og spesielt i forhold til barn som ble plassert tidlig og har sin primære tilknytning til fosterhjemmet. Målet med disse føringene er å sikre barnets beste, noe de mener adopsjon vil være for mange av de tidlig plasserte barna. I odelstingsproposisjon nummer 69. (BLD, 2008-2009) nevnes den ekstra tryggheten et adoptivbarn vil kunne føle i forhold til at en adopsjon varer livet ut, noe som er i tråd med informantenes synspunkter. En informant sier at barnet fra da av slipper å bekymre seg for hva som vil skje når det fyllet 18 år. Følelsen av å føle seg annerledes vil kanskje også forsvinne som et resultat av at en adopsjon er en bekreftelse på at barnet virkelig er et fullverdig medlem av familien. Denne følelsen poengteres av flere som en faktor som vil øke tryggheten i hverdagen.

Til tross for disse føringene og oppfattelsene av en adopsjons gunstige resultater i forhold til barns utvikling, så er det få adopsjonssaker. Alle nevner føringene for at man skal vurdere adopsjon i større grad, men adopsjonssaker er tidkrevende. På spørsmålet om hva som hemmer forutsetningene for et barns utvikling, nevner en informant at en barnevernspedagogs saksmengde kan påvirke hvor god tid de får til å gjøre en grundig jobb i en sak. At adopsjonssaker er store saker som legger beslag på mye av saksbehandlerens ressurser, kan i kombinasjon med uvissheten om man faktisk får gjennom et adopsjonsvedtak føre til at sakene utsettes. Tiden kan brukes til hjelp for å samle bevis på at en adopsjon virkelig vil være til barnets beste, noe som gjør at sjansen minker for at ressursene man bruker på adopsjonssaken vil være forgjeves. Å fremme en sak om adopsjon har blitt lite gjort ved alle kontorene, så det å være en av de første som fremmer en adopsjonssak vil kunne være forbundet med mye ekstra arbeid i en ellers hektisk hverdag. En informant sier at som en forberedelse til å fremme en adopsjonssak, vil det i noen tilfeller være aktuelt å gå ned på samværene først. For at samværene skal settes ned må det være et vedtak om det fra

fylkesnemnda. Alle informantene oppfatter at det biologiske prinsipp står sterkt og i noen tilfeller for sterkt. Ett eksempel på dette er et barn på ni år som sa ifra til saksbehandleren og tilsynsføreren at hun ikke ville møte moren. I tillegg ble det skrevet et brev til saksbehandleren der barnet understreket at hun ikke ønsket samvær. I barnekonvensjonen står det at alle barn skal høres i saker som angår dem, og denne saken angår i aller høyeste grad dette barnet. I barnelovens § 31, 2 ledd står det også at barn skal få si meningen sin i saker som angår dem. Barnets mening skal vektlegges etter barnets alder og modning, og fra barnet er fylt 12 år så skal det legges stor vekt på hva barnet sier. I barnevernlovens § 4-19 første ledd, står det at ”Barn og foreldre har, hvis ikke annet er bestemt, rett til samvær med hverandre” (2006). I dette tilfellet har barnet brukt de muligheter det har til å si hva det mener, men til tross for at både barneloven, barnevernloven og FNs barnekonvensjon fremhever at barns stemmer skal bli hørt så ble det ikke tatt hensyn til. Samværene ble ikke nedjustert til tross for god dokumentasjon fra barneverntjenesten på stress og stor uro barnet opplevde i samværssituasjonene. Dette eksempelet viser at barnevernlovens § 4-19 om foreldrenes rett til samvær med barnet står sterkt. Man kan lure på hvorfor barnets stemme ikke ble tatt hensyn til i dette tilfellet da det har vært et økende fokus på barns rett til å uttale seg. Eksempelet kan kanskje vise at barnets alder gjorde at meningen hennes ikke ble tillagt like stor vekt som den kanskje ville hatt om barnet var 12 år. I omsorgsovertakelsessaker er det ikke alltid voksnes vurdering av hva som vil være til barnets beste samsvarer med barnets egne meninger. Dette fordi barn er lojale mot foreldrene sine uavhengig av hva foreldrene har utsatt barna for. Når barnevernet fremmer sak om omsorgsovertakelse er det kanskje derfor ikke like stor kultur for å høre hva barnet mener om saken på grunn av at lojaliteten kan være en årsak til at barnet likevel sier det vil bo med foreldrene (Killèn, 2008). Dette kan eventuelt ha ført til at det har blitt en oppfatning i fylkesnemnda av at barns stemmer ikke i så stor grad samsvarer med barnets beste, noe som gjør at de voksnes vurderinger blir mer aktuelle å ta utgangspunkt i. Om de i tillegg eksempelvis har en for forståelse av at alle barn har et behov for samvær med sine biologiske foreldre, kan deres personlige stil påvirke vedtakene. Et barns stemme er også lettere å overkjøre da barn i mindre grad har makt til å ta grep om sin hverdag. Eksempelvis vil foreldrene kunne gå til media om de føler seg urettferdig behandlet, noe et barn ikke har de samme mulighetene til å gjøre. Dette eksempelet er ikke direkte knyttet opp til adopsjon, men det er likevel viktig å vise hvordan det biologiske vektas i noen saker. Barnets ønsker og behov i kombinasjon med barnevernets oppfatninger klarte ikke å trumfe foreldrenes rett til samvær med barnet. Hvorvidt dette eksempelet er et typisk eksempel på hvordan informantene opplever hvordan fylkesnemnda ofte avgjør slike saker er

uvisst, men hvis barnevernsansatte ser flere tilfeller på at det biologiske står sterkere enn barnevernfaglige vurderinger, vil det kunne påvirke en barnevernspedagogs tro på utfallet i en eventuell adopsjonssak. Saksmengden og arbeidspresset kan bli veid opp mot sjansen for at den tiden og arbeidsmengden en legger ned i en adopsjonssak faktisk vil føre til at man får et vedtak om adopsjon, slik at ressursene man har lagt ned i adopsjonssaken vil være verdt det. Tiden en saksbehandler bruker på en sak vil også kunne få konsekvenser for andre saker, da de kan bli nedprioritert til fordel for en pågående adopsjonssak. Saksmengden vil kunne føre til at det å tenke på ett barns beste, vil kunne gå på bekostning av tiden man bruker på en annen sak, så det vil ikke være for det andre barnets beste. Det er med andre ord mange faktorer som spiller inn og påvirker i hvilken grad ”barnets beste” faktisk vil være mulig å gjennomføre. Vurderinger i barnevernet vil aldri bli enkle, noe alle informantene gav uttrykk for.

Man må heller ikke undervurdere viktigheten av å ha et godt foreldresamarbeid. Alle informantene understreket viktigheten i at for at barna skal få lov til å utvikle seg i fosterhjemmet, så må foreldrene tillate det. Flere av informantene fremhevet dette som en av de absolutt viktigste faktorene for at barnet skal få gode utviklingsbetingelser i fosterhjemmet. Informantene understreket at det ikke var alle foreldrene som evnet å akseptere plasseringen, men for de foreldrene som klarte å skjerme barna sine for sin vrede mot barneverntjenesten, så var det en uvurderlig fordel for barnets trivsel og videre utvikling i fosterhjemmet. Barnevernet jobbet derfor mye med å veilede foreldrene og understreke betydningen av at foreldrene lot barna få lov til å ha det bra i fosterhjemmet og bli glade i det livet de lever i der. For å komme i posisjon til å veilede noen er relasjonen viktig (Lassen, 2002). Å ivareta relasjon med de biologiske foreldrene kan øke sjansen for at de forstår at rådene barneverntjenesten kommer med er velmenende med hensyn til barnets utvikling. Hvis barnevernet får et godt samarbeid med foreldrene vil det kunne øke sjansen for gode samvær, noe barnet har behov for hvis det skal få gode utviklingsforutsetninger. Flere av informantene understreket viktigheten i at foreldrene var gode samværsforeldre. En god relasjon mellom barnevernet og foreldrene øke sjansen for et bedre samarbeid (Lassen, 2002). Selv om mange foreldre kan være uenige i at barnevernet har omsorgen for barna deres i utgangspunktet, kan en adopsjonssak sette relasjonen ytterligere i fare. En informant viser til et eksempel der en adopsjonssak ble forlenget med tre til fire år, og dette var foreldre som i utgangspunktet aksepterte omsorgsvedtaket, men som ikke ville at barnet skulle adopteres. Hvis barnevernet er usikre på om de vil få medhold i fylkesnemnda, må de vurdere om det er verdt å risikere relasjonen til foreldrene og eventuelt det gode samværet, hvis

adopsjonssaken ikke vedtas. På den andre siden er det slik at barnets tilknytning til fosterforeldrene skal være tungtveiende når en adopsjonssak vurderes. Fosterbarna vil sannsynligvis ha en sterkere tilknytning til fosterforeldrene, så kanskje en eventuell konflikt mellom barnevernet og de biologiske foreldrene uansett vil ha en begrenset påvirkning på barnet liv og utvikling. Det er likevel flere utfall som må vurderes, og kompleksiteten i dette er en del av arbeidshverdagen til informantene. Barnevernlovens § 20 a (2006), omhandler besøkskontakt mellom barnet og de biologiske foreldrene etter adopsjon. En informant sa at i de tilfellene adopsjon ble vurdert var det naturlig at de biologiske foreldrene ble tilkjent besøkskontakt, og dette som et ledd i å ivareta blant annet barnekonvensjonen i forhold til barns rett til å kjenne til det biologiske opphavet sitt. Så selv etter en eventuell adopsjon kan barnevernet være med på å tilrettelegge slik at barnet får kjenne til og ha kontakt med sin biologiske familie.

5.5 Hvordan skjønnsanvendelsen påvirker barnets beste

Barnets rett til å ha samvær med sine biologiske foreldre er viktig, noe alle informantene poengterte. Selv om det biologiske prinsipp er viktig skal barnets beste være mest tungtveiende i vurderingen av barnets situasjon. Flere av informantene har opplevd situasjoner der de mener at det er en tydelig foreldrevennlighet. Denne foreldrevennligheten viser seg i form av at foreldrene gjerne får tilkjent mer samvær enn barnevernet mener er forsvarlig. En informant understreket hvordan egen og andres skjønnsutøvelse påvirker synet i ulike saker, og også hvordan skjønnsutøvelsen i fylkesnemnda kan føre til ulike utfall. Flere informanter har opplevd at ulike dommere har en personlig stil. Menneskes forforståelse og skjønnsutøvelse vil derfor påvirke arbeidsutførelsen. Barnevernspedagogenes personlige stil vil prege måten de arbeider med barn og familier og hvordan de argumenterer i en fylkesnemndssak. Da jeg stilte spørsmål om barnets beste så sa noen informanter at en vurdering av barnets beste vil ta utgangspunkt i deres synspunkt, perspektiv, og skjønsmessige vurdering av hva barnets beste faktisk innebærer. Alle må forholde seg til loven, og en informant sier at når barnevernspedagoger i en fylkesnemndssak skal prøve å bevise at de har retten på sin side, så er det dommerne som skal avgjøre om de faktisk har det. Jeg oppfatter at dette oppleves som en ekstra trygghet på at arbeidet blir kvalitetssikret slik at dette viktige arbeidet blir gjort i henhold til barnets beste. Likevel har flere informanter reagert på at foreldrevennligheten i ulike saker har gått på bekostning av hva de mener er til barnets beste, men det å vurdere barnets beste kan være en komplisert prosess.

Barnevernspedagogene vil alltid vurdere barnets beste ut ifra sitt ståsted, men prosessen gjennom fylkesnemnda vil bli en ekstra kvalitetskontrolleringsinstans for at jussen faktisk blir fulgt. En informant sier ”Det er viktige ting vi driver med, vi griper jo inn i det mest sårbare folk har her i livet!”. Denne vissheten kan føre til at barnevernspedagogers bevissthet om egne vurderinger blir utfordret som et ledd i kvalitetssikringen av barnets beste.

5.6 Hvordan foreldrenes ankemulighet påvirker barnets beste

Et gjennomgående moment for at barn skal få gode utviklingsforutsetninger i fosterhjemmet, er at barnet får ro slik at det får bruke energien på hverdagslige aktiviteter. På spørsmål om de mente at dagens lov og praksis ivaretok barnets beste, altså et relativt åpent spørsmål, ble foreldrenes ankemulighet nevnt som en årsak som påvirket barns utviklingsprosess negativt. Foreldrene har rett til å bringe omsorgsvedtaket opp for ny vurdering en gang i året, og dette ble oppfattet som et resultat av at foreldrenes rett til å barnet ble vektet som viktigere enn barnets beste. Det er ikke ankemuligheten i seg selv som er problemet, men det faktum at en ankesak medfører stor uro og uvisshet. Selv etter et vedtak i fylkesnemnda har foreldrene mulighet til å bringe saken inn for det ordinære rettsapparatet, og dette forlenger tiden i uvisshet for barnet. Flere hadde erfart at mange barn hadde svært vanskelig for å roe seg i hverdagen under ankesaker, og flere informanter har erfart at mange barn ikke vil knytte seg til fosterforeldrene fordi de kanskje likevel må flytte hjem igjen. I mange tilfeller ble det nye saker hvert år, og flere informanter mente at hyppigheten i ankene påvirket barnets mulighet til å få ro til å utvikle seg negativt. Det viste seg at de foreldrene som fremmet sak hvert år ofte var de samme foreldrene som ikke klarte å akseptere plasseringen. Informantene har erfart at barna som lever i en nesten konstant uro blir sterkt påvirket og hemmet i sin utvikling, og at foreldrenes ankemulighet er et resultat av at foreldrevennligheten fortsatt er stor. En informant sier ”Hele året, annethvert år så går barna i den uroen. Og det er jo ikke rart at unger ikke klarer å slå seg til ro.” Adopsjonsforskningen viser at en av faktorene som forbindes med økte utviklingsforutsetninger ved det å være adoptert, er den sikkerheten, tryggheten og roen adopsjonen forbindes med. Årlige ankesaker vil være motstykket til den roen som barn trenger for å konsentrere seg om læring, vekst og utvikling. Man kan derfor lure på hva som vil være et godt tiltak for å ivareta barnet i slike situasjoner. Dette er eksempel på hvordan lover på makronivå får store konsekvenser for barn og familier. Informantene kan ikke gjøre noe direkte med dette utviklingshemmende forholdet som de

mener ikke er til barnets beste, men deres deltagelse i denne studien viser at de ønsker å være med å belyse faktorer som påvirker fosterbarns hverdag og utviklingsmuligheter.

5.7 Hvordan kan Eriksons utviklingsteori belyse sider ved fosterbarns utviklingsforutsetninger?

Her drøftes fosterbarns utviklingsforutsetninger i lys av den psykososiale utviklingsteorien.

5.7.1 Spedbarnsalderen

Fra fødselen av får barnet ta del i den sosiale verden og samhandle med de sosiale omgivelsene. Utviklingsoppgaven å utvikle tillit skjer med utgangspunkt i at barnet har opplevd en konsekvent, omsorgsfull og kjærlig omsorgsgiver som imøtekommer og ivaretar barnets behov. Dette vil føre til at barnet får en grunnfestet tro på at verden, da i kraft av barnets omsorgsgivere er til å stole på, og at barnet er en som er verdt å bry seg om. Eriksons beskrivelse av hva som vil føre til at denne utviklingsoppgaven mestres, ligner mye på beskrivelsene av trygg tilknytning. Man kan med det utgangspunktet si at de barna som utvikler trygg tilknytning har mestret denne utviklingsoppgaven. Flere av informantene mente at jo tidligere barnevernet fikk omsorgen for et barn som levde under dårlige oppvekstforhold, jo bedre var sjansene for at det ville gå bra med det barnet. Få barn flyttes før de er ett år, og i tillegg til at dette ble sett på som en utfordring i seg selv så har mange av disse barna opplevd alvorlig omsorgssvikt. Mange av barna som plasseres i fosterhjem tidlig vil få sin primærtilknytning til fosterfamilien, så fosterfamilien er barnets primære mikrosystem. Den biologiske familien representerer et annet mikrosystem som også vil påvirke og bli påvirket av barnet, og hvordan forbindelsen, altså mesosystemet, mellom disse mikrosystemene vil påvirke barnets forutsetninger til å få ro til å knytte seg til familien. En god mesosystemforbindelse vil øke barnets utviklingsforutsetninger, mens en dårlig mesosystemforbindelse vil kunne hemme utviklingen. Barnet med sin genetiske forutsetning, temperament og personlighet vil påvirke samspillet i mikrosystemet og mesosystemforbindelsen, og dette vil igjen kunne påvirke oppvekstvilkårene. En informant beskrev hvordan barns ulike genetiske disposisjon kom til syne, og der noen barn har det i seg for å ville ”opp og frem her i livet”, vil andre barn være ekstra sårbare og ha større behov for støtte og omsorg. Et barns temperament, erfaringer og behov vil kunne påvirke balansen i en familie. Å utvikle en trygg tilknytning øker barnets utviklingsbetingelser i de senere

utviklingsstadiene. Problemløsningen som barnet har lært gjennom opplevelsen av en utviklingskrise som ble mestret, vil påvirke barnets oppfatning av verden og barnets selvbilde. Selv om Erikson ikke regner med at en utviklingsoppgavene vil bli fullstendig løst på noe stadium, vil det barnet har lært være et utgangspunkt for hvordan barnet løser utviklingsoppgavene på de neste stadiene. Barnets forutsetninger for å mestre de neste stadiene vil derfor ta utgangspunkt i typen tilknytning barnet har fått, der trygg tilknytning vil være en beskyttelsesfaktor mot senere skjevutvikling. Små barn har økte forutsetninger til å klare å utvikle tillit, blant annet på grunn av hjernens plastisitet, men om utviklingsoppgaven ikke mestres vil opplevelser i andre stadier kunne hjelpe barnet til å senere få korrigert sin mistillit til verden. Barn som mestrer den første utviklingsoppgaven vil ha bedre forutsetninger på de videre utviklingsstadiene, så en trygg tilknytning kan ikke undervurderes. Alle informantene understreket viktigheten i dette med å legge til rette for at barnet skal få en tilknytning til fosterforeldrene, da de hadde erfart at det hadde store positive påvirkninger på barnets utviklingsforutsetninger, noe som også er i tråd med tilknytningsteorien og denne psykososiale utviklingsteorien (Killèn, 2008; Kvello, 2008b).

5.7.2 Småbarnsalderen

Utviklingsoppgaven er å lære seg selvkontroll og selvstendighet, i motsetning til skamfølelse og tvil på egne evner. Barnets tilknytning vil påvirke mestringsforutsetningene, da barn med trygg tilknytning har den tryggheten som skal til når det gjelder å kombinere sin økende fysiske mobilitet og psykiske kapasitet med forskertrang. Her vil barnet undersøke hvor langt det fysisk kan bevege seg bort fra omsorgsgiveren uten å miste den psykiske kontrollen over situasjonen. Mestrer barnet denne utviklingsoppgaven, vil det føle stolthet og barnet blir tryggere på seg selv. Selvbildet påvirkes av hvorvidt barnet mestrer ulike oppgaver, så selvbildet vil også påvirkes av utfallet på dette stadiet. Det må legges til rette for at barnet får utvikle sin forskertrang, og barnet må beskyttes og trygges i sin utforskning. En informant sa at fosterbarns utvikling kan avvike fra normalutviklingen, så barnet må få utvikle seg i sitt tempo.

5.7.3 Lekealderen

Lekealderen innebærer å lære seg å utvikle et initiativ overfor omverden i tillegg til å balansere egne og andres behov. Et barn i denne fasen vil oppleve nederlag, og barnet vil kunne oppleve en skyldfølelse i forhold til at det har gått for langt. Det kan eksempelvis

hende at et barnet ikke har lyst å møte foreldrene sine, og har mer lyst å sitte i armkroken til fosterfar. Likevel kan forventningen om at samværene skal gjennomføres føre til at barnet kjenner at egne behov og andres behov er i et motsetningsforhold, og selv om barnet ennå er lite så kan denne følelsen bli overveldende. I motsatt fall kan et barn som bor i fosterhjem ha et stort ønske om å komme hjem til foreldrene på samvær, men det kan hende foreldrene ikke stiller opp til samvær. Barnet kan da føle at sitt initiativ til samvær med foreldrene blir møtt med avvisning, og kan føle et nederlag i forhold til at initiativet ikke imøtekommes. Barnet kan også kjenne på en skyldfølelse for å ønske samvær, når foreldrene ikke klarer å gjennomføre det. Blir denne skyldfølelsen for dominerende vil den kunne lamme initiativet, så utviklingskrisen barnet må mestre er derfor å finne balansen mellom skyldfølelsen og initiativet. Barnets eksperimentering med ulike roller vil kunne føre til at barnet blir låst i et mønster med fokus på stadig prestasjon, og vil da kunne oppfatte at sin verdi som menneske henger sammen med hvordan det presterer. Wiestad (2006) sier at selvbilde påvirkes av kroppens erfaringer og bevegelser, og etter hvert som et menneske lærer nye ferdigheter vil vedkommende forbedre sitt selvbilde. Selvbildet og mestring henger nøye sammen, og kan det bli for mye fokus på prestering kan dette påvirke barnets selvbilde. Barnet må få utfolde seg i et varmt oppvekstklima, noe som gir barnet en følelse av trygghet og dette øker motet til å forsøke noe nytt hvis det mislykkes (Øia og Fauske, 2010; Johansson og Sundt, 2007; Evenshaug og Hallen 1997).

I tillegg til å prøve ut ulike roller vil også en sentral oppgave være å identifisere seg med sine nærmeste. I samspill med dem vil utviklingsoppgavene fullføres ved at barnet forstår at ikke alt er tillatt, og akseptere dette uten å overmannes av en voldsom skyldfølelse. Noen informanter sa at mange barn tok ansvar for sine biologiske foreldre, og at de kunne føle skyld dersom de merket at de trivdes og hadde det bra i fosterhjemmet. Skyldfølelsen hang gjerne sammen med lojalitetskonflikten og at foreldrene ikke aksepterte plasseringen. Likevel vil barn som plasseres på et tidlig tidspunkt ofte ha en primærtilknytning til fosterforeldrene, og dette kan gjøre at de biologiske foreldrenes aksept ikke blir så avgjørende for hvordan de utvikler seg. Informantene erfarte at jo eldre barna er når de blir plassert i et fosterhjem, jo større er sjansen for at lojalitetskonflikten blir stor. Barn som stadig opplever å komme i konflikt med sin egen samvittighet på dette stadiet, vil kunne ha problemer med å mestre dette stadiets utviklingsoppgave. Barneverntjenesten jobber blant annet med å få til gode samvær og veilede de biologiske foreldrene, og dette er et viktig ledd i å gjøre hverdagen til disse barna forutsigbar slik at de kan bruke tiden og energien i hverdagen på vekst, læring og utvikling.

5.7.4 Skolealderen

I skolealderen er målet at barnet skal utvikle en grunnleggende tro på seg selv og sine evner, og motpolen er en mindreverdighetsfølelse. Alle informantene sa hvor viktig gode samvær var, men det var også en del barn som ikke hadde noe særlig med samvær. Barna blir glade i foreldrene sine uansett, og for noen barn vil det at foreldrene ikke får til samvær kunne oppfattes som et tegn på at foreldrene ikke er glade i, eller skuffet over barna. Hvis utviklingsoppgaven på det forrige trinnet heller ikke mestres tilstrekkelig, vil kanskje skyldfølelsen fra det stadiet kunne påvirke dette stadiets utvikling, som igjen vil kunne føre til at barnet utvikler en mindreverdighetsfølelse og manglende tro på seg selv. Har barnet derimot gode erfaringer i forhold til at det mestrer og kjenner en stigende selvsikkerhet, vil dette igjen kunne føre til en økt følelse av selvstendighet. I tilfeller der barnets foreldre ikke klarer å følge opp samværene, nevnte flere informanter at det da var naturlig å undersøke om det var noen i barnets familie som ønsket samvær. De viste også til eksempel på hvordan de hjalp barna med å sortere ut og oppklare hull i barnets historie eksempelvis ved å vise barna fotoalbum og forklare hvordan ting var før barnet flyttet til fosterhjemmet. Når barnet forstår noe som det kanskje på et tidligere tidspunkt har undret seg over, så vil dette kunne påvirke barnets tro på seg selv og følelse av sammenheng i livet (Kloep og Hendry, 2003).

5.7.5 Ungdomsalderen

Alle stadiene vil i stor grad påvirke barnets identitetsfølelse, og dette er hovedoppgaven i det femte utviklingssteget. Identitet kan defineres som et menneskes bevissthet om sin personlighet og eksistens, og identiteten vil derfor være relativ med utgangspunkt i hva barnet opplever. Identiteten vil også påvirkes av familien, venner, skolen og nettverket, og den oppstår som et resultat av ulike roller, funksjoner, statuser og stillinger som ungdommen er en del av. Identiteten skapes gjennom ulike relasjoner, og selvbildet påvirker også identitetsdannelsen (Kissow og Pallesen, 2004).

Tenåringsalderen innebærer å bli trygg på at man kan kombinere ferdighetene sine med voksenrollen, blant annet ved å utvikle en sosial identitet. Ungdommen må oppleve at sin oppfatning av hvem han ikke er i et motsetningsforhold med samfunnets syn på hvem han er. En trygghet fra de tidligere stadiene vil være en stor fordel i dette stadiet da det øker sjansen for å bli trygg på sin egen identitet. Hvorvidt barnet har blitt utsatt for mange og motstridende rolleforventninger vil derfor påvirke mestringen av denne utviklingsoppgaven.

Erikson døde i 1994, men han hadde allerede da oppdaget at rolleforventningene til ungdommene hadde forandret seg mye i løpet av hans levetid (Evenshaug og Hallen, 1997). Han mente at dette økte sjansen for at ungdommene ville oppleve å komme til kort når det gjelder å mestre dette stegets utviklingsoppgave, fordi de speiler seg i mange ulike miljø som kan være svært forskjellige. En ungdoms evne til å tilegne seg spillereglene i samspill med andre påvirker livskvaliteten og identitetsutviklingen (Nordahl, Sørli, Manger og Tveit, 2009). Spillereglene vil være ulike fra situasjon til situasjon, noe som i følge Erikson øker sjansen for at ungdommen kommer til å oppleve rolleforvirring og en identitetskrise. Fosterbarn vil i tillegg til å vokse opp i dagens samfunn med motstridende rolleforventninger også kunne oppleve ulike roller og rolleforventninger i sin biologiske familie og i fosterfamilien. Disse arenaene består av mennesker som er viktige for barnet på ulike måter, og utfordringen med motstridende rolleforventninger kan komme i tillegg til alle de andre mikrosystemene ungdom er en del av.

I ungdommens jakt på å finne sin identitet vil mange spørsmål dukke opp, og alle informantene viser til hvor viktig det er for fosterbarna å kjenne til sitt biologiske opphav. Å vite hvor man kommer fra, hvem man slekter på, ligner på og hvem man har arvet talenter fra vil dermed påvirke ungdommens selvbylde og identitetsutvikling. En informant viser til et eksempel hvor barnet i takt med sin kognitive utvikling stadig hadde flere spørsmål relatert til situasjonen der hun ble hentet ut fra hjemmet og flyttet i fosterhjem. ”Barn har en nærmet umettelig trang til å forstå og bringe orden i sin oppfatning av verden” (Evenshaug og Hallen: 1997 s. 137). Å bringe orden i sin verden og forstå hvordan ting henger sammen er viktig i å finne ut ”hvem er jeg?”, og selv om det ble nevnt i forrige stadium, er det kanskje ekstra viktig som et ledd i å finne ut av identiteten sin. En informant sier at det er naturlig å la ungdommer som har blitt 15 år få lov til å lese i mappene sine, og at det kanskje kan øke forståelsen for hvorfor de reagerer slik de gjør. Å kjenne sin historie er en viktig del av identitetsutviklingen. Ved å ta bilder av de biologiske foreldrene vil det skapes en åpenhet rundt at fosterbarnet er født av, og har bodd med noen andre foreldre. En åpenheten rundt dette kan hindre at barnet på et senere tidspunkt får sin forståelse av barndommen snudd på hodet.

Alle informantene var enige i at det er viktig at fosterbarnet kjenner den biologiske familien sin, men en informant usikker på i hvor stor grad det var viktig for de minste barna. Både hun og en annen informant sa at det ble viktigere for barna å kjenne til sitt biologiske opphav etter hvert som de ble eldre. En annen informant viste til et eksempel der et barn på

10 år var svært mye urolig fordi han ikke visste hvem faren var, så informantene har litt ulike erfaringer av hvor viktig det er å kjenne til foreldrene sine på ulike alderstrinn.

Det er mange faktorer som påvirker hvordan fosterbarn mestrer dette utviklingssteget, men et godt grunnlag fra de andre stadiene vil øke sjansen for at ungdommen mestrer utviklingsoppgaven og får en identitetsfølelse.

I det neste og siste kapittelet oppsummerer jeg hovedfunnene.

6 Avslutning

Formålet med studien har vært å undersøke fosterbarns utviklingsforutsetninger, og jeg har tatt utgangspunkt i hvordan barnevernspedagoger oppfatter at faktorer relatert til fosterhjems plasseringen påvirker barns psykososiale utvikling. Ut fra seks informanters svar framkom det aspekter om tilknytning, oppvekstvilkår og biologiske konsekvenser av omsorgssvikt. For å få et bedre bilde av helheten og kompleksiteten har jeg tatt med en bioøkologisk teori, samt en psykososial utviklingsteori.

6.1 Oppsummering av hovedfunn

En fosterhjems plassering er et forebyggende tiltak som skal øke barns muligheter til å utvikle seg i tråd med sitt potensiale. Oppvekstvilkårene representerer ulike beskyttende - og risikofaktorer, og med en omsorgsovertakelse ønsker barnevernet å øke de beskyttende faktorene samt å minke risikofaktorene. Fosterbarn er likevel i risiko for psykososial skjevutvikling, men en fosterhjems plassering øker sjansene for at barnet får en psykososial helse. Utvikling er en livslang prosess, men opplevelsene fra de tidligste årene legger grunnlaget for den videre utviklingen (Skårderud, Haugsgjerd og Stänicke, 2010). Få barn flytter i fosterhjem i løpet av de første leveårene, men barn som får nye oppvekstvilkår på et tidlig tidspunkt har større sjanse til å reparere skjevutviklingen.

6.1.1 Barnets genetiske disposisjon og tidlige erfaringer

Barn er utrustet med en genetisk disposisjon som gjør at noen er mer sårbare enn andre. Barnets temperament påvirker samspillet og dynamikken i omgivelsene, og dette kan også påvirke i hvilken grad oppvekstvilkårene representerer risiko. Barn som opplever mye frykt og redsel vil få en overstimulert amygdala, som kan gjøre at barnet er i en mer eller mindre konstant stress- og fryktberedskap, og dette hemmer barnets psykososiale utvikling.

Ved å ha oppvekstvilkår som øker barnets forutsetning til å utvikle seg i tråd med sitt potensiale, øker sjansen for at barnet lærer ulike kompetanser som forbindes med resiliens. Det vil si at barnet får en god utvikling til tross for å ha opplevd store risikofaktorer.

6.1.2 Trygg tilknytning og fosterbarns utviklingsforutsetninger

Noe av det viktigste som skjer i løpet av barns første leveår er dannelsen av tilknytning. Den naturlige driven fra naturen etter noen å knytte seg til gjør at små barn har større evne til å

knytte seg til nye omsorgsgivere, og dette kan være en av faktorene til at barn som plasseres tidlig ofte klarer seg bedre. Barn som flytter i fosterhjem på et tidlig tidspunkt vil også ha levd under omsorgssvikt i en kortere periode, kombinert med at det vil ha lenger tid frem mot myndighetsalder til å korrigere skjevutviklingen. En god tilknytning til fosterforeldrene er en viktig beskyttende faktor som øker barnets utviklingsforutsetninger. Den stressdempende funksjonen trygg tilknytning har påvirker også barnets lærings- og utviklingsmotivasjon.

Trygg tilknytning er den første utviklingsoppgaven i den psykososiale utviklingsmodellen, og barnet utvikler trygg tilknytning ved å møte sensitive voksne som ser, anerkjenner og imøtekommer barnets behov, spesielt på det emosjonelle planet (Killen, 2007). Utviklingen foregår i en gjensidig interaksjon mellom barnet og omsorgsgiverne, men den påvirker og påvirkes også av miljøet. En familie er et eksempel på et mikrosystem, og mikrosystemet representerer barnets oppvekstvilkår og oppvekstmiljø, som igjen påvirker barnets utviklingsforutsetninger. For å øke sjansen for at barn får en familie det kan trives i matches barn og familier. Matchingen kan også føre til at fosterfamilien og den biologiske familien kommer godt overens og dermed forebygge brudd i fosterhjemmet. Alt dette er faktorer som påvirker barns psykososiale helse.

6.1.3 Biologiske foreldres aksept av fosterhjems plasseringen

For at barnet skal få ro og lov til å utvikle seg og knytte seg til fosterforeldrene, må foreldrene vise barnet at det er greit at barnet har det bra i fosterhjemmet. I mange tilfeller evner ikke foreldrene å akseptere plasseringen overfor barnet, og dette skaper stor uro. Barn er glade i foreldrene sine, og føler ofte en lojalitet og et ansvar for at foreldrene skal ha det bra. En lojalitetskonflikt vil binde opp mye energi som går på bekostning av barnets lærings- og utviklingsforutsetninger, så hvorvidt foreldrene viser barna at det er greit at de bor i fosterhjem påvirker lojalitetskonflikten og videre utviklingsforutsetningene for en psykososial helse.

6.1.4 Barn må få kjenne til sitt biologiske opphav

Alle informantene har erfart at det å kjenne sitt biologiske opphav er viktig for barna. Å få en følelse av sammenheng ved å vite hvor barnet bodde før og hvem det er født av, hjelper barnet å forstå historien sin. Økt forståelse øker mestringsfølelsen, troen på seg selv og læringsmotivasjonen. Viktigheten av kjennskap om sitt biologiske opphav understrekes i lovverket, og selv etter en adopsjon vil de biologiske foreldrene kunne tilkjennes

besøkskontakt. Kjennskap til og/eller kontakt med den biologiske familien vil også kunne være en viktig del av barnets senere identitetsutvikling, som er den psykososiale utviklingsteoriens femte utviklingsoppgave.

6.1.5 Adopsjon medfører ekstra trygghet og stabilitet

En adopsjon er permanent, og fosterbarn som adopteres klarer seg bedre enn langtidsplasserte fosterbarn (BLID, 2012). Adopsjon brukes sjelden, men alle mente at det var et godt tiltak for å sikre barns følelse av kontinuitet, trygghet og stabilitet. Adopsjon er aktuelt for barn som har en primærtilknytning til fosterforeldre som har vist seg skikket til å ivareta barnets behov, og mange opplevde at det for barna var svært viktig å få en følelse av å *virkelig* høre til i familien. Informantene mener det bør brukes i aktuelle tilfeller, men har opplevd at det er en lang prosess før en adopsjonssak fremmes.

6.1.6 Foreldrenes årlige ankerett hemmer barns utvikling

For barn består hverdagen av lek, læring og vekst og det er viktig å legge til rette for at barnet får bruke energien og konsentrasjonen sin på dette. Hvis barnet får en trygg tilknytning, øker sjansen for at barnet har en ro og trygghet til å utforske og utfolde seg. I saker der omsorgsvedtaket ankes og ankes, vil barnets hverdag bestå av en lang periode med uro og uvisshet for hva som kommer til å skje. Ankesaker tar lang tid i fylkesnemnda, og om den ankes videre vil det forlenge perioden i uvisshet ytterligere. Flere informanter opplevde at omsorgsvedtakene ofte ble anket hvert år, og de som anket var ofte de samme foreldrene som ikke aksepterte fosterhjems plasseringen overfor barna. Disse to forholdene representerer en dobbel risiko for barnets psykososiale utvikling. Foreldrenes årlige ankemuligheter ble av flere sett på som et resultat av foreldrenes rett til barnet, heller enn barnets rett til en gode oppvekstvilkår og gode utviklingsforutsetninger. Dette er et eksempel på hvordan et forhold i makrosystemet påvirker barnets hverdag.

6.1.7 Komplekse vurderinger i barnevernet

Alle informantene understreket kompleksiteten i vurderingene av hva som vil være til et barns beste. Selv med god kunnskap om ulike risiko- og beskyttende faktorer så er det mange andre forhold ved situasjonen som også må vurderes, og en god løsning i ett tilfelle er ikke nødvendigvis en god løsning i et annet. Selv om alle informantene har den samme faglige bakgrunnen vil vurderingene også påvirkes av deres for forståelse og perspektiver, og i en god

del av avgjørelsene ligger skjønnsmessige vurderinger til grunn. I denne studien viste det seg likevel at informantene hadde mange like erfaringer og oppfatninger, og det var bare små nyanseforskjeller i hvilken grad de vektet de ulike temaene.

6.1.8 Psykososial utviklingsmodell

Fokuset i drøftingen av denne modellen er på hvordan barnevernet kan legge til rette for at barna skal få gode forutsetninger i fosterhjemmet, slik at fosterhjems plasseringen vil styrke barnets psykososiale helse. En av de viktigste faktorene som påvirker barnets psykososiale utvikling er hvorvidt de opplever ro og trygghet til å utfolde og utvikle seg. Et barn som har utviklet en trygg tilknytning har større ro og trygghet til å utvikle selvkontroll i småbarnsalderen, balansere egne og andres behov i lekealderen, samt å utvikle en grunnleggende tro på deg selv i skolealderen. Dette vil igjen påvirke utviklingsoppgaven i ungdomsårene som går ut på å utvikle en identitetsfølelse. Uro, stress og konflikter vil hemme barnets psykososiale utviklingsforutsetninger, men selv om en oppgave ikke er tilstrekkelig mestret på et stadium, kan det korrigeres på et senere tidspunkt i livet. Fosterhjems plassering er et forebyggende tiltak som øker barns utviklingsforutsetninger, og denne modellen viser hvordan noe av denne utviklingen kan foregå.

6.1.9 Bioøkologisk systemteori

Denne teorien viser hvordan personer, miljøet og samfunnet er i et gjensidig påvirkningsforhold. Barn deltar i mange mikrosystem, men i denne oppgaven er det fokus på den biologiske familien, fosterfamilien og barnevernet. Forholdet mellom de ulike mikrosystemene vil påvirke oppvekstforholdene til barnet, men barnet er også med og påvirker de ulike systemene. Faktorene som har blitt belyst i oppgaven viser hvordan et konfliktfylt forhold i mesosystemet mellom barnevernet og den biologiske familien kan påvirke barnets forutsetninger til å finne en ro i hverdagen, utvikle en tilknytning til fosterforeldrene og oppøve forskjellige kompetanser som gjør at det vil få økte muligheter til å få en psykososial helse.

6.2 Konklusjon:

Studien viser at barnevernspedagogene mener at fosterhjems plasseringer er et godt tiltak for å forebygge skjevutvikling hos barn, og en tidlig plassering forbindes med større sjanse for en psykososial helse. Fosterbarn strever ofte mer enn andre barn, så å minke risikofaktorer og påvirkning samt å øke de beskyttende faktorene er et viktig tiltak for å legge til rette for at barnet skal få utvikle seg, lære og trives i hverdagen. En trygg tilknytning henger nøye sammen med barnets utviklingsforutsetninger videre i livet, så trygg tilknytning er en beskyttende faktor mot en psykososial skjevutvikling. Det er viktig for barna å vite hvem sine biologiske foreldre er, og gode samvær øker barnas utviklingsmuligheter. Gode samvær øker sjansen for at barnet forstår de tidlige erfaringene og historien sin, og dette kan påvirke barnets utvikling. Gode samvær er alltid målet, så i tilfeller der det er mye uro jobbes det med veiledning av foreldrene for å hjelpe dem til å bli gode samværsforeldre. For barn som har reaksjoner i forbindelse med samvær som går på bekostning av hverdagens fungering, vil en reduksjon i samværet også kunne være nødvendig for å sikre at barnets utviklingsbetingelser ivaretas. Det biologiske prinsipp er viktig å vurdere, men i noen tilfeller står det biologiske prinsipp for sterkt slik at det vil kunne påvirke barnets utvikling negativt. Adopsjon er et bra tiltak for å øke barns psykososiale helse, og det begrunnes med at barnet vil få en følelse av stabilitet og trygghet samtidig som det er en endelig bekreftelse på at barnet er et fullverdig medlem av familien.

Det er til barnets beste å få leve under utviklingsfremmende oppvekstvilkår, og mye uro kan påvirke utviklingen negativt. At foreldrene årlig anker omsorgsvedtaket er et forhold som i stor grad hemmer barnets utvikling i fosterhjemmet, da barnet ikke får ro til å konsentrere seg om utviklingsoppgavene. Det å ikke ha kontakt med de biologiske foreldrene kan også skape en uro, så dette er en del av kompleksiteten som gjør at vurderingen av ett barns beste aldri blir enkel. Informantenes bevissthet rundt hvordan egen forforståelse påvirker vurderingene gjør at de holder seg faglig oppdatert som et viktig tiltak for å øke kvaliteten i deres vurdering av barnets beste.

6.2.1 Betydningen av funnene

Det er viktig for spesialpedagoger å forstå betydningen av tidlig intervensjon og hvilke faktorer som påvirker fosterbarns videre utviklingsforutsetninger. Kunnskap om ulike risiko- og beskyttende faktorer relatert til barn som flytter i fosterhjem når de er små vil kunne påvirke hvordan det jobbes for å forebygge en psykososial skjevutvikling. Kunnskap om

dette temaet vil også være viktig for det tverrfaglige arbeidet, eksempelvis for fagpersoner som veileder fosterforeldre, ansatte i barnevernet, barnehager og skoler. Et mål med studien er å øke forståelsen for kompleksiteten og viktigheten i barnevernets vurderinger av hva er til barns beste. En bedre forståelse vil kunne føre til en bedre tilrettelegging av faktorer som påvirker barna direkte og indirekte, slik at barnas utviklingsforutsetninger tilrettelegges med utgangspunkt i en grundig vurdering av barnets beste. Funnene vil likevel kanskje ha størst betydning for fosterbarna som er avhengig av at fagpersoner gjør gode og forsvarlige vurderinger, da dette i stor grad vil påvirke deres liv. Fagområdet er i stadig utvikling, noe som gjør at det er behov for et oppdatert vurderingsgrunnlag for å øke forutsetningene for å gjøre gode vurderinger i disse kompliserte sakene.

6.2.2 Begrensninger og behov for videre forskning

I januar 2013 så jeg for meg at studien skulle ta for seg hvordan ulike sider ved samværsordningen påvirket fosterbarns utviklingsforutsetninger, så flere av spørsmålene i intervjuguiden var derfor relatert til forhold rundt samværsordningen. Etter hvert som jeg bearbeidet transkripsjonene synes jeg at utviklingsforutsetninger relatert til sider ved fosterhjems plassering av små barn var mer interessant. Jeg gikk derfor fra å se på ulike forhold ved samværsordningen, til å fokusere forhold som påvirket utviklingsforutsetningene til fosterbarn, og dette kan ha påvirket studien. Studien omhandler barnevernspedagogers vurderinger. Det er deres stemmer som danner grunnlaget for resultatene. Mine valg i form av hvordan jeg styrte retningen og temaene i intervjuene, valg av metode og valg av vinkling har også påvirket studien.

Studien omhandler hvordan utviklingsmulighetene til fosterhjems plasserte små barn påvirkes, men for å få en mer helhetlig forståelse hadde det vært interessant å forske på hvordan fosterforeldre, biologiske foreldre og ikke minst hvordan fosterbarna selv opplever sin hverdag og sine muligheter til å få et godt liv.

Litteraturliste:

- Aadland, E. (1998): *Etikk for helse- og sosialarbeidarar*. Oslo: Det Norske Samlaget, 3. utgåve.
- Backe-Hansen, E. (2004): *God nok omsorg. Riktige beslutninger i barnevernet*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2008-2009): *Odelstingsproposisjon nr. 69.(2008-2009): Om lov og endringer i barnevernloven*.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2012): *Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. NOU 2012: 5. Oslo.
- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet (2000): *Barnevernet i Norge*. NOU: 2000: 12. Oslo.
- Barnelova (2010): *Lov og barn og foreldre (Barnelova)*. Lov-1981-04-08-7.
- Barnevernloven (2012/2013): *Lov om barneverntjenester (Barnevernloven)*. Lov-1992-07-17-100.
- Befring, E. (2012): *Skolen for barns beste. Kvalitetsvilkår for oppvekst, læring og utvikling*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Befring, E. (2007): *Forskningsmetode med etikk og statistikk*. Oslo: Det Norske Samlaget, 2. utgåve
- Befring, E., og Tangen, R. (red.) (2012): *Spesialpedagogikk*. Cappelen Damm AS, 5. utgave, 1 opplag.
- Berg, N., B., J. (2007): *Elev og menneske. Psykisk helse i skolen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2007.
- Berg-Nielsen, T., S. (2008): "Barns biologisk baserte tilknytningsbehov" Kapittel 7 i *Oppvekst. Om barns og unges utvikling og oppvekstmiljø*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Blindheim, A. (2012): "Ettervirkninger av traumatiserende hendelser i barndom og oppvekst". Vedlegg 2 i Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet: *Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*.
- Bowlby, J., (1969): *Attachment and loss: Volume 1. Attachment*. London: The Hogarth Press and Institute of Psycho- Analysis.

- Braarud, H., C. (2012): "Oppdatert kunnskap om tidlig utvikling med tanke på kompenserende tiltak, inkludert å hente barnet" Vedlegg 1 i Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet NOU 2012 *Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*.
- Brandtzæg, I., Torsteinson, S., Øiestad, G. (2013): *Se barnet innenfra. Hvordan jobbe med tilknytning i barnehagen*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Broberg, A., Mothander, P., A., Granqvist, P., og Ivarsson, P. (2010): *Tilknytning i praksis. Tilknytningsteoriens anvendelse i forskning og klinisk arbeid*. København: Hans Reitzel Forlag.
- Bunkholdt, V.(2010): *Fosterhjemsarbeid. Fra rekruttering til tilbakeføring*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 3. utgave.
- Bunkholdt, V. (2007): "Kontakt og samvær" kapittel 22 i *Fosterhjemshåndboka* av Johansson, M., og Sundt, H., (red.), Kommuneforlaget AS, 4. utgave.
- Busch, T. (2013): Akademisk skriving for bachelor- og masterstudenter. Oslo: Fagbokforlaget AS.
- Dalen, M.(2011): *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget. 2. utgave.
- Duesund, L. (1995): "Kroppen i spesialpedagogikken", i *Apollon* nr. 4 1995, ss 1-3.
- Ekeberg, T., R. og Holmberg, J., B.(2005): *Tilpasset og inkluderende opplæring i en skole for alle*. Oslo: Universitetsforlaget, 2. utgave.
- Erikson, E., H.(1963): *Barndommen og samfunnet*. Oslo: Gyldendal Akademisk. Oversatt etter 2. og utvidede utgave 1963, 1. opplag, 2000.
- Evenshaug, O., og Hallen, D., (1997): *Familiepedagogikk. Oppdragelsens hva, hvordan og hvorfor*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- FNs Barnekonvensjon (1989, ratifisert av Norge i 1991):
<http://www.unicef.no/barnekonvensjonen>
- Frønes, I., Strømme, H.(2014): *Risiko og marginalisering. Norske barns levekår i kunnskapssamfunnet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2. utgave.
- Gall, M., Borg, W. R., Gall, J. (2007): *Educational Research An Introduction*. USA: Longman Publishers, 8. Edition.
- Galotti, K. (2011): *Infancy Through Adolescence*. Carleton College: SAGE Publications.

- Gamst, K., T. (2011): *Profesjonelle barnesamtaler. Å ta barn på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Garsjø, O. (2001): *Sosiologisk tenkemåte*. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.
- Gelso, C.J. & Fretz, B.R. (2001): *Counseling Psychology*, Harcourt Brace College Publishers: Wadsworth Cengage Learning.
- Gjertsen, P., Å., (red.) (2007): *Forebyggende barnevern. Samarbeid for barnets beste*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Golding, K. (2010): *Styrk barnets tilknytning. Rødder og vinger til adoptiv- og plegebørn*. København: Dansk psykologisk forlag.
- Gross, D. (2011): *Infancy. Development from birth to age 3*. USA: Pearson, Second Edition
- Halvorsen, K. (2002): *Forskningsmetode for helse- og sosialfag. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag AS.
- Hart, S. (2006): *The Impact of Attachment. Developmental Neuroaffective Psychology*. USA: W.W. Norton & Company, English translation, 2011.
- Haugsgjerd, S., Jensen, P., Karlsson, P., og Løkke, A.(2009): *Perspektiver på psykisk lidelse – å forstå, beskrive og behandle*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Jacobsen, D., I, (2005): *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Høyskoleforlaget, 2. utgave.
- Johansson, M., og Sundt, H., (red.) (2007): *Fosterhjemshåndboka*. Oslo: Kommuneforlaget, 4. utgave.
- Johnson, B., og Christensen, L. (2012): *Educational Research. Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches*. USA: SAGE Publications, Fourth Edition.
- Killèn, K. (2004): *Sveket. Omsorgssvikt er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget, 3 utgave.
- Killèn, K. (2007): *Barndommen varer i generasjoner. Forebygging er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget, 2. utgave.
- Killèn, K. (2008): "Omsorgssvikt og barnemishandling" Kapittel 19 i *Oppvekst. Om barns og unges utvikling og oppvekstmiljø*. Kveller, Ø. (red.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Killèn, K. og Olofsson, M. (2011): *Det sårbare barnet. Barn, foreldre og rusmiddelproblemer*. Oslo: Kommuneforlaget.

- Kissow, A.M., & Pallesen, H. (2004): Kapittel 10: "At have et handicap" og kapittel 11: "Rehabilitering, krop og læring", i *Mennesket i bevegelse* 2004 ss. 175-211.
- Kleven, T. A., (2002): Begrepsoperasjonalisering. Kapittel 5 i *Innføring i forskningsmetodologi*, T. Lund (red.) Oslo: Unipub forlag,
- Kloep, M., Hendry, L., B.(2003): *Utviklingspsykologi i praksis*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Kvale, S., og Brinkmann, S. (2009): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag. 2. utgave.
- Kvello, Ø. (2008a): "De mest betydningsfulle sosialiseringsarenaer og – agenter" Kapittel 6 i *Oppvekst. Om barns og unges utvikling og oppvekstmiljø*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Kvello, Ø. (2008b): "Transaksjonsmodellen: Mennesker og miljø utvikler hverandre" Kapittel 8 i *Oppvekst. Om barns og unges utvikling og oppvekstmiljø*. Kvello, Ø. (red.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Kvello, Ø. (2008c): "Utsatte barn og unge" Kapittel 15 i *Oppvekst. Om barns og unges utvikling og oppvekstmiljø*. Kvello, Ø. (red.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Langdridge, D. (2006): *Psykologisk forskningsmetode. En innføring i kvalitative og kvantitative tilnærminger*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag.
- Lassen, L. (2002): *Rådgivning. Kunsten å hjelpe*. Oslo: Universitetsforlaget
- Lund, I. (2012): *Det stille atferdsproblemet. Innagerende atferd i barnehage og skole*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Lund, T.(2002): "Metodologiske prinsipper og referanserammer". Kapittel 3 i *Innføring i forskningsmetodologi*, T. Lund (red.) Oslo: Unipub forlag,
- Miller, P. (2002): *Theories of Developmental Psychology*. San Francisco State University: Worth Publishers, Fifth Edition, 2010.
- NESH, (2006): *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. Oslo: De nasjonale forskningsetiske komiteer.
- Nordahl, T., Sørli, M-A., Manger, T., Tveit, A.(2009): *Atferdsproblemer blant barn og unge. Teoretiske og praktiske tilnærminger*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Ogden, T. (2009): *Sosial kompetanse og problematferd i skolen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

- Ommundsen, Y. (2008): "Fysisk aktivitet og psykososial helse" Kapittel 14 i *Oppvekst. Om barns og unges utvikling og oppvekstmiljø*. Kvello, Ø. (red.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Omre, L., Schjeldrup, L. (2009): *Barn i barnevernet. En studie om barns deltakelse og styrkeprosesser i familieråd*. Trondheim: Tapir Akademisk forlag.
- Pedagogisk-psykologisk tjeneste og oppfølgingstjenesten for Numedal og Kongsberg.
Sist oppdatert 20.04.2014
<http://www.ppt-ot.no/Psykososiale+vansker.9UFRjMXn.ips>
- Røkenes, O.,H., Hanssen, P.,H.(2012): *Bære eller bryte; kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. Fagbokforlaget. 3. utgave.
- Schaffer, R. (1999): *Socialudvikling*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Schofield, G., Beek, M. (2006): *Attachment handbook for foster care and adoption*. UK: British Association for Adoption & Fostering.
- Sletnes, K. B. Store Norske Leksikon nr. 1:
http://snl.no/forståelse%2Fpsykologi%2C_filosofi%2C_pedagogikk
- Store Norske Leksikon nr. 2. (2005 – 2007): Hans Georg Gadamer.
http://snl.no/Hans-Georg_Gadamer
- Skårderud, F., Haugsgjerd S., og Stanicke E. (2010): *Psykiatriboken. Sinn – kropp – samfunn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Söderström, K.(2008): "Ensomt spedbarn søker kompetent omsorgsperson" .
Kapittel 16 i *Barn og unges kompetanseutvikling*.
Nygren, P., Thuen, H. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wiestad, E. (2006): "Kroppens pedagogikk. Om læring gjennom kroppen" i (red) Bostad, I. og Pettersen, T. *Dialog og danning. Det filosofiske grunnlaget for læring*, ss 119 – 142. Spartacus.
- Wormnæs, O. (2013): Om forståelse, tolkning og hermeneutikk. I Oslo:
Blandingskompendium i SPED4010. Vitenskapsteori og forskningsmetode.
- Øia, T., Fauske, T. (2010): *Oppvekst i Norge*. Abstrakt forlag, 2. utgave.

Vedlegg 1

Intervjuguide

Bakgrunn:

1. Hvilken utdanning har du, og hvor lenge har du jobbet i barnevernet?
2. Har du en eller flere teoretiske forankringer som du bygger arbeidet på, i så fall hvilke?

Viktige erfaringer:

3. Kan du si litt om hvordan samværet med biologiske foreldre ofte gjennomføres når barna som er plassert i fosterhjem er under syv år? For eksempel hvor, hvor ofte, og hvor lenge? Med eller uten tilsyn?
4. I dette spørsmålet tenker jeg på de barna som er under syv år og som bor i fosterhjem: Er det en reaksjon som du har erfart går igjen etter samværet?
5. Hvilke kortsiktige virkninger opplever du at samværet ofte har vist seg å ha for barna?
6. Og hvilke langsiktige virkninger opplever du at samværet ofte vist seg å ha for barna?

Tidspunkt + relasjon

7. Vil du si at det er noen forskjell på hvordan barna som plasseres før de er ett år har det med de biologiske foreldrene under samværet, sammenlignet med de som er mellom ett og to år på plasseringstidspunktet?
8. Hvorfor / hvorfor ikke tror du det er slik?

Tidspunkt og utvikling

9. Ser dere noen forskjeller på utviklingen til de barna som ble plassert da de var under to år, sammenlignet med de som var over to år på plasseringstidspunktet?
10. Er det en tendens som går igjen i de tilfellene, og hvordan begrunnes evt. tendensen?

Tidspunkt, tilpasning og fungering

11. Av alle de barna du kjenner til som har bodd i fosterhjem store deler av livet sitt, er det en forskjell på hvordan de som var under to år da de ble plassert tilpasser seg hverdagen, sammenlignet med de som var over to år på plasseringstidspunktet?
12. Vil du si at det er en "kritisk grense" med tanke på alder i forhold til hvilke barn som får de beste forutsetningene for en god utvikling, da gitt at barna plasseres over lengre tid?

Varighet

13. Hvordan har du erfart at de barna som har bodd i fosterhjem i lengre tid, og som var under 2 år på plasseringstidspunktet, klarer seg videre i livet?
14. Av de barna som antas å bo i fosterhjem i lang tid, hva mener du vil øke deres forutsetning for en god utvikling?

Biologisk prinsipp og adopsjon

15. Synes du at det biologiske prinsipp står for svakt eller sterkt i dagens praksis?
16. I hvilken grad vektet barnets rett til å kjenne sitt biologiske opphav, sammenlignet med andre verdier?
17. I hvilken grad brukes adopsjon, og hvilke verdier blir da vurdert?
18. Har du erfart at noen av disse verdiene har vært ekstra viktige for å fremme barns utvikling?
19. Opplever du at adopsjon vurderes og brukes for sjelden eller ofte?

Suksessfaktorer og bremseklosser

20. Hva vil/tror du ville ha vist seg å være de mest tungtveiende argumentene dersom du vurderer/ skal vurdere adopsjon?
21. Av de barna du har fulgt over lengre tid, hva har vært de viktigste suksessfaktorene for en god utvikling?

Lovverk

22. Og hvilke faktorer har bremset barnas forutsetning for en god utvikling?
23. Opplever du at dagens lov og praksis ivaretar barnets beste? Eller er det noe som kunne vært annerledes?
24. Opplever du at samværsordningen burde utvides eller strammes for å øke forutsetningene for en god utvikling for de minste barna som plasseres i fosterhjem?